

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2013–2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Pavla Roubíčková

**Poruchy výslovnosti u dětí předškolního věku a na počátku
školní docházky**

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Viola Rašínová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2013-2015

DIPLOMA THESIS

Pavla Roubíčková

**Pronunciation Mistakes of Preschool Aged Children and
Children at the Beginning of their First School Year**

Prague 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor: PaedDr. Viola Rašínová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 9. 3. 2015

Jméno autorky

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucí diplomové práce paní PaedDr. Viole Rašinové za odborné vedení diplomové práce. Dále patří mé poděkování dětem a rodičům, kteří se podíleli na výzkumu této diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá nesprávnou výslovností u dětí předškolního věku a na počátku školní docházky. Jejím cílem je zjistit počet nesprávně vyslovujících dětí předškolního a mladšího školního věku v místě mého pracoviště. Z období mladšího školního věku se zaměří pouze na žáky z 1. a 2. třídy. Teoretická část práce pojednává o řeči, výslovnosti a jejím úskalí. Dále je zde charakterizováno předškolní období, mladší školní věk a souvislosti s tím spojené. Teoretická část práce se také zaměřuje na poruchy výslovnosti v daném věkovém období. Konkrétněji zde rozebírá dyslalii, která je nejčastější poruchou řeči.

Teoretické poznatky jsou využity v praktické části, kde se zkoumá výslovnost několika vybraných respondentů. Na závěr jsou zde uvedeny průpravná cvičení, které mohou sloužit jako prevence vzniku poruch výslovnosti.

Klíčová slova

Dítě, dyslalie, hra, mladší školní věk, poruchy, předškolní věk, řeč, výslovnost

Annotation

Graduate work is interested in the incorrect pronunciation of preschool and early school aged children. My goal is to find out how many children, preschool and early school aged, are mispronouncing their words, at the school I am employed at. From the period of primary school age it will focus only on students from 1st and 2nd class.

A theoretical part of research deals with language, pronunciation and their issues. Also there is a characterized preschool period, an early school aged group and a connection between. More specifically, dyslalia is being investigated, which often impedes speech.

Theoretical results are used in practical parts, where the pronunciation of many participants. As a result, preparatory exercises were created which may aid in the prevention of the formation of pronunciation disorders.

Key words

Disorders, dyslalia, game, child, preschool age, pronunciation, school age, speech

OBSAH

ÚVOD.....	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ	12
1.1 Charakteristika předškolního věku.....	13
1.1.1 Paměť a pozornost	14
1.1.2 Myšlení	15
1.1.3 Citový vývoj	15
1.1.4 Vůle.....	16
1.2 Dítě v mateřské škole	17
1.2.1 Cíle MŠ	18
1.2.2 Úloha mateřské školy ve vztahu k řeči	19
1.3 Hra v dětském věku.....	20
1.3.1 Význam hry	22
1.3.2 Význam hry pro vývoj dětské řeči.....	22
2 VSTUP DO POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	24
2.1 Dítě v 1. třídě (6 let).....	26
2.1.1 Tělesná zralost	26
2.1.2 Kognitivní zralost	27
2.1.3 Sociálně - emoční zralost.....	28
2.2 Dítě ve 2. třídě (7 let)	28
3 OSOBNOST UČITELE V MŠ A ZŠ	30
3.1 Učitelství jako povolání	31
3.1.1 Úloha pedagoga spojená s řečí	32
4 ŘEČ.....	33
4.1 Vznik řeči.....	33
4.2 Vývoj dětské řeči.....	35
4.2.1 Vývoj řeči od narození do 2 let.....	36
4.2.2 Vývoj řeči tříletého dítěte	37
4.2.3 Vývoj řeči mezi čtvrtým a pátým rokem	38

4.2.4	Vývoj řeči mezi pátým a šestým rokem	39
4.3	Podmínky pro vznik řeči	40
4.4	Dýchací ústrojí	43
4.4.1	Typy dýchání	43
4.5	Hlasové ústrojí	44
4.6	Artikulační ústrojí	45
4.6.1	Dutina ústní.....	45
4.6.2	Dutina nosní.....	45
4.6.3	Dutina hltanová.....	46
4.7	Výslovnost.....	46
4.7.1	Vývoj dětské výslovnosti.....	47
4.7.2	Výslovnost jednotlivých hlásek	48
4.7.3	Nesprávná výslovnost.....	52
4.7.4	Logoped a foniatr.....	53
4.7.5	Negativní vlivy působící na výslovnost.....	54
5	PORUCHY ŘEČI	56
5.1	Dyslalie	57
5.1.1	Příčiny patlavosti	57
5.1.2	Typy dyslalie	58
5.2	Prevence vad výslovnosti	59
	PRAKTICKÁ ČÁST	62
6	VÝZKUM VÝSLOVNOSTI U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU A NA POČÁTKU ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	62
6.1	Výzkumné otázky a hypotézy	62
6.2	Metody zvolené pro výzkum.....	63
6.3	Charakteristika zařízení.....	64
6.4	Charakteristika respondentů.....	66
6.5	Průběh výzkumu.....	69
6.6	Výsledky výzkumného šetření pomocí dotazníku	83
6.7	Závěr průzkumného šetření.....	96
6.8	Ukázka logopedické chvílky s dětmi předškolního věku.....	98
6.9	Ukázka logopedické chvílky s dětmi 1. a 2. třídy	101

ZÁVĚR	105
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	106
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	109
SEZNAM PŘÍLOH	111
PŘÍLOHY	112

ÚVOD

Řeč má významnou úlohu v životě dětí i dospělých. Je to prostředek, kterým se dorozumíváme, proto může mít velký vliv na naši budoucnost. I když je komunikace pomocí řeči pro spoustu lidí přirozenou činností, pro některé děti a dospělé může být řeč obtížná. Je tedy velice důležité odhalit včas její nedostatky a pracovat na jejich nápravě. Již v dětském věku můžeme působením odborníka, učitele nebo rodiče poruchy výslovnosti ovlivnit. V první řadě je nutné tyto vady odhalit a poté s dítětem pracovat na jejich nápravě.

Cílem teoretické části diplomové práce bude vysvětlení pojmů týkajících se výslovnosti a jejich poruch, také předškolním obdobím a mladším školním věkem. Cílem průzkumu v praktické části bude zjistit, kolik je v místě, kde pracuji, nesprávně vyslovujících dětí předškolního a mladšího školního věku. Konkrétněji se budeme zabývat nejčastější poruchou řeči, kterou je dyslalie.

Některé děti se naučí bezchybně vyslovovat bez pomoci rodiče, učitele nebo odborníka, kterým je v tomto případě logoped. Jiným dětem může dělat správná výslovnost obtíže a je důležité včas tyto obtíže odhalit a dítěti s nácvičkou správné výslovnosti pomoci, popřípadě poradit, na koho se mají rodiče s tímto problémem obrátit. Právě učitel může být tím, kdo problém odhalí a může mít vliv na nápravu této poruchy.

Stále častěji se setkáváme s dětmi, které mají s řečí obtíže a rodiče nevědí, jak se mají zachovat. Častokrát tento problém ani neřeší. Chtěli bychom poukázat i na to, jak důležitá je role učitele v ohledu řečových poruch a jejich prevence, která by se neměla podceňovat. V mateřské i základní škole pravidelně s dětmi nacvičujeme některá průpravná cvičení, která zde budou uvedena. Jsou snadná a pro děti zábavná. Mohou sloužit i jako inspirace pro rodiče nebo učitele.

Abychom s dítětem mohli dobře pracovat, je nutné vědět několik vývojových faktorů, které budeme uvádět v první kapitole, která se tedy zabývá charakteristikou a vývojem dětí v předškolním věku. Tato kapitola popisuje tělesný i kognitivní vývoj dítěte tohoto věku.

V předškolním věku tráví děti nejčastěji svůj čas v mateřské škole, kterou navštěvují. Součástí kapitoly o předškolním věku se tedy dozvíme několik informací

o mateřské škole, kde se také provádí výzkum výslovnosti této práce. Mateřská škola má stanovené cíle a metody, z nichž ty nejdůležitější zde budou uvedeny.

S takto malými dětmi není možné číst, psát nebo počítat, takže je dobré zvolit metodu učení se formou hry, která je v tomto věku pro děti hlavní činností. Dozvíme se, jak se hry rozdělují a které v tomto věku převládají. Také jaký mají vliv na rozvoj řeči.

V další kapitole zmíníme vstup do povinné školní docházky a charakterizujeme děti 1. a 2. třídy. Především zde uvedeme změny oproti dětem předškolního věku, protože výzkum této diplomové práce bude zkoumat kromě dětí předškolních také děti, které jsou žáky první a druhé třídy.

Protože u odhalení poruchy řeči hraje velice důležitou roli učitel, v následující části se budeme zabývat osobností pedagoga a jeho úlohou při docílení správné výslovnosti.

Následující rozsáhlou kapitolou je řeč. Zde vysvětlíme co to řeč je a jak vznikla. Dále budeme popisovat vývoj řeči od narození až do 6 let, uvedeme podmínky, které jsou pro vývoj řeči potřebné. S řečí se pojí také dechové, hlasové a artikulační ústrojí, bez něhož by řeč nemohla vzniknout. Výslovnost jednotlivých hlásek a její nácvik bude také součástí této kapitoly. Na výslovnost mohou působit určité negativní vlivy, díky kterým vzniká nesprávná výslovnost, proto zde několik těchto vlivů uvedeme. Protože výzkum této práce zkoumá poruchy řeči, je třeba tyto poruchy uvést.

Samostatnou kapitolou bude dyslalie, na kterou se ze všech poruch řeči zaměříme v této diplomové práci nejvíce. Uvedeme, jaké jsou příčiny patlavosti a jaká preventivní opatření je možné provádět.

V praktické části se budeme zabývat, jak již bylo zmíněno výše, výzkumem výslovnosti u dětí z mateřské školy a dětí na počátku povinné školní docházky. Na závěr zde bude také ukázka logopedické chvílky, která může sloužit jako návrh činnosti pro prevenci nesprávné výslovnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ

Předškolní období je velice důležité pro vývoj dítěte. Někdy se toto období považuje za dobu od narození do 6 let, než dítě vstoupí do povinné školní docházky. To je ale velice široká doba, kde probíhá mnoho změn. Například roční dítě se o hodně liší s dítětem tříletým, apod. Je tedy vhodné tuto dobu zúžit a rozdělit na několik období. Období, kterým se budeme také zabývat v této diplomové práci, nastává po batolecím období a probíhá mezi 3 – 6 rokem, kdy je jedním z cílů připravit dítě na školu. Toto období nazýváme předškolní období. Je to období velkých změn, kdy se dítě během několika měsíců naučí mnoho nového, seznámí se s novými lidmi a kamarády.

Toto období popisuje několik známých psychologů jako je například Sigmund Freud, který rozdělil dětský vývoj do několika stadií. Předškolní období nazval Falickým stadiem. *„V tomto stadiu dítě zaměřuje svou pozornost na genitální oblast, zkoumá vlastní pohlavní orgány a pěstuje sexuální fantazie. Během tohoto stadia vzniká Oidipův konflikt (u chlapců) nebo Elektřin konflikt (u dívek). Dítě se zamilovává do rodiče opačného pohlaví a vůči rodiči stejného pohlaví prožívá nepřátelství.“* (Drapela 2008, s. 26)

Postupem času se tyto konflikty vyřeší ztotožněním se s rodičem stejného pohlaví, chlapec má vzor ve svém otci a chce být stejný. Totéž platí u dívky, která se chce podobat své matce.

Erikson nazývá předškolní období obdobím iniciativy proti vině, kdy dítě zkouší nové aktivity a plánuje si činnosti. Díky malým zkušenostem se dítě často ale setkává s neúspěchem a to i přesto, že se snažilo. To může vést k pocitu viny. *„Jiné pocity viny mohou být následkem fantazií, z nichž některé jsou sexuální povahy. Ctností tohoto stadia je účelnost; dítě může prostřednictvím hry poskytovat náznaky svých budoucích aspirací.“* (Drapela 2008, s. 70)

O vlastním dětství hovoří teorie psychiatra Sullivana, který ztotožňuje „vlastní dětství“ s obdobím, kterým se zabývá tato kapitola, která trvá stejně jako stadium Harryho Stack Sullivana do počátku školy. V tomto období jsou velmi důležití

kamarádi, které dítě potřebuje ke hře a také vznikajícímu přátelství. Dítě již rozlišuje mužskou a ženskou roli. Někdy může být dítě zklamané z nedostatku něhy a péče v dřívějších letech a hněvá se. Během vlastního dětství se postupně začíná objevovat plně rozumové uvažování a logické usuzování. (Drapela 2008, s. 60)

1.1 Charakteristika předškolního věku

Předškolní období je dalším mezníkem po batolecím věku. Jak jsme již psali výše, začátek období je asi ve 3 letech, to se také může nazývat obdobím vzdoru. Jak už název napovídá, dítě je vzdorovité, již si uvědomuje své vlastní „já“, je zvědavé a neustále používá otázky: „proč, co a jak?“ Jak bylo již zmíněno výše, v tomto období probíhá během 40 měsíců mnoho změn. Dítě leze, chodí, běhá, začíná se samostatně pohybovat, mluví, umí se již samo najíst, obléknout i umýt. I přesto, že toho již dítě umí hodně, je toho ještě spousta, co se musí naučit.

Po tělesné stránce děti v tomto věku přibývají na váze a výšce. Díky tomu se lépe pohybují a jejich tělo se kolem čtvrtého roku zeštíhluje a stává se svalnatějším. To má vliv i na imunitu dítěte. I přesto, že jsou děti v tomto věku často nemocní, díky zesílení se stávají odolnějšími proti nákazám. Tělesná výkonnost se již také zvětšuje, takže jsou schopny zvládnout i delší výlety a procházky. Motorický vývoj se stále více zlepšuje a zdokonaluje. Dítě si je mnohem více jistější, bez problémů se samo pohybuje, chodí, běhá a skáče na rovině i v nerovném terénu, zvládá překážky a padá jen zřídka. Hází i míčem a snaží se přitom napodobovat dospělého.

Rozvoj jemné motoriky je také značný a můžeme ho pozorovat například ve vývoji dětské kresby. Dítě nejprve kreslí nepravidelné čáry, později zkouší napodobit různé směry čar, oblouky, vlnky a kolem 5. roku i jednoduché tvary. Kolem 3 let místo postavy člověka znázorňuje „hlavonožce“, který má nohy a hlavu, v obličeji kreslí pouze hlavní části, jako jsou oči a ústa.

Každé dítě se vyvíjí trochu jinak, některé dříve, některé později. V tomto věku dítě nezískává nové tělesné vlastnosti, spíše upevňuje ty, které se již naučilo v předchozích obdobích. Výrazně se zlepšuje jemná i hrubá motorika. Dítě je obratnější při manipulaci s předměty i pohybových dovednostech. Učí se zacházet s různými předměty jako, jsou například nůžky, jehly, kladivo apod. Na konci tohoto období by

mělo zvládat i složitější úkony, jako je třeba zavazování tkaničky, zapínání knoflíků a zipu. Problémy by nemělo dítěti přinášet ani kreslení, malování štětcem nebo modelování. Lateralita by již měla být vyhraněná. Na počátku vývoje dítě zkouší na papír nejprve nepravidelné čáry, později pravidelné tvary a předměty, které již zná. V tomto věku se děti učí jezdit na kole a často zkouší i plavat. Rozšiřuje se i slovní zásoba, kterou aktivně používá k dorozumívání.

Předškolní dítě vnímá prostor a více detailů. To můžeme vidět například při kresbě postavy, kde se snaží všechny detaily, jako jsou uši, oči, obočí, nos, nakreslit. Ve třech letech by mělo dítě znát základní barvy a postupně se je snaží rozlišovat.

Stejně tak jako u dospělých by mělo dítě dodržovat správnou životosprávu, která je pro správný duševní i tělesný vývoj velice důležitá. Nejen děti, ale i my dospělí bychom měli dodržovat denní režim, který budeme respektovat. Přerušování a nedodržování pravidelného rytmu má na organismus negativní vliv.

Dítě předškolního věku by mělo spát minimálně 10 hodin, spíše více. Pro nervovou soustavu je vhodný spánek během dne – konkrétně asi dvě hodiny po obědě. Pokud již dítě nechce chodit po obědě spát, je dobré alespoň dodržovat odpočinek u pohádky nebo volit klidové činnosti. Také by mělo mít pro spánek vhodné prostředí – místnost by měla být chladnější a vyvětraná.

Jídlo by mělo dítě dostávat minimálně pětkrát denně a to ranní snídani, dopolední svačinu, oběd, odpolední svačinu a večeři. Mezi tím může jíst ovoce či zeleninu, které jsou pro něho zdravé. Při jídle vedeme dítě k samostatnosti, při špatném zacházení s příborem dítě upozorníme a řekneme mu, co je při jídle slušné a co bychom naopak dělat neměli. Také by se nemělo zapomínat na dostatečný pitný režim. Vhodnými nápoji jsou: čaj, mléko a voda. Vyhnout by se mělo příliš sladkým limonádám a šťávám.

Kostra se ještě stále vyvíjí. Může hrozit nebezpečí ortopedických poruch, protože kosti ještě nejsou dost pevné a tvrdé. Je tedy důležité nosit vhodnou pevnou obuv a provádět cviky na nožní klenbu.

1.1.1 Paměť a pozornost

Pozornost dítě není schopné udržet dlouhou dobu, vydrží asi 10 – 15 minut, takže by mělo dostávat pracovní úkoly přiměřené jeho věku a individuálním zvláštnostem. I přesto, že se u některých dětí již objevuje úmyslná pozornost, v tomto

věku převládá ještě pozornost bezděčná. Úmyslná pozornost vyžaduje od dítěte velkou námahu a mohlo by dojít k přetížení.

Díky malým zkušenostem nejsou představy tak úplné jako u dospělého člověka. Dítě by se mělo začít učit i záměrně, protože ve škole se bez záměrného pamatování neobejde. Pro dobré zapamatování používáme názorné pomůcky.

Jelikož může být toto období určující pro dosažení IQ v budoucnosti, děti by měly dělat různé činnosti pro jejich rozvoj. Nesmíme je ovšem zatěžovat příliš obtížnými, k dětskému věku nepřiměřenými, úkoly. Dbáme na to, aby dítě danou činnost dokončilo a bylo vytrvalé. Necháme dítě samostatně pracovat, i když například obrázek nebude tak pěkný. Zvyšujeme tím jeho sebedůvěru. Přílišné zakazování a kárání vede k negativismu. Dítě potom nechce nic dělat a na všechno používá slovíčko ne.

Učitel nebo rodič by se měl také vyhnout nepříjemnému překvapování, protože by si dítě mohlo udělat na danou věc špatné vzpomínky. Na vše bychom ho měli předem připravit.

1.1.2 *Myšlení*

V tomto věku se myšlení hodně rozvíjí, vyplývá z hry, učení a práce. Josef Kuric říká, že: „základem myšlení dítěte tohoto období je smyslová zkušenost. Dítě vnímá okolní skutečnost a čím více z ní dokáže zachytit, tím ji lépe chápe.“ (Kuric 1963, s. 44) Kolem čtvrtého roku chápe význam jednotlivých předmětů, jen ještě nevnímá jejich společné vlastnosti. Myšlení je konkrétní a názorné, proto je dítě tolik zvědavé – chce mít ve všem jasno. Žije přítomností, neplánuje, protože ještě nerozlišuje pojmy včera, především, zítra nebo pozítří.

1.1.3 *Citový vývoj*

Je důležité v dítěti vyvolávat kladné city, jako je například radost, spokojenost a hrdost, protože posouvají dítě dál. Co nejméně by měly děti prožívat záporné city, jako je strach, hněvání se a už vůbec by se neměly cítit méněcenné. Dítě se vždy snažíme povzbudit a pochválit ho. Jejich city by měly být dospělým korigovány, aby se dítě naučilo, jak v daných situacích reagovat. Často je dospělý pro dítě nejlepším příkladem. Teyschl-Brunecký (1973) říká, že reakce dítěte na city je nedůležitější zásadou při výchově citů. Takže by nemělo city pouze prožívat, mělo by umět i jednat.

1.1.4 Vůle

„*Vůle je schopnost jednat uvědoměle a cílevědomě*“ (Teyschl-Brunecký 1973, s. 164)

Na začátku předškolního věku dítě nemá příliš silnou vůli. Chce splnit svůj cíl maximálně do druhého dne. Žije přítomností, takže ani dlouhodobé cíle nezvládne splnit. U dětí kolem šestého roku vůle sílí a když jsou opravdu zaujatí, mohou dosáhnout cíle i po týdnech.

V tomto období mají děti velice rády různé pohádky, domýšlí si jejich konce a také si vymýšlí tajemné bytosti, čímž rozvíjejí svou fantazii. Tu hodně využívají i u situací nebo věcí, kterým nerozumí. Některé děti si často vymýšlí své příběhy, oblíbené jsou ty o dinosaurech nebo vesmírných bytostech.

Rodina zastává důležitou funkci ve výchově dítěte a je základem rozvoje charakteru. V tomto období by rodiče neměli výchovu podceňovat a její důležitost by si měli obzvláště uvědomovat. Na důležitost výchovy poukazuje ve své knize Eva Vančurová – Fragnerová, která říká, že: „*naše děti jsou naše stáří, dobrá výchova, to je naše šťastné stáří, špatná výchova, to je naše budoucí neštěstí a slzy.*“ (Vančurová – Fragnerová 1964, s. 133)

Důležitá je atmosféra v rodině, kterou svým chováním vytvářejí její členové. Dítě by se mělo cítit v bezpečí, klidu a pohodě. Rodiče by si také měli uvědomovat vztah k dítěti, protože si již začíná své postavení (místo) v rodině uvědomovat. Zážitky z tohoto věkového období mohou mít v dospělosti vliv na postoje při různých životních situacích.

Pro rozvoj charakteru je tedy toto období velice důležité, i když se často domníváme, že dítě je ještě malé a nerozumí tomu. Špatná výchova se v tomto věku ještě nemusí projevit, její následky se ukážou až v pozdějším školním věku. Pouze jídlo, teplo a spánek dítěti nestačí. Jsou i tací rodiče, kteří poskytnou dítěti tyto základní, pro život nezbytně nutné biologické potřeby, ovšem to je vše, co dítěti dávají. Omlouvají to tím, že je dítě ještě malé a na výchovu je ještě brzo, může se počkat na pozdější věk. V tomto věku jsou děti na rodiče vázané a nadevše je milují, jsou pro ně vzorem a snaží se je napodobovat. Potřebují tedy dostatek citu, něhy a lásky.

Autorita rodičů je pro dítě v tomto věku důležitá. Připravujeme dítě na život v dospělosti. Pro naučení a respektování pravidel soužití s ostatními je dětství nejlepším obdobím, v pozdějším věku se dítě již pravidla nemusí naučit. Dítě v předškolním věku ještě neví, co je špatné a co dobré, proto by rodiče měli dítě korigovat a vést ho správným směrem. To oni jsou zodpovědní za to, která pravidla si jejich dcera/syn osvojí. Dítě by si mělo vážit svých rodičů a mělo by mít vůči nim respekt.

1.2 Dítě v mateřské škole

Josef Langmeier a Dana Krejčíková ve své knize nazývají předškolní období „*věkem mateřské školy*“ (Krejčíková, Langmeier 2006, s. 87)

V předškolním období děti mohou trávit čas doma s matkou či otcem nebo navštěvují mateřskou školu. Jelikož velká většina dětí tráví čas v mateřské škole, je třeba říci, co je jejím úkolem.

Mateřská škola zajišťuje předškolní vzdělávání, které je již součástí celého systému vzdělávání. To určuje zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání)

„Předškolní vzdělávání představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání organizovaného a řízeného požadavky a pokyny MŠMT.

Koncepce předškolního vzdělávání je založena na týchž zásadách, jako ostatní obory a úrovně vzdělávání a řídí se s nimi společnými cíli: orientuje se k tomu, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro své celoživotní vzdělávání, umožňující mu se snáze a spolehlivěji uplatnit ve společnosti znalostí.“ (K. Smolíková, E. Opravilová, M. Havlínová, A. Bláhová, V. Krejčová 2004, s. 5)

Předškolní vzdělávání je určeno pro děti ve věku od 3 do 6 let, s odkladem povinné školní docházky až do 7 let. Při přijetí se dává přednost dětem, kterým zbývá jeden rok do zahájení povinné školní docházky.

Úkolem mateřské školy je děti rozvíjet a také připravovat na základní školu. Vždy je nutné přihlížet k individualitě každého jedince. K jeho „*fyziologickým,*

kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí této věkové skupiny“ (K. Smolíková, E. Opravilová, M. Havlínová, A. Bláhová, V. Krejčová 2004, s. 5)

Velká většina dětí chodí do mateřské školy, ovšem mateřská škola není povinná, takže jsou rodiče, kteří dávají přednost vzdělávání dítěte doma, kde se dítěti chtějí věnovat sami.

Děti, které chtějí rodiče přihlásit do mateřské školy, musí umět několik základních dovedností, jako je: obouvání a zouvání bot, samostatné oblékání a svlékání, samostatně se najíst lžící, vydržet sedět u jídla, také by mělo zvládat základy hygienických návyků – mytí rukou, utírání se do ručníku, smrkání do kapesníku, dojít si včas na WC, chodit po schodech.

Důležitá je tedy především samostatnost. Pro děti, které vstupují do mateřské školy, je bezpodmínečně nutná. Některé děti nástup do mateřské školy špatně snášejí, především když jde dítě k cizí, pro něho neznámé osobě. Nejprve bychom měli dítě na školu připravit a seznámit ho s osobou, která bude o dítě pečovat a až potom ho můžeme s citem odtrhnout od matky.

1.2.1 Cíle MŠ

Rámcový vzdělávací program definuje cíle mateřské školy takto: *„Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické i sociální a vést je tak, aby na konci svého předškolního období bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou (kompetentní, způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, tj. v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně očekávají.“*

Pedagogové mateřských škol, by měli sledovat při své práci tyto *rámcové cíle (záměry)*:

1. rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání

2. osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost

3. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí (K. Smolíková, E. Opravilová, M. Havlínová, A. Bláhová, V. Krejčová 2004, s. 8)

1.2.2 Úloha mateřské školy ve vztahu k řeči

Jak již bylo zmíněno mateřská škola je pro dítě velice důležitá, protože její rozvíjí v několika oblastech. Tím je myšlena i oblast řeči a myšlení. Kolektiv dětí a také dospělých nutí dítě k zdokonalování řeči a zpřesňování výslovnosti, aby mu bylo rozumět. Doma si rodiče na mluvu dítěte zvyknou a dobře jí rozumí, ve školce to tak být nemusí, takže je na dítěti, jak se bude snažit svoji mluvu zlepšit. Dítě zde také komunikuje spontánně se svými vrstevníky, což mu pobyt v domácím prostředí většinou neumožňuje. Rodiče, kteří si nechávají dítě doma, by tedy neměli řeč dítěte podceňovat a neustále by s ním měli komunikovat a komentovat činnosti, které společně dělají.

Cílem pedagoga je všestranně vzdělávat žáka a to i v řečové oblasti. Pedagog by měl být pro dítě dobrým řečovým vzorem, měl by mluvit jasně a srozumitelně, aby mu děti dobře rozuměly. S dětmi by měl neustále komunikovat a tázat se na otázky, na které budou děti odpovídat.

Pro rozvoj řeči jsou vhodné různé básničky, které jsou i dětmi velice oblíbené. Učitel by měl vybrat vždy takové básně, které budou vhodné pro daný věk. Učitel musí také zvážit délku básně, aby byly děti schopné se báseň naučit.

Čtení pohádek je další činnost, která rozvíjí řeč. Učitel by tedy neměl na čtení pohádek zapomínat. Obvykle se pohádky čtou při klidové činnosti po obědě, kdy děti odpočívají a na pohádky se těší. Pohádky mohou děti také hrát a to tak, že učitel rozdělí dětem role a ony se učí říkat text, který daná pohádková postava říká. Rády si děti také vymýšlí pohádky nebo alespoň domýšlí konce, což je pro rozvoj řeči také dobré. Dětem se tak rozvíjí slovní zásoba i fantazie.

Zpěv písní je další oblíbenou činností většiny předškolních dětí. I tato činnost je pro řeč důležitá. Slova, která mohou být pro děti obtížná v písni, zazpívají bez problému. Nemusí se přitom na slova soustředit a řeč jim nedělá potíže.

Mateřská škola zajišťuje dětem plnohodnotné a vyvážené stravování. Jídelníček je vhodně sestavený, aby splňoval dané požadavky. Během celého dne mají děti dostatečné množství tekutin a mohou se kdykoliv napít.

V mateřské škole se také dodržuje denní režim, který se může uzpůsobovat aktuálními situacím a činnostem. Pokud je to možné a počasí je příznivé, děti chodí

každý den ven na čerstvý vzduch. Děti by neměly být do ničeho nuceny a aktivity by si měly svobodně vybírat.

Děti, které chodí do mateřské školy, si zvykají na režim mateřské školy, spolužáky a autoritu učitele, takže přechod do první třídy je pro ně snazší, než pro děti, které mateřskou školu nenavštěvovaly. V mateřské škole se učí základy slušného chování, správné hygienické a stravovací návyky. Dále počítání, tvary a barvy. Také se rozvíjí ve sportovních, hudebních a výtvarných činnostech. Také se připravují na školu, pomocí cvičení uvolňují zápěstí, procvičují jemnou motoriku, správný úchop tužky a připravují se tak na psaní, které se budou učit ihned při vstupu do školy.

Zde děti poznávají nové lidi a hledají si kamarády, se kterými chtějí trávit více času, takže se s nimi často setkávají i mimo mateřskou školu.

1.3 Hra v dětském věku

Hlavní a nejčastější činností v mateřské škole je hra, kterou se budeme zabývat v této kapitole, protože pro řeč má hra velký význam.

Podle Krejčíkové a Langmeiera je hra: *„činnost (fyzická nebo psychická), která je vykonávána jenom proto, že je libá a že přináší dítěti (i dospělému, pokud si ještě dovede hrát) uspokojení sama o sobě, bez vnějšího uloženého cíle, ať je to činnost sama o sobě příjemná, nebo i výrazně nepříjemná (např. dolování kamenů při stavbě „domů“ nebo dlouhé čekání v křoví bez pohybu při hře na schovávanou).“* (Krejčíková, Langmeier 2006, s. 100)

Dítě v předškolním věku by si mělo hrát, protože hra je typickou hlavní činností v tohoto období. Hra má význam pouze v případě, že dává dítěti požitek a baví ho. Při hře můžeme vyzorovat mnoho věcí - osobnost dítěte a jeho chování, které je spontánní.

Hru lze využívat i při učení, děti si látku lépe zapamatují, protože je pro ně činnost zajímavější a zábavnější.

Díky hře se dítě zdokonaluje v různých oblastech a to i v řečové oblasti. Také získává nové zkušenosti, které může uplatnit v budoucnosti. Aby byla hra pro dítě příjemná po všech stránkách, je třeba připravit pro hru a dítě vhodné prostředí, které hra vyžaduje.

Místnost, ve které je činnost prováděna, by měla být světlá a vyvětraná, aby bylo dostatečně vidět a děti si nekazily oči a také aby mělo dítě pro hru příjemný čerstvý vzduch. V místnosti by měl být dostatek prostoru. Hry by měly být obměňovány, aby si děti vyzkoušely různorodé činnosti a nebyly pro ně ty staré okoukané. Úkolem učitelek je děti na tyto činnosti motivovat. Při dobré motivaci není potřeba děti do ničeho nutit, protože si samy chtějí hru vyzkoušet. Obtížnost her a činností by měla být vždy přiměřená k věku dítěte a důležité je i ocenění těchto činností. Pro hru je také důležité nechat dítěti dostatek času a dítě nevyrušovat, nechat ho v klidu, aby se mohlo dostatečně na hru soustředit.

V každém věkovém období si dítě hraje jinak. V prvních dvou letech si dítě hraje samostatně, manipuluje s hračkami a pozoruje je. Okolo 3. roku se začíná zapojovat do hry s ostatními dětmi, některé preferují přítomnost jiných dětí, ovšem hrát si chtějí samostatně. To není chybou, jak si někteří rodiče myslí. Zhruba ve čtvrtém roce dítě vyhledává ke hře ostatní děti a snaží se je napodobit. Později nastává období skupinových her a u dětí se stávají oblíbené soutěživé hry. Nástupem do školy začínají dítěti povinnosti a učení, ovšem i v tomto věku si po vyučování hraje. V dospělosti převládá zaměstnání a povinnosti a hra ustupuje do pozadí. Ovšem i dospělí lidé si rádi hrají a různé hry používají například k relaxaci a odreagování ve volném čase.

Hry se mohou rozdělovat na různé typy. Například hry funkční či činnostní, dále konstrukční nebo realistické (stavění kostek, sestavování různých stavebnic, stavění z písku). Může to být také iluzivní typ hry, někde zvané jako námětový a úkolový. (Krejčíková, Langmeier 2006, s. 101)

Jan Kuric (1963) rozděluje hry tvořivé a hry s pravidly. Přičemž tvořivé hry mohou děti přetvářet podle nálady, momentální situace a představ. U druhého typu her děti nesmí měnit pravidla, jsou pevně stanovená a musí se jim podřídit. Tyto hry jsou většinou převzaté od našich předků.

Hry mohou být individuální nebo skupinové. Pouze individuální hry nejsou pro děti tohoto věku již tak zábavné jako v předchozích letech, takže vyhledávají i hry skupinové. Díky hře děti mohou získat nové kamarády, se kterými chtějí trávit více času, takže se často setkávají i mimo mateřskou školu.

1.3.1 Význam hry

Hra je významnou potřebou života a obohacuje nás hned z několika směrů, nejen že rozvíjí tvořivost a fantazii. Některé publikace hovoří i o psychotherapeutickém účinku hry. To je uplatňováno především u malých dětí, které si při hře neuvědomují důvod hraní, při kterém pomáhají vyrovnat emoční konflikty.

„Jan Čáp a Jiří Mareš (2001, s. 282) uvádí příklady formování různých stránek osobnosti v činnostech. Například při sportovních aktivitách, fyzické práci či pohybových hrách se vytváří senzomotorické dovednosti a schopnosti. Intelektové dovednosti a kognitivní procesy se formují při stolních hrách, v učebních činnostech a činnostech spojených s kulturou a studiem. V kolektivních hrách nebo v zájmových kroužcích se tvoří sociální dovednosti a vztah k lidem. Estetické vnímání a emoce se formují v uměleckých činnostech, volní vlastnosti, charakter a odolnost k zátěži v činnostech, které vyžadují zdolávat překážky, ovládat se a zodpovědně jednat.“

1.3.2 Význam hry pro vývoj dětské řeči

Protože je hra nejčastější činností dítěte, je vhodné spojit logopedii s hrou a učit děti správnou výslovnost tak, aby byla pro děti zábavná a přitom přínosná. Jedině tímto způsobem lze dosáhnout s dětmi tohoto věku dobrých výsledků a spokojených žáků, které činnost baví a dělají ji s radostí. Činnost musí být vždy přiměřená k věku, aby jí děti rozuměly a mohly dosáhnout stanoveného cíle. I u nácviku výslovnosti a činností s tím spojené je důležité děti motivovat a nalákat je tak k dané činnosti.

K průpravným cvičením pro nácvik výslovnosti jsou důležitá také dýchací, artikulační a hlasová cvičení. Aby tyto cviky nebyly pro děti nudné a nezajímavé, musíme vymýšlet nápadité aktivity, které budou tato cvičení zahrnovat.

Abychom mohli správně dýchat, je důležité mít uvolněné a protažené tělo. S dětmi můžeme udělat několik protahovacích cviků, které jim motivačně předvedeme.

Dýchací cviky nejsou těžké a děti je mají rády. Můžeme s dětmi zkoušet hada („sssssss“) a soutěžit, kdo déle vydrží syčet. Také můžeme malovat, ale ne jako obvykle pastelkami, ale dechem. A to tak, že si vezmeme brčko, do kterého budeme foukat a tím na záda budeme malovat obrázky. Také můžeme foukat na horkou polévku, kterou si

představujeme ve svých rukou. Je možné také foukat do tenkých peříček, která se budou nad zemí pohybovat. To samé můžeme zkusit i s balónky.

Také rytmická cvičení jsou pro rozvoj řeči dobrá. Rytmických cvičení je spousta. S dětmi můžeme vyzkoušet například rytmickou hru „Šly tři opice“, při které říkají říkanku a přitom do rytmu tleskají. Navíc se zde učí počítat a rozvíjí postřeh. Hra je velice oblíbená.

Při artikulačním cvičení můžeme procvičit ohebnost a pohyblivost rtů a jazyka a to tak, že s dětmi budeme předvádět například čerta, z jazyka můžeme udělat palačinku a to tak, že ji srolujeme od špičky ke kořenu jazyka. I jazykolamy jsou dobrými cvičeními pro artikulaci.

Co se týče hlasových cvičení, je vhodné používat takové tóniny, které jsou děti schopné zazpívat. Pro děti mladšího školního věku je ideální poloha D dur. Jako hlasová cvičení používáme jednoduché melodie. Můžeme s dětmi zkusit například brumendo, *„které patří k základním hlasovým cvičením, které je tvořeno lehce a bez tlaku. Dolní čelist padá volně dolů, rty jsou uvolněné a jazyk je volně opřený o horní patro. Stoličky jsou při brumendu od sebe, takže se v ústech vytvoří malá dutinka. Na začátek stačí jednoduché tří-tónové cvičení, které se zpívá v pianu.“* (Roubíčková s. 52)

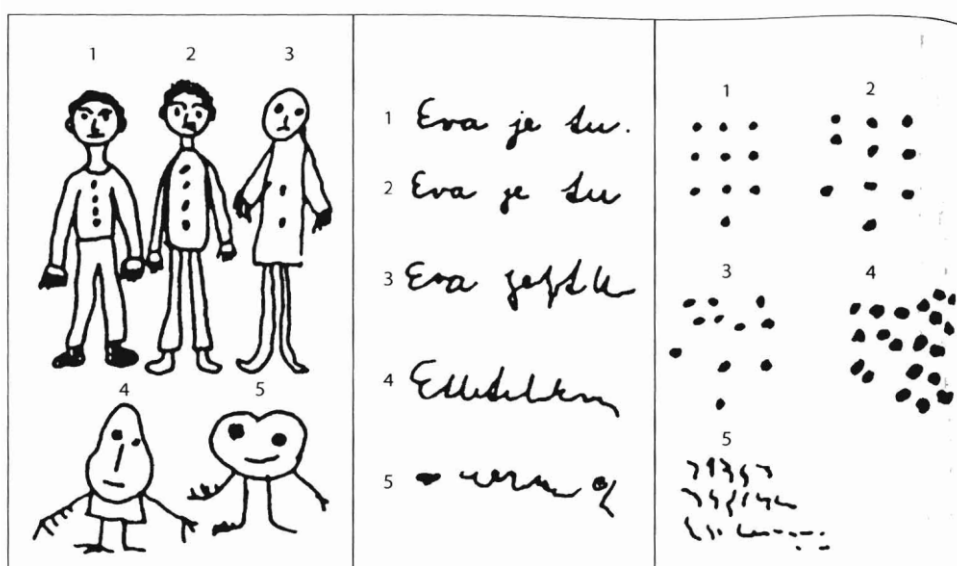
2 VSTUP DO POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Pro vstup do školy jsou nutné určité předpoklady, které musí dítě splňovat.

„Aby mohlo dítě zahájit povinnou školní docházku, musí splňovat určitá kritéria. V první řadě je to dovršení 6 let a odpovídající vývojovou úroveň. Na roli školáka se dítě připravuje již při zápisu.“ (Roubíčková 2013, s. 13)

Jak již bylo zmíněno, vstupu do školy předchází zápis, který musí dítě s rodičem absolvovat. Zápis probíhá obvykle v lednu nebo únoru – každá škola si termín může zvolit. U zápisu jsou pedagogové, někdy i ředitel školy, pokud se jedná o menší školu. Zralost dítěte hodnotí Jiráskův neboli Kernův test školní zralosti. Tento test zahrnuje: kresbu mužské postavy, která by měla mít všechny části těla (hlava, tělo, horní a dolní končetiny, uši, oči, ústa, nos,), dále vlasy a také oblečení se všemi detaily. Také je zde testování písma, kde se dítě snaží napodobit předepsanou větu. Hodnotí se to, jak je text čitelný, také jak jsou písmena velká a zda jsou doplněna interpunkční znaménka. Obkreslení skupiny bodů je další částí testu. U tohoto cvičení se hodnotí to, jak přesně dítě tyto body obkreslí. Dále by dítě mělo umět pojmenovat a rozlišit barvy, znát základní geometrické tvary, vědět jak se jmenuje a kde bydlí.

Obrázek 1: Jiráskova modifikace Kernova testu školní zralosti

Zdroj: Krejčíková, Langmeier 2006, s. 114

Dítě by mělo být na školu připravené po všech stránkách - tělesné, rozumové a sociálně-emoční. To vše ovlivňuje zralost centrální nervové soustavy.

Dítě zralé na školu by mělo zvládnout koordinovat své pohyby. Mělo by mít věku přiměřenou hmotnost a výšku. Lateralita ruky by již měla být vyhraněná.

Dále se od školáka vyžaduje, aby dokázal udržet pozornost v době výuky, přizpůsobil se školnímu režimu a získával nové vědomosti. Jeho myšlení by mělo být na úrovni konkrétních operací a řečové schopnosti by se měly neustále rozvíjet.

Pro nástup do školy je také důležité, aby žák dokázal ovládat své city. Měl by zvládnout pobyt ve škole bez stesku po matce. Dále je potřeba samostatnost, plnění úkolů, které škola vyžaduje.

Pro dítě je zahájení povinné školní docházky velkou změnou. Na dítě jsou kladeny velké nároky, povinnosti a nový řád, který musí dodržovat. Ne každé dítě musí snášet tento zlom dobře.

Proto by měli rodiče o vstupu do školy s dítětem hovořit, měli by mu sdělit, co ho čeká a připravit ho na tuto velkou změnu. Dítě si tak může vytvářet představu o tom, jak bude role školáka vypadat a co bude obnášet. Představa dítěte se ovšem může lišit od skutečnosti. Chybou rodičů je sdělování svých negativních zkušeností ze školních let, které mohou dítě ovlivnit. Následkem pak může být strach ze vstupu do školy. Jiné děti se na školu těší a nástup do školy vnímají pozitivně.

I když je školní řád jiný než řád, který se dodržuje ve školce, pro děti, které mateřskou školu navštěvovaly, je přechod do školy snazší. Již znají autoritu učitele, který je na školu připravoval. Děti, které mateřskou školu nenavštěvovaly, mají situaci o něco těžší a vše je pro ně nové. Pro přizpůsobivé jedince nedělá vstup do školy větší obtíže, pro jiné může mít i psychický dopad. Musí se odpoutat na delší dobu od rodičů, dále se seznamují s dětmi, se kterými budou ve třídě spolupracovat. Také poznávají učitele, který je autoritou a děti jej musí poslouchat. Ve školním prostředí se od dítěte čeká udržení pozornosti a sezení v lavici po dobu vyučovací hodiny, která trvá 45 minut. Udržet pozornost je z počátku pro dítě obtížné a svůj neklid vyjadřuje vyrušováním, vstáváním z místa, vykřikováním hraním si s něčím apod. Na začátku mohou být pro dítě úkoly velkou zátěží a nemusí stíhat tempo, které učitel nastavil. V tuto chvíli je důležitá role rodiče, který musí dítěti dávat dostatečnou péči. Pokud toto

dítě i přes velké úsilí nezvládá, je třeba zvážit možnost vrácení se do mateřské školy a odložit povinnou školní docházku.

Doporučení, zda by dítě mělo vstoupit do školy, dává učitelka mateřské školy a také dětský lékař. Již při nezralosti jedné z výše uvedených stránek by měl být dítěti doporučen odklad školní docházky. Vše by ovšem mělo být posouzeno u každého žáka individuálně.

2.1 Dítě v 1. třídě (6 let)

Děti nastupují do školy v 6 popřípadě v 7 letech, pokud jim byl navržen odklad školní docházky a strávily v mateřské škole o rok více.

Obzvlášť významné je období, které následuje po předškolních letech. Děti se integrují. Vyvíjející se dovednosti se utřídí a propojují. Díky tomu je dítě schopno plnit stále náročnější a složitější úkoly. (Allen, K., 2002)

M. Vágnerová (2000) dělí školní věk na tři dílčí fáze. Období první a druhé třídy nazývá raným školním věkem:

Raný školní věk – trvá od nástupu do školy, tj. přibližně od 6-7 let do 8 až 9 let. Je charakteristický změnou životní situace a různými vývojovými změnami, které se projevují především ve vztahu ke škole.

Jiným označením tohoto období je mladší školní věk.

„Mladší školní věk začíná vstupem do školy (6 – 7 let), kdy dítě automaticky získá roli školáka. Nastává pro něho školní řád a povinnosti s ním spojené, které musí dítě oproti předešlému předškolnímu věku dodržovat. Škola hraje v tomto věku hlavní úlohu, dítě dostává nové role, seznamuje se s novými lidmi a musí akceptovat školní řád a autoritu učitele. Toto období končí mezi 10. – 11. rokem, kdy začíná střední školní věk – období pubescence.“ (Roubíčková 2013, s. 13)

2.1.1 Tělesná zralost

V tomto věku se mění tělesná stavba. Langmeier a Krejčíková (2006) hovoří o nápadné změně tělesné proporce. Postava se protahuje, končetiny se prodlužují, zmenšuje se velikost hlavy, trup se zužuje a mění se ve válcovitou podobu a hrudník se začíná odlišovat od břicha. Dítě je svalnatější a tuk se postupně ztrácí. Chlapci bývají obvykle silnější než stejně velká děvčata. Osifikace kostí pokračuje.

Koordinace pohybu se u šestiletého dítěte začínají měnit. Pohyby jsou ekonomičtější, protože šetří silami. Také je již schopno menších a přesných pohybů, které potřebuje pro nácvik psaní.

Je vhodné děti zapojovat do pohybových her a manuálních činností, aby se stále po tělesné a pohybové stránce rozvíjely. Vhodné jsou sporty, jako je plavání, míčové hry a jízda na kole. Velice oblíbené jsou taky rukodělné činnosti s pískem, hlinou, modelínou nebo dřevem. Malování a vybarvování je také velice častým zájmem dítěte tohoto věku.

2.1.2 Kognitivní zralost

Dítě je schopno udržet pozornost na delší dobu, u aktivit vydrží také déle, pokud jsou pro něho zajímavé. Pojmy týkající se času si děti začínají osvojovat a již dovedou rozeznat pojmy: včera, dnes, zítra. Také pojmenování ročního období by nemělo dělat větší obtíže a dítě by tedy mělo rozlišit, zda je jaro, léto, podzim nebo zima.

„Kolem šesti let dochází k podstatným změnám v poznávací činnosti dítěte. Především dítě začíná svět chápat realisticky, je méně závislé na svých přáních a okamžitých potřebách. Realistické chápání světa znamená ovšem už také bezpečnější posuzování stálosti či změn velikosti a množství, popřípadě řazení apod. Teprve v této době začíná dítě logicky myslet, když jen na konkrétních předmětech a při konkrétních činnostech. (Krejčíková, Langmeier 2006, s. 113)

Ve škole je nejvíce využíváno zrakové a sluchové vnímání, čímž se zdokonaluje. Radka Skorunková se zaměřila na vývoj zraku a sluchu, jejichž vývoj popisuje následovně: *„Okolo 6. roku dozrává koordinace očních pohybů, takže dítě je již schopné svůj zrak zaměřit na to, co vidět potřebuje (např. řádek textu, který má číst). Dále se rozvíjí schopnost vidět nablízko, vnímání detailů a vizuální diferenciaci. Rozvíjí se i schopnost sluchové diferenciaci, která umožňuje dětem lépe rozlišovat podobně znějící hlásky.“ (Skorunková 2008, s. 43)*

Myšlení je v tomto věku pokročilejší než v předchozím období, ovšem stále je na rovině konkrétních operací a nedá se srovnávat například s myšlením středoškoláka nebo vysokoškoláka. Postoj ke skutečnosti a myšlení dítěte v 6 letech může být charakterizován jako realismus, protože se dítě zajímá o skutečnost, kterou chce podrobně poznat. (Čáp, Mareš 2001, s. 231)

Pozornost je také ve fázi vývoje. Záleží také na učiteli, který může při výuce a školních činnostech pozornost dítěte svým jednáním ovlivnit. Jde o způsob výkladu učiva, rozhovor s žákem, pomůcky a o to, aby učitel uměl dětskou pozornost organizovat. Motivace je tedy velice důležitou složkou pro zaujetí žáka.

2.1.3 Sociálně - emoční zralost

Rozum i cit jsou stále ve vývoji. Rozum začíná předcházet citovost, takže dítě lépe dokáže ovládnout své city.

V první třídě začínají vznikat přátelství. Utváří se skupiny dětí, které se spolu kamarádí, povídají si a hrají. Dítě s dítětem si je bližší než s dospělým, protože mají společné zájmy a vlastnosti. V kolektivu dětí se učí žáci pomáhat slabšímu, také spolupráci a soupeřivosti. V tomto věku jsou děti obzvláště soutěživé a učí se přijmout prohru.

„Ve vrstevnické skupině školní třídy se dítě učí stále lepšímu porozumění různým názorům, přáním a potřebám různých lidí – diferencuje se tedy stále více jeho schopnost sociálního porozumění. Paralelně s tím narůstá i schopnost volního sebeřízení či seberegulace.“ (Krejčíková, Langmeier 2006, s. 131)

Děti v tomto věku očekávají pochvalu a uznání. Chtějí se začlenit, zaujmout a být společensky uznávaní například spolužáky. Pochvala a uznání jim dodává sebevědomí a ukazuje správné splnění úkolu. Dítě již umí ohodnotit výkon svůj i svých vrstevníků.

Učitel má velice důležitou roli a jeho chování může dítě hodně ovlivnit. Jelikož tráví s dítětem mnoho času, dítě si k němu vytváří citový vztah. Potřebuje v něm mít oporu, aby se cítil v bezpečí. Učitel není jen autoritou, může být pro dítě i vzorem, který bude chtít napodobit.

2.2 Dítě ve 2. třídě (7 let)

Děti se stávají šikovnějšími a zdokonalují své naučené dovednosti. Jejich motorický vývoj se stále ještě vyvíjí, ale již zvládají spoustu činností, jako je například použití příboru. Jíst jídlo vidličkou a nožem by nemělo dělat dětem toto věku potíže. Často jsou ale lenivé a rády používají pouze lžici nebo vidličku, aby nemusely pokrm krájet.

I psaní písmen a číslic jim nedělá problém. Tužku drží pevně a jsou si jisté. Tvar a velikost písma se začíná podobat originálu.

Děti velice baví sportovní aktivity, zkoušejí dělat i náročnější cviky a pokud jim to nejde, snaží se cvik několikrát zopakovat, aby jej zacvičily správně. Zkouší například šplhání, skákání přes překážky, přeskakování. Také válí sudy nebo se učí kotoul vpřed a vzad.

K. Allen (2000) charakterizuje motorický vývoj sedmiletého dítěte tímto způsobem. Zlepšuje se hrubá a jemná motorika, udrží rovnováhu na pravé i levé noze, při běhu do schodů střídá nohy, hází a chytá i malé míčky.

Děti druhé třídy začínají vnímat čas, protože se učí hodiny, dny v týdnu, roční období a také už umí rozpoznat měsíce a roky. Chápou již termíny daleko, blízko a snaží se porozumět množství. Dle Piageta začínají chápat „zachování množství“ a rozumí tomu, když přelijeme tekutinu z nízké široké nádoby do jiné užší vysoké nádoby, tak množství zůstává stále stejné. I přesto, že nás hladina tekutiny klame, protože v úzké nádobě se nám bude zdát, že jí je více, množství tekutiny se ale nemění.

3 OSOBNOST UČITELE V MŠ A ZŠ

Je třeba zmínit i roli učitele v mateřské škole a na prvním stupni základní školy, který má na dítě velký vliv. Tato osoba tráví s dítětem hodně času, tudíž by měla být vzorem po všech stránkách.

Učitel neboli pedagog je osobnost, která se podílí na výchovně-vzdělávacím procesu a napomáhá tedy procesu vzdělávání. Během toho však často zastává více rolí.

J. Čáp a J. Mareš přisuzují učiteli roli prostředníka mezi dětmi a společností, popřípadě mezi generacemi. *„Jako představitel společnosti klade na děti a mladistvé její požadavky – v příznivém případě tak činí s přihlédnutím k možnostem a ke specifčnosti dětí. Často je percipován dětmi a mladistvými jako představitel „těch starých,“ zároveň může vyvolávat nevoli svých nadřízených, kolegů nebo veřejnosti jako ochránce neukázněných.“* (Čáp, Mareš 2007, s. 267)

V dnešní době a společnosti pedagog nemá již takový respekt, jako tomu bylo dříve. To, že pedagog byl považován za velmi důležitou osobnost v životě lidí, dokazuje řada publikací i vyprávění našich babiček i tatínků. Žáci by si měli učitelů vážit a respektovat jejich názory. Tato profese je velice náročná a nemůže ji dělat každý. Dnešní děti neuznávají učitele jako autoritu, bohužel to ale nejsou jen děti, kdo učiteli opovrhují. Někteří rodiče pedagoga berou jako „hlídače“ svých dětí, který nemá co mluvit do jejich výchovy.

Pedagog má také velkou zodpovědnost a musí na děti stále dohlížet. Když se dítěti, které neuposlechlo pokyn učitele, něco stane, na vině je učitel. I přesto, že je dítě neposlušné, rodiče si nechtějí přiznat, že ve výchově svého dítěte v něčem pochybili. Je pro ně snazší shodit vinu na pedagoga, než pokárat své dítě.

Postoj dítěte k učiteli dítě získá především v rodině, kde slyší, jak se rodiče o učiteli vyjadřují, co o něm říkají apod. Tito rodiče a populace, která učitele odsuzuje, vůbec netuší, co tato profese obnáší a jaká jsou rizika tohoto povolání.

Pedagog má vliv na prostředí a klima třídy, ve které vyučuje/vzdělává žáky. Jeho chování by mělo být příkladem pro ostatní, zvláště pro děti, které se často snaží chování svého vzoru napodobovat. Pro učení by měl zvolit správnou a efektivní motivaci a poutavé předání svých znalostí, zkušeností a morálních hodnot ostatním.

„Děti a mladiství potřebují učitele jako celého člověka, osobnost s lidským vztahem a porozuměním pro třídy i pro osobní problémy jednotlivých žáků. Děti vítají, když učitel pomůže s obtížemi učení a v případě potřeby i s jinými starostmi. V některých případech učitel nahradí i chybějící model, např. otce nebo laskavou matku. Zkušenost ukazuje, že někteří učitelé dokážou plnit takové funkce a že tato schopnost je přínosem nejen pro děti, ale také pro samotného učitele, pro jeho uspokojení z práce, seberealizaci.“ (Čáp, 1993, s. 326)

Dříve byl učitel zdrojem informací. V dnešní době plně moderních technologií nemusí být učitel jediným hlavním zdrojem informací. Dnes si žák může potřebné informace vyhledat na počítači, tabletu či telefonu a to během krátké chvíle, zatímco dřív děti získávaly informace pouze od učitele. Ani knih nebylo takové množství, jako je tomu dnes.

Učitel dnešní doby by měl mít pedagogické vzdělání. Tedy vystudovanou vysokou pedagogickou školu zakončenou státní zkouškou a získáním titulu Mgr.

3.1 Učitelství jako povolání

Povoláním pedagoga je učitelství, u kterého nelze snadno říci, co je jeho podstatou. Přesto, že téměř každý ví, co je náplní učitele. V průběhu tohoto povolání, se obsahy i metody výuky mění, proto je vymezení velice obtížné. V různých zemích, školách a univerzitách jsou způsoby osvojování si učiva odlišné. Rozdíl jsou také v tom, co pedagog učí – zda jsou to elementární dovednosti, jako je čtení, psaní a počítání, nebo šití a technické práce. Také mezi výukou chemie a dějepisu či kreslení a tělocviku.

„Učitelství patří mezi tradiční intelektualizované profese. Náplní této profese je duchovní činnost. Smyslem učitelství je především účast na předávání kulturního dědictví z jedné generace na druhou a uvádění nových generací do světa dospělých. Učitelství má vlastní pohnutou a složitou historii, ideály a požadavky, výrazný podíl na zápasech za vyšší vzdělanost. (Kasíková, Vališová 2011, s. 15)

Učitel by se měl celoživotně vzdělávat, aby se přizpůsobil novým požadavkům a dovednostem, které se v průběhu let mění. Nároky, které jsou kladeny na učitelství, se mění podle toho, jak se mění trendy společnosti.

Toto povolání je často označováno jako poslání. Dle A. Vališové a H. Kasíkové (2007, s. 15) je vědomí tohoto poslání otázkou životní orientace a má podobu vnitřního závazku. „*Prostřednictvím poslání se člověk identifikuje s lidstvem a s trendy jeho vývoje, přebírá odpovědnost za svět, do něhož uvádí své žáky. Poslání učitele znamená odpovědnou účast na tvorbě společného světa, participaci na celku, do něhož jsou uváděni ti, na něž je zaměřeno jeho výchovné a vzdělávací úsilí.*“

Přesto, že v úvodu píší o nízké prestiži učitelského povolání, výzkumy prestiže jednotlivých povolání ukazují, že je toto povolání na předních místech, a to především díky lékařům, vědcům a vysokoškolským učitelům. Bohužel platy učitelů neodpovídají platům jiných vysokoškolsky vzdělaných lidí. Motivace pro učitele je tedy velmi malá.

3.1.1 Úloha pedagoga spojená s řečí

Protože dítě tráví každý všední den mnoho hodin se svým učitelem, častokrát více než matka nebo otec, pedagog může být tím, kdo jako první odhalí nesprávnou výslovnost a bude se snažit o nápravu tohoto problému. Někteří rodiče neznají poruchy řeči, ani nevědí, na koho se mohou v tomto případě obrátit. Učitel by měl být tím, kdo informuje rodiče a snaží se jim i dítěti pomoci. Doporučí dítěti místo, kam se může obrátit. V tomto případě navštívit logopeda.

Jak již bylo zmíněno výše, učitel je s dítětem mnoho hodin. Je tedy důležité, aby byl pedagog pro dítě dobrým nejen řečovým vzorem. Pro menší děti se učitel stává jakýmsi idolem, kterého uznávají a snaží se ho napodobit. To platí i u řeči. Záleží tedy hodně na vyjadřování pedagoga a komunikaci mezi učitelem a žákem.

Učitel by měl bezchybně a srozumitelně vyslovovat, čímž bude dobrým řečovým vzorem pro dítě. Dále by měl mluvit dostatečně nahlas a se svým hlasem by měl pracovat, aby dítě zaujal a řeč pro něho byla zajímavá. Také by měl s dítětem dostatečně komunikovat a rozvíjet tak jeho řeč. Vždy s ohledem na věk dítěte. U menšího dítěte bude volit slova, které dítě zná, dále zvolí pomalejší tempo, aby dítě stíhalo vnímat daná slova.

4 ŘEČ

Řeč je projevem člověka a slouží ke komunikaci a dorozumívání. Projev nemusí být vždy pouze zvukový, existuje i jiná možnost komunikace, jakou je například znaková řeč. K řeči používáme slova a utváříme si z nich slovní zásobu. Hlávky tvoří slova, které mají určitý význam.

Definici řeči popisuje Miloš Sovák, takto: „*Řeč se pokládá za obecnou lidskou schopnost užívat výrazových neboli sdělovacích prostředků.*“ (Sovák 1984, s. 15)

Jedlička a Škodová považují za nejpřijatelnější tuto definici: „*Řeč lze definovat jako biologickou vlastnost člověka, systém, kterým lze přenášet informace pomocí jazyka. Jazyk představuje jev společenský, náležící určité etnické jednotce a dále se vyvíjející.*“ (Škodová, Jedlička, 2003, s. 89)

Řeč je dorozumivacím prostředkem člověka s člověkem. Slouží jako prostředek ke vzájemnému sdělování informací, tedy k mezilidské komunikaci. To se děje jednak akustickými znaky neboli mluvou, nebo písemnými znaky – psaním. Také lze komunikovat beze slov, pomocí různých významových posunků, mimikou, gestikulací apod. (Vyštejrn 1995)

Díky řeči dokážeme vyjádřit nejen informace a myšlenky, ale také své pocity a nálady. Je tedy pro život nesmírně důležitá, protože ho může hodně ovlivnit.

4.1 Vznik řeči

Vznik řeči není dosud tak jasný. Vývoj řeči se vyvíjel spolu s vývojem člověka postupně. Ovšem vyspělé řeči předcházely dlouhý vývoj. Nejprve se jednalo o primitivní formu dorozumívání pomocí zvukového projevu. Stejně tak se dorozumívají i zvířata a dávají tak najevo libost či nelibost, nebo pomocí zvuků upozorňují ostatní zvířata na stav ohrožení.

Ke vzniku řeči byl nutný vzájemný styk lidí, kteří spolu v kolektivu žili a pracovali. Také různé životní situace změnily původně neartikulované zvuky v artikulované. Postupem času se lidé začali určitým způsobem vyjadřovat a začala

vznikat první slova. K vzniku nestačil pouze jeden člověk, základem byla společná práce skupiny lidí. Řeč se postupně vyvíjela až do současné doby.

Po technické stránce vzniká řeč následujícím způsobem: „*Řeč je produktem vyšší nervové činnosti lidského jedince a je vázána na vývojově nejvyšší oblasti šedé kůry velkého mozku, na určité funkční oblasti dominantní hemisféry (vedoucí mozkové polokoule). Ty pracují v dynamickém sepětí s nižšími mozkovými útvary. Zmíněné oblasti na dominantní hemisféře se označují jako centra řeči.*“ (Vyštejn 1979, s. 7)

Jisté projevy řeči mají i zvířata, to jsou ovšem pouze projevy pudové, instinktivní. Zvířata se nesnaží něco sdělit, jde spíše o fyziologickou reakci na různé tělesné stavy. K pokroku řeči došlo až u opic, které se podobaly lidem. Lidé si často myslí, že u žvatlání papoušků jde také o řeč, to je ale pouze mechanické opakování. Lidská řeč tedy není pudová. Pro lidi slouží k uvolnění vnitřního napětí a také jako prostředek dorozumívání. V psychoterapii může mít i léčebné účinky.

Řeč není člověku vrozena, každý se jí musí učit. Člověk má pouze vrozenou schopnost naučit se mluvit. Sám od sebe se však člověk mluvit nenaučí. Podmínkou mluvení je schopnost slyšet a žít v mluvícím prostředí; dále záleží na obratnosti mluvidel a na vzoru, podle kterého se řeč utváří, a to vše musí probíhat v určitém věku, v určitém časově vymezeném období (obvykle mezi druhým rokem života dítěte a pubertou - Dolejší, 2001, str. 9). To, že se bez mluvícího prostředí dítě mluvit nenaučí, dokazují pokusy odložených dětí, které byly vychovány mezi zvířaty – takzvané vlčí děti.

Nejdůležitější je ovšem schopnost komunikace, díky které se naše společnost vyvíjí. K tomu, aby mohla komunikace vzniknout, je potřeba někdo, kdo sděluje nové informace, dále nějaký obsah, který chce člověk sdělit a někdo, kdo tyto informace přijímá a určitým způsobem na ně reaguje.

Vysvětlení, co to komunikace je popisuje Jiřina Klenková takto: „*Komunikace (z lat. communicatio = spojování, sdělování, přenos, společenství, participace) znamená obecně lidskou schopnost užívat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů.*“ (Klenková, 2006, s. 25).

Komunikovat můžeme různým způsobem. Buď verbálně nebo nonverbálně. Verbálně komunikujeme pomocí slov a mluvené nebo psané řeči. „*Slovní komunikaci rozumíme výběr, kombinování a produkci jazykových znaků (psaní projevu, rozmyšlení*

řeči, artikulaci, řečovou strategii a „diplomacii“, volbu stylu), proces vzájemného sdělování, percepce (vnímání) a recepci (příjem) slovních sdělení a porozumění jim“ (Vybíral, 2000, s. 86). Nonverbálně komunikujeme bez použití slov. Komunikaci nahrazujeme pomocí gest, pohybu, doteku či postoji, kdy každý neverbální signál má nějaký význam.

4.2 Vývoj dětské řeči

Jedinečnou lidskou schopností je schopnost řečové komunikace, čímž se člověk liší od živočichů, kteří nejsou řeči schopni.

„Vývoj komunikačních schopností patří k nejpozoruhodnějším procesům v celém životě člověka, proto je předmětem zájmu psychologů, pedagogů, fonetiků, lékařů i logopedů“ (Klenková 2000, s. 11)

Řečové schopnosti se vyvíjí po celý život, ovšem pro řeč je nejdůležitější období od narození do 6 let. V tomto období se řeč nejvíce vyvíjí. Okolo 3. roku života je průběh vývoje největší a nejrychlejší. Proto se budeme tomuto období v této diplomové práci nejvíce věnovat.

Literatura uvádí několik stadií vývoje řeči, ovšem každé dítě je individuální a to platí i pro vývoj řeči, takže nelze očekávat určité stadium řečového vývoje přesně v daném období. S vývojem se pojí několik dalších faktorů, proto není možné stanovit diagnózu vývoje vybraného dítěte pouze podle literatury. Žádnému z řečových stadií se dítě nemůže vyhnout, u každého se ovšem může měnit délka trvání jednotlivých stadií.

Například Viktor Lechta uvádí toto schéma vývojové úrovně řeči:

1. období pragmatizace (asi do 1. roku života),
2. období sémantizace (1. – 2. rok života),
3. období lexemizace (2. – 3. rok života),
4. období gramatizace (3. – 4. rok života),
5. období intelektualizace (po 5. roce života) (Lechta 2008, s. 35).

Jiřina Klenková (2000) dělí stadia řeči poněkud jednodušeji na přípravné neboli „předřečové“ období a období, ve kterém probíhá vlastní vývoj řeči. Tím je myšlen skutečný vývoj řeči.

Přípravné období probíhá v prvním roce života, kdy si dítě vytváří návyky a dá se říci, že ústy poznává svět, protože různé hračky, předměty i části těla strká do svých úst. Dále si zdokonaluje sací a polykací reflex, který má pro vývoj řeči velký význam. Díky těmto osvojeným návykům se později vybuduje opravdová řeč. Některé publikace mluví i o projevech vývoje řeči v prenatálním období.

Každý jedinec se narodí již do hotové řeči na rozdíl od našich dávných předků, kdy řeč ještě nebyla zdaleka tak vyvinuta. Dítě má tedy předpoklad k mluvení, protože dědí schopnost naučit se mluvit.

4.2.1 Vývoj řeči od narození do 2 let

Novorozenec se začíná projevovat křikem, který způsobuje reakce novorozence na změnu dýchání. Po narození je to jeho první hlasový projev. Křik začíná být intenzivnější a rozsáhlejší. Zpočátku ho dítě používá z důvodu nelibosti nebo odporu. Později, kolem dvanáctého týdne, si dítě pobroukává, což vyjadřuje pocit spokojenosti. Následuje žvatlání, ve kterém dítě napodobuje slyšené zvuky.

V prvním roce života nastává stadium vlastního vývoje řeči a dítě začíná rozumět některým slovům, ale nechápe ještě smysl slova. Dítě v tomto věku poslouchá jednoduché příkazy, které mu dává osoba, která o dítě pečuje.

Později začínají mít význam celé věty a pomocí slov dochází ke skutečnému verbálnímu projevu. Například slovo máma může vyjadřovat hned několik významů – hlad dítěte, stesk po matce, radost, a podobně. Tyto jednoslovné věty tedy vyjadřují přání, potřeby a city dítěte. Kolem roku a půl již používá krátké dvouslovné a trojslovné věty a snaží se napodobovat dospělého. „*Dítě začíná používat sluchovou a zrakovou kontrolu, tzn. všímá si pohybů mluvidel, napodobuje melodii a rytmus řeči. Toto období označujeme jako žvatlání napodobivé. Rodiče reagují na projevy dítěte opakováním a povzbuzují tak jeho chuť k mluvení.*“ (Kycltová, Bezděková 2014, s. 9)

Mluvení se tak stává oblíbenou činností dítěte. Ve dvou letech dítě používá krátké věty a jeho výslovnost začíná být přesnější. I slova začínají přibývat a rozšiřuje se tak slovní zásoba. Ovšem je třeba rozlišit slovní zásobu pasivní, což jsou slova, kterým dítě rozumí, ale samo je ještě nepoužívá a pak slovní zásobu aktivní, což jsou slova, které dítě opravdu používá. I přesto, že jde o malé dítě, je třeba dávat si pozor na vulgární nebo sprostá slova. Některé publikace uvádí, že musí dítě slyšet slovo asi

dvěstěkrát, aby si ho bylo schopné zapamatovat, ale často to bývá i mnohem méně a dlouho potom trvá, než na toto slůvko dítě zapomene. „*Při zapamatování nových slov hraje totiž svou úlohu nejen počet opakování, ale hlavně situace a citový doprovod slova a jeho zvuková nápadnost (snadno se pamatují slova zvukomalebná)*. (Kutálková 1996, s. 41) Tato slova bývají pro děti zajímavá, a proto si je snadno zapamatují.

4.2.2 Vývoj řeči tříletého dítěte

Postupně se dítěti zvětšuje slovní zásoba, zdokonaluje se i výslovnost. Tento věk je také hranicí pro nemluvnost. To znamená, že pokud dítě nezačne ve třech letech mluvit a jeho slovní zásoba nezačne přibývat, mohlo by se jednat o fyziologickou nemluvnost a rodiče by měli vyhledat odbornou pomoc. Asi tisíc slov používá tříleté dítě. Ovšem aktivní slovní zásoby je uváděno kolem 400 slov. To je ale individuální a počet slov se v tomto věku rychle mění. Ve slovníku českého jazyka je asi čtvrt milionu českých slov. Tolik slov nepoužívá nikdo. Běžný dospělý člověk má slovní zásobu okolo 3000 až 10000 slov, přitom pasivních slov je více než těch aktivních. Dítě se tedy v tomto předškolním věku musí většinu těchto slov naučit a to je velice náročné. Někdy vznikají různě zkomolená legrační slova, která se dětem mohou plést.

Řeč by měla být v tomto věku souvislá. Můžeme ale ve vývoji vidět rozdíly. Holčičky mluví většinou dříve, chlapcům může trvat delší dobu, než začnou souvisle mluvit. Řeč také pomáhá dítěti dosahovat drobné cíle a komentuje si svou vlastní hru, častokrát i usměřňuje dospělé, což bývá jejich oblíbenou činností.

Jiřina Klenková označuje toto období stadiem logických pojmů. „*V tomto stadiu označení dosud úzce spjatá s konkrétními jevy se postupně abstrakcí, zevšeobecnováním stávají všeobecným označením čili slovem s určitým obsahem.*“ (Klenková 2000, s. 13) Díky těmto náročným myšlenkovým operacím mohou mít děti s řečí obtíže, mohou se zadržávat, opakovat hlásky apod., což je v tomto věku časté. Často chybují ve výslovnosti i gramatice, slova si zjednodušují a nebo vynechávají některé hlásky. Rodiče, učitelé i jiní dospělí lidé by měli být k dítěti ohleduplní a neměli by se mu za tyto „přerěky“ vysmívat nebo dítě kárat. Velkou chybou rodičů je i „šišlání“ na dítě a opakování jeho nepřesných slov; které dítě používá. Dítě to slyší a myslí si, že je to tak správné.

Třileté dítě již zvládá tvoření vět a zná základní pojmy, to ovšem ještě neznamená, že ovládá řeč. V předškolním období na dítě čeká ještě obohacování a zpřesňování výrazových prostředků. O něco později v mladším školním věku se pak dítě učí zvládat řeč pomocí písma, gramatikou a čtením. (Vančurová-Fragnerová 1964)

Dítě již zvládá říkat básničky, ptá se na různé otázky, označí mnoho předmětů a popíše i jejich vlastnosti, umí sdělit svá přání a potřeby. Také rozumí otázkám, na které se rodiče ptají a příkazům, které mu dávají. Jeho mluvní orgány však ještě nejsou dostatečně vyzrálé a procvičené.

Toto období je období nekonečných otázek typu „proč“, nebo „co je to?“. Dítě je velmi zvědavé a stále se jenom ptá. Dítě by mělo znát své jméno a jména svých blízkých a také by mělo vědět, kolik je mu let. Dokáže již pochopit odměnu a trest. Například: „Když si uklidiš hračky, koupím ti zmrzlinu.“

Ke konci třetího roku by dítě mělo hovořit srozumitelně a souvisle ve větách. Jana Kycltová, Bezděková uvádí v tomto věku pasivní slovní zásobu 900 slov, která převyšuje aktivní slovní zásobu, která činí asi 500 slov. (Kycltová, Bezděková 2014)

Kolem 3. roku života dítěte jsou dospělými kladeny na jeho řeč velké nároky. Každé dítě ale není schopno bez potíží toto období překonat. Může se stát, že dítě mluví málo a nebo vůbec. Tomu říkáme opožděný vývoj řeči. V tomto případě je potřeba vyhledat odbornou lékařskou pomoc foniatra a klinického logopeda.

4.2.3 Vývoj řeči mezi čtvrtým a pátým rokem

Dítě se v tomto období stává samostatnějším a sebevědomějším. Začíná si vymýšlet hry a činnosti a dokáže u nich spolupracovat s dospělými i dětmi stejného věku. Celkem dobře se již orientuje v čase, rozezná den, noc, ráno, poledne nebo večer. Také orientace v prostoru je na lepší úrovni. Přesto si někdy plete pravou a levou stranu.

Osvojuje si nová slova, jejichž obsah je již dítěti známější. Svoje fantazijní představy promítá do různých příběhů, které si rádo vymýšlí. Kromě přítomného času umí již používat i čas minulý a budoucí. Dobře si umí zapamatovat texty básniček i melodie různých dětských písní, které jsou oblíbenou činností. Rádo hraje na různé nástroje, obzvláště nástroje Orffova instrumentáře. Dokáže pojmenovat různé předměty a barvy. Často se zajímají o domácí zvířata, zvířata z lesa nebo Zoo.

Co se týká slov, používá jich zhruba 800 – 1500. Ovšem rozumí o mnohem většimu počtu slov – 1500 – 2000. (Kycltovám, Bezděková 2014, s. 54)

Tento věk je vhodný pro zahájení logopedické péče, pokud není výslovnost správná.

4.2.4 *Vývoj řeči mezi pátým a šestým rokem*

Úroveň řeči se stále zlepšuje, protože se dítě stává předškolákem a připravuje se na školu, kde se bez řeči neobejde. Díky rozvíjení se poznávacích procesů se zlepšují i vyjadřovací schopnosti. Také artikulace a gramatika je na větší úrovni, než tomu bylo v předchozích letech. Dítě používá poměrně dlouhé věty, umí pojmenovat více předmětů, u kterých dokáže popsat, k čemu jsou určeny. Při vyjadřování již používá všechny slovní druhy. Dokáže vést dialog a učí se, aby přitom neskákalo do řeči někomu, kdo zrovna hovoří. Řeč je téměř totožná s dospělým člověkem, i když slovní zásoba není ještě taková, jakou má dospělý člověk. V předškolním období se učí určit počet slabik ve slově a také tvoří rýmy. Také dokáže vytvořit antonyma, tedy slova opačného významu k danému slovu. Například hodný – zlý, malý – velký, apod. Oblíbené jsou hádanky nebo vtipy, které si často i děti samy vymýšlejí.

Kromě zvířat a jejich mláďat umí pojmenovat také základní rostliny nebo části lidského těla. Umí popsat, co ho bolí a své chování již dokáže ovládnout i když je to pro něho v některých situacích těžké. Například očkování u praktického lékaře nebo bolest, kterou musí vydržet u stomatologa.

Slovní zásoba šestiletého dítěte činí asi čtyři tisíce slov. Řeč by měla být plynulá, gramaticky správná a bez artikulačních obtíží.

Rodiče zastávají v řeči dítěte velice důležitou roli. Jak již bylo řečeno v předchozích řádcích, díky nim je dítě schopné mluvit. Jen v mluvícím prostředí se dítě může naučit mluvit. Rodiče jsou pro dítě řečovým vzorem, který se snaží napodobit.

Vývoj řeči nelze odlišit od ostatních schopností člověka. Není proto možné rozvíjet dětskou řeč na úrovni, která by měla odpovídat věku, pokud celkový vývoj všech schopností a dovedností neprobíhá tak, jak bychom si představovali a přáli.

4.3 Podmínky pro vznik řeči

Jiřina Klenková říká, že vývoj řeči je ovlivněn vnějšími a vnitřními faktory. „Z vnitřních faktorů jsou nejdůležitější vrozené předpoklady, zdravý vývoj dálkových analyzátorů – sluchového a zrakového, řečově-motorických zón v mozku, mluvních orgánů a celkový fyzický a duševní vývoj, hlavně vývoj intelektu. Z vnějších činitelů je to celkový vliv prostředí a výchovy, hlavně množství a přiměřenost řečových podnětů a správný řečový vzor“ (Klenková 2000, s. 16)

Řeč vzniká v hotovém prostředí a na podkladě zděděné schopnosti naučit se mluvit. U různých dětí probíhá vývoj nesterjně. Je několik nezbytných podmínek k správnému vývoji řeči. V knize Klinická logopedie jsou uvedené tyto podmínky:

- nepoškozená centrální nervová soustava;
- normální intelekt;
- normální sluch;
- vrozená míra nadání pro jazyk;
- adekvátní sociální prostředí (otázka stimulace k řeči). (Škodová, Jedlička, 2003, s. 90)

Také podnětné rodinné prostředí, genetické dispozice a nadání jsou důležité pro kvalitu a vývoj řeči. Zkušenosti a individualita jedince taktéž mají na řeč vliv. To, zda se řeč vyvíjí správně, mohou ovlivnit rodiče, kteří by měli zajistit dostatek podnětů, které rozvoj řeči podporují. V dnešní době existuje mnoho takových pomůcek a hraček, takže toto by nemělo dělat větší obtíže. Nedostatek řečových podnětů řečový vývoj zpomaluje. Ovšem pouze hračky nestačí, je třeba hru komentovat a předvádět dítěti, co se s hračkou dělá, jaké vydává zvuky apod. Tímto také povzbuzujeme dítě k činnosti.

S opačným případem, kdy má dítě nadbytek podnětů, dítě může neurotizovat a navozovat negativistické chování. (Sovák 1974)

V dnešní době se často setkáváme spíše s časovým problémem, kdy rodiče nemají čas dítěti věnovat pozornost, protože chodí do zaměstnání a vydělávají peníze, aby uživilí rodinu. Dítě pak nemá možnost svoji řeč správně rozvíjet.

Další důležitou podmínkou, která ještě nebyla zmíněna, je správný řečový vzor, který má ve vývoji řeči rovněž velký vliv. Člověk, který na dítě mluví, musí dobře artikulovat, mluvit dostatečně nahlas a správně vyslovovat. Dítě se totiž snaží tuto mluvu napodobit a to se všemi chybami, pokud nějaké jeho řečový vzor má.

Nejen sluch, ale i zrak má význam na vývoj řeči, protože odezírání artikulace, mimiky a gest je důležité pro sluchové vnímání řeči. (Kábele, Filčíková 1965)

Sovák (1974) přikládá významnou roli také citům, které rozvíjí osobnost a sociální vztahy. Nedostatek citů může způsobit opožděný vývoj řeči i asociální chování.

Aby byl člověk schopný řeči, potřebuje k tomu řečové orgány, které se rozdělují na dýchací, hlasové a artikulační.

Jana Kycltová, Bezděková říká: „*Měli bychom se snažit, aby vývoj našeho dítěte byl harmonický, v rovnováze s duševními, fyzickými a sociálními dovednostmi. To vše by mělo probíhat v atmosféře láskyplného prostředí. V prostředí, které je tolerantní k chybám a motivuje k postupnému zlepšování ve všech oblastech rozvoje osobnosti dítěte.*“ (Kycltová, Bezděková 2014, s. 54)

Jak již bylo zmíněno, v předškolním období je důležité, abychom pomáhali v rozvoji dětské řeči. To je možné například pomocí různých básniček, pohádek nebo příběhů. Také jednoduchých lidových písniček našich předků, které obohatíme rytmizováním. Přitom děti rozvíjí nejen paměť, hudební cítění, smysl pro rytmus, ale především zdokonalují svoje řečové schopnosti, aniž by si to uvědomovaly.

Se zpěvem písni bychom měli začít již v prenatálním období. Na otázku kdy začít se zpěvem má velice jednoduchou a jasnou odpověď Hermann Regner: „*Od jakého věku se může dítě těšit zpěvem? Odpověď je jednoduchá: devět měsíců před narozením.*“ (Regner in Jurkovič 2012, s. 13)

To samé platí i u čtení pohádek nebo vyprávění příběhů. Neznamená to, že když dítě neumí číst a mluvit, nemůžeme mu číst pohádky. Dítě slyšený text vnímá. Později, když si dítě řeč osvojí, můžeme ho povzbuzovat k tomu, aby básničku nebo říkanku opakovalo nebo doplňovalo tím, že se zastavíme a budeme po dítěti chtít, aby vynechané slovo doplnilo. Takto to můžeme dělat i u čtení pohádek, kdy budeme dítěti klást otázky typu: „Jak to bylo dál?“ nebo „Jak to skončí?“ Přitom nám hodně pomáhají obrázkové knížky, protože mu obrázky pomáhají vybavení si děje pohádky a usnadňují dítěti vyprávění příběhu.

Dana Kutálková hovoří o dvanácti metodách vhodných pro úspěšný vývoj řeči. Jednou z metod je realita, čímž se myslí reálný svět, prostředí, předměty a příroda kolem nás, na kterou určitým způsobem reagujeme a od útlého dětství zkoumáme mimo

domov. Tedy například na zahradě, pískovišti, v lese, hřišti nebo parku. Druhou metodou je hra, která má zároveň účel kladné motivace a umožňuje nám snadněji si do paměti ukládat nové poznatky. Třetí metodou je práce. Ta může sloužit i jako zábava a dobrodružství a naučení se něčeho nového. Následující metodou jsou obrázky a knížky a také pohádky a příběhy, o kterých bylo zmíněno v předchozích řádcích. Říkadla a básničky uvádí autorka knížky Logopedická prevence jako další, již šestou metodu. Sedmou metodou jsou písničky, o jejichž důležitosti již byla zmínka. Kresbu uvádí Dana Kutálková jako další metodu, která může sloužit také jako prostředek dorozumívání. Navíc dobrá technická úroveň kresby je předpokladem pro psaní, které se bude dítě učit v pozdějším věku. Mluvní vzor a komunikace v rodině je devátou metodou. O jejich důležitosti již není třeba hovořit. Za další metody považuje autorka divadlo a využití masmédií, které nemusí mít vždy jen negativní vliv. Je třeba využívat jen to dobré a pořady si vybírat. Na závěr je vhodná metoda nácviku, lépe řečeno průpravné cvičení. Při nácviku bychom měli dodržovat určitá pravidla. Například musíme respektovat individuální zvláštnosti jedince. Průprava musí být systematická a trpělivá za dozoru odborného vedení v nezaujatém postavení. V prvé řadě je třeba vyloučit případné poruchy. Pokud se vyskytnou nějaké řečové obtíže, určitě bychom neměli srovnávat dítě s někým jiným, kdo svou řeč při návštěvách logopeda nezlepšil. Každý jedinec je jiný, proto musíme svému dítěti věřit, že to dokáže a snažit se udělat pro to maximum.

Neměli bychom na tyto vyjmenované metody zapomínat a měli bychom tedy dbát na to, aby dítě nebylo v tomto směru ochuzeno, protože neexistují lepší prostředky pro rozvoj řeči, jakými jsou právě zmíněné básně, pohádky, příběhy či písně. Citový vývoj hraje při vývoji také důležitou roli. Jak zmiňuje Jan Vyštejn, kladný citový vztah je tím nejlepším spouštěčem pro celkový vývoj řeči. (Vyštejn 1979)

4.4 Dýchací ústrojí

„Dech je motorem, který dodává do celého systému energii.“ (Matulová 1994, s. 20)

Nejenže je dýchání nutné k existenci člověka, bez dýchání bychom nebyli schopni ani řeči, proto zde uvedeme základní informace, které se s dýchacím ústrojím pojí.

Pro vznik mluvení je základem vzduchový výdechový proud, bez něhož bychom mluvy nebyli schopni. V některých jazycích se může využívat i vdechový proud. Na tvorbu hlasu má vliv síla výdechu. Každá ze souhlásek má určitou spotřebu výdechu. Největší spotřebu mají hlásky „h,ch,f“ a naopak nejnižší spotřebu využívá hláska „l“. U samohlásek potřebuje největší výdechový proud samohláska „a,á“, nejmenší výdechový proud pak samohlásky „i,í a u,ú“. (Krahulcová 2007)

Dýchacím neboli respiračním orgánem jsou plíce, jejichž úkolem je za pomoci svalů výměna vydýchaného vzduchu za vzduch čerstvý.

Dech většinou neovlivňujeme vůlí, i když je to možné, ale přizpůsobuje se dané situaci. Například při sportu a vypětí se dech zrychluje, při klidových činnostech se může zpomalit a v některých situacích se dýchání může úplně zastavit. Takovými situacemi může být náhlé překvapení nebo leknutí se. (Kutálková 1996)

Dýchání je u každého člověka individuální a závisí na několika faktorech – fyzické a psychické stavbě, dále na způsobu držení těla, práci či sportu. Děti dýchají rychleji než dospělí. Nádech bývá rychlejší než výdech, to se může také měnit u různých situací – mluva, zpěv. U žen může působit navíc jiné rozložení hmoty hrudníku, zatahování břicha, což ženy obvykle dělají pro dokonalý vzhled, oblečení stahující břicho a hrudník. (Matulová 1994, s. 20)

4.4.1 Typy dýchání

Většina odborných publikací uvádí dva typy dýchání. Bohuslav Hála a Miloš Sovák uvádí typ:

· *kostální* neboli žeberní, to je především hrudní dýchání, které je běžné u neškolených osob,

· *abdominální*, to je dýchání hlavně břišní a bránicové, které je u neškolených osob v menší míře. Často je prováděno opačně – bránice se nevyklene směrem ven, ale dovnitř.

Dnes se již dýchání nerozlišuje podle pohlaví. Typy dýchání jsou individuální a většinou se mísí. „Čisté typy dýchání vlastně ani neexistují; většinou jde jen o typy smíšené, při nichž převládá ta či ona složka“ (Hála, Sovák 1947, s. 29)

4.5 Hlasové ústrojí

„Lidský hlas patří a bude vždy nesporně patřit k jednomu z nejzajímavějších jevů spojených s existencí člověka.“ (Vrchotová-Pátová 2002, s. 11)

Hlasové neboli fonační ústrojí je místo, kde se vytváří hlas. Tedy přesněji v hrtanu, který se nachází na přední straně krku. Skládá se z chrupavek párových a nepárových, z nichž nejznámější je chrupavka štítná neboli ohryzek. Dále ze svalstva, vaziva a sliznice. V hrtanu se také nachází hrtanová přiklopka zvaná epiglottis. Jejím úkolem je přiklápění při polykání, aby se potrava nedostala do hrtanu. „Hrtanem prochází vzduch na cestě do plic a z plic a vzniká tu základ našeho hlasu.“ (Robertsová 2012, s. 66)

Hrtan má i jiný úkol. Díky němu jsme schopni drobných pohybů nebo naopak pohybů, u kterých potřebujeme hodně síly, protože podílí na fixaci hrudníku a na malou chvíli uzavře hlasovou štěrbinu. Je pravdou, že při pohybu, na kterém nám záleží, zadržíme dech. (Kutálková 1996)

Vznik hlasu popisuje Beáta Krahulcová takto: „Základní hlas vzniká tím, že se výdechovému proudu postaví do cesty překážka – periodicky kmitající hlasivkové vazy. V důsledku kmitání hlasivek dochází k periodickému zahušťování a zředování vzduchového sloupce v hrtanu nad hlasivkami. Hlasivkové vazy jsou velice pružné a nepohybují se proti sobě rovnoběžně. Tlakem vzduchu z plic se začnou od sebe zesponu oddalovat, a jakmile se vzduch dostane k horní části hlasivek, spodní část se zavře. Výsledkem kmitání, zahušťování a zředování vzduchového sloupce je vznik základu lidského hlasu, základního tónu.“ (Krahulcová 2007, s. 24)

Hlasivky neboli hlasové vazy jsou dvě vazivová vlákna napnutá mezi chrupavkami. Vzniká zde škvíra, kde uniká vzduch. Hlasivky jsou tvořeny nejen

chrupavkami, ale také svalstvem a sliznicí. Ta má za úkol udržovat celý prostor vlhký. (Kutálková 1996)

Při artikulaci se mění postavení hlasivek, podle hlásek, které jsou použity. Při dýchání jsou hlasivkové vazy volně rozevřeny. Například u hlásek „f, s, š, ch“ jsou hlasivky mírně rozevřené. Méně napjaté a volně přiložené hlasivky jsou při výslovnosti úžinových souhlásek „v, z, ž, j, l, r, ř“ a také souhlásek závěrových, jimiž jsou „b, d, d', g, m, n, ň“. U následujících souhlásek jsou hlasivky přiložené těsně u sebe a oddalují se po skončení artikulace. Jedná se o souhlásky „p, t, t', k, c, č.“ Souhláska „h“ je jako jediná tvořená v hrtanu a to hlubokým hlasem. (Krahulcová 2007)

4.6 Artikulační ústrojí

Kromě hlasu se do řeči zapojuje také artikulační ústrojí, do něhož patří veškerá mluvidla umístěná nad hrtanem. První z nich je dutina ústní.

4.6.1 Dutina ústní

V artikulačním ústrojí je tedy zahrnuta dutina ústní - horní a dolní ret, tváře, které se podílejí na mimice obličeje. Dále horní, dolní čelist a zuby, které mají na starost žvýkání a mění vzdálenost zubů od sebe. Tvrdé patro je stropem dutiny ústní a odděluje ji tak od dutiny nosní. Následuje měkké patro, které je tvořeno svalovinou. Při zdvihání měkkého patra se odděluje dutina ústní od dutiny nosní. Měkké patro končí výčnělkem, čípkem zvaným uvula. Posledním svalem dutiny ústní, který se podílí na výslovnosti, je jazyk. Ten je rozdělen na tři části – špičku, hřbet a kořen. Jazyk je velice pohyblivý a má při výslovnosti důležitou roli.

4.6.2 Dutina nosní

Dutina nosní je tvořena nosními otvory, které vedou do nosní dutiny, kde je dělí nosní přepážka na dvě nestejně poloviny. Na horní části dutiny je lebeční spodina, jejíž otvory procházejí vlákna čichového nervu. Po celé dutině je sliznice, která spolu s jemnými chloupky, kterým se říká epitel, chrání dutinu nosní před prachem. Sliznice má za úkol oteplovat a zvlhčovat vzduch, který vdechujeme. (Kutálková 1996)

4.6.3 Dutina hltanová

Tato dutina je propojena jak s ústní, tak i s nosní dutinou. Víme o ní především v době, kdy máme zánět nosohltanu a tvoří se nám hleny. Dutina hltanová je také propojena s Eustachovou trubicí, která má na starost větrání ve středním uchu. Při zánětu nám častokrát zalehnou i uši, protože zánět znemožní větrání ve středním uchu. (Kutálková 1996)

Mluvidla mají za úkol vytvořit určitá artikulační postavení pro tvorbu hlásek. Další funkcí je vytvářet dutiny s určitým objemem a otvorem k rezonanci hlasu a řeči. Pokud mluvidla modifikují výdechový a fonační proud, dochází k rozlišování hlásek. V tomto případě vzdušný proud neodchází z plic nerušeně, ale prochází změnami. Mění se také fyzikální vlastnosti hlasu, kterými jsou síla, barva a výška. (Krahulcová 2007)

Pro vznik mluvy je tedy zapotřebí koordinovaná činnost všech tří ústrojí, která byla jmenována výše – dechové, hlasové a artikulační. Pohyb mluvidel zajišťuje několik desítek svalů, které jsou řízeny centrální nervovou činností.

4.7 Výslovnost

Při komunikaci je přesná výslovnost a dokonalá srozumitelnost bezpodmínečně nutná. Co zahrnuje artikulační ústrojí a které mluvní orgány se podílí na mluvě, bylo zmíněno. Nyní je třeba říci, jak se hlásky rozdělují a vyslovují.

Hlásky se rozdělují na samohlásky a souhlásky. Samohlásky - a, e, i, y, o, u, jsou nositelem tónu a zpravidla tvoří jádro slabiky. Můžeme je také nalézt pod názvem vokály. Dutina ústní, která samohlásky vytváří, musí být volná, aby se mohla při výslovnosti samohlásek nastavovat do specifického tvaru a objemu. *„Při artikulaci samohlásek prochází výdechový proud artikulačním ústrojím celkem volně, bez překážek, hlasivkový tón je upravován (modifikován) v nadhrtanových dutinách.* (Vyštejn 1979, s. 17)

Samohlásky se dělí na krátké a dlouhé podle otevření úst. Ty se liší délkou trvání, přičemž u dlouhých samohlásek je doba trvání asi dvojnásobně vyšší než u samohlásek krátkých. Dále dělíme samohlásky na přední, zadní a střední, to podle toho jak je tvoříme. Do předních se řadí „e, i“, do zadních – „o, u“ a středních samohlásky „a“. Vychází se ze samohlásky „a“, u které je jazyk položen nejnižší. Při

posouvání jazyka kupředu vzhůru pak vzniká samohláska „e“ a následně stejným postupem samohláska „i“. Pokud se jazyk zdvihá a stahuje zpět, vznikne samohláska „o“ a nejvíce vzadu pak samohláska „u“. Samohlásky můžeme také dělit podle pohybu jazyka směrem k tvrdému patru na samohlásky nízké, středové a vysoké. (Vyštejn 1979)

Existují také dvojhlásky, které vznikají spojením dvou samohlásek. Například dvojhláska „au“ nebo dvojhláska „eu“.

Při výslovnosti souhlásek naráží výdechový proud na překážku. Souhlásky mají také různá hlediska dělení. Souhlásky závěrové, polozávěrové nebo úžinové. Také můžeme nalézt označení souhlásek, podle místa, kde překážka vzniká. Hláska retozubná, obouretná, předopatrová a další.

Dle základního hlediska se souhlásky dělí na dvě skupiny:

párové: znělé (b, d, d', g, v, z, ž),

neznělé (p, t, t', k, f, s, š, c, č),

samostatné: znělé (m, n, ň – nosové)

neznělé (ch). (Vrchotová-Pátová 2002, s. 11)

Jádro slabiky mohou tvořit souhlásky l, r, m, n, které se nazývají slabikotvorné. Srozumitelnost a správnost výslovnosti záleží na správné představě artikulovaných hlásek (pro děti je důležitý řečový vzor), na funkčně správné činnosti (bez vad organismu) a koordinaci celého ústrojí.

4.7.1 Vývoj dětské výslovnosti

Vývoj výslovnosti neprobíhá u všech dětí stejně. Opět je to individuální. Některé děti již kolem třetího roku mají bezchybnou řeč, jiné mají problémy s výslovností některých hlásek i v pátém, šestém či sedmém roce. V časnějších stádiích vývoje řeči může být výslovnost nepřesná, to je úplně přirozené. Děti jsou v období učení se řeči.

„Výslovnost se vytváří od těch nejjednodušších zvukově artikulačních struktur, od napodobovacího žvatlání až do úplného zvládnutí zvukové stránky jazyka. Je to proces se značnou variabilitou, která je závislá na individuálních schopnostech dítěte i na jeho prostředí.“ (Vyštejn, 1979, s. 27)

Častým problémem ve výslovnosti je pro děti například hláska „r“, kterou zaměňují s hláskou „l“. Některé publikace uvádí, že základem pro artikulaci je

samohláska „a“, potom následuje samohláska „u“ a „o“. Složitější je samohláska „e“ a „i“. Poměrně snadně se vyslovují souhlásky „f“ a „v“. Dále to jsou souhlásky „p“, „b“ a „m“. Následně souhlásky „t“, „d“ a „n“. Souhláska „k“ může dělat dětem problém s výslovností. Někdy ji zaměňují za souhlásku „t“ nebo „d“. Nejdelší vývoj je u sykavek a hlásek „c, č, r, ř“.

U výslovnosti tříletého dítěte mohou být problémy při artikulaci a fonemickém rozlišování hlásek. Často se stává, že si dítě plete hlásky, které jsou si zvukově podobné. Tříleté a čtyřleté dítě by již mělo zvládnout výslovnost všech hlásek kromě sykavek, souhlásky „l“, „r“ a „ř“, které se v tomto věku ještě tolerují. Pětileté dítě může ještě slova různě komolit, ale výslovnost by již neměla dítěti dělat obtíže.

4.7.2 *Výslovnost jednotlivých hlásek*

Pokud nemluvíme, mluvidla jsou v klidovém postavení. Rty jsou mírně zavřené a horní zuby jsou před dolními. Jazyk leží volně ve spodu úst.

Pokud začneme mluvit, v rezonančních dutinách začne činnost dechu, hlasu i artikulace. Mezi souhláskami a samohláskami se liší zejména výslovností. Pokud jde o samohlásky, ústa jsou volná a u souhlásek se výdechovému proudu tvoří překážky. Jiný rozdíl můžeme vidět také v akustice. Při samohláskách neboli vokálech, které používají při rozezpívání například zpěváci, vznikají krásné tóny, kdežto u souhlásek jde pouze o jakési šumy. (Hála, Sovák 1947)

Při výslovnosti samohlásek je dané určité postavení rtů a otevření úst. Je vhodné polohu úst sledovat v zrcadle a napodobovat dospělého. Dle sluchu by dítě mělo být schopné rozlišit, zda řeklo samohlásku dobře či špatně.

Souhlásky P, B, M:

Výchozí poloha výslovnosti těchto souhlásek jsou zavřená ústa a následné otevření. Tyto hlásky se dají dobře odezírat a nejsou tak náročné pro nácvik. Nejprve nacvičujeme pevný retný uzávěr a procvičujeme funkci měkkého patra.

Hlásky P:

Hlásky „P“ by neměla dělat větší obtíže a pro její nácvik by měla stačit nápodoba. Pokud nám toto nejde, můžeme si zkusit zacpat nos a potichu vyslovovat hlásku „M“.

Hlásky B:

U hlásky „B“ máme semknuté rty a mírně nafouknuté tváře. Hlasitě vyslovíme tuto hlásku. Když si zacpeme nos a nahlas vyslovíme hlásku „M“, vyzní „B“. Tedy hláska „M“ nám opět může při nácviku pomoci.

Hlásky M:

Tato hláska patří mezi nosové hlásky a při jejím nácviku lze použít samohlásku „A“, která nám může při výslovnosti pomoci. Říkáme „A“ a následně semkneme ústa k sobě. Poté můžeme zkusit vyslovovat samostatně.

Souhlásky V, F:

Výchozí postavení při nácviku těchto hlásek jsou nepatrně otevřená ústa, při čemž horní chrup se dotýká dolního rtu. Výdechový proud prochází vzniklou úžinou.

Hlásky V:

Při výchozím postavení můžeme dítěti pomoci tak, že spodní ret přidržíme a následně ho rychle pustíme. V tu chvíli by se mělo ozvat „V“.

Hlásky F:

U této hlásky je to obdobné. Poloha rtů a zubů je stejná. Přes malé mezery mezi zuby se snažíme fouknout. V tom uslyšíme „F“.

Souhlásky D, T, N:

Ústa jsou mírně otevřená a hrot jazyka je opřený o horní patro za horním chrupem. Jazyk musí být pohyblivý, takže je vhodné před nácvikem cvičit jemnou motoriku mluvidel. Pokud dítě neumí vyslovit tyto hlásky, nebude schopné vyslovit ani hlásku „R“ a „Ř“.

Hlásky N:

Při vyvozování této hlásky je jazyk držen delší dobu. Tato hláska je spojena s nosní rezonancí.

Hlásky D:

Hlásky „D“ se vytváří na horních dásních. Pokud nejde dítěti vytvořit, je možné vyzkoušet podržet nos a vyslovit hlásku „N“. Mělo by se objevit „D“.

Hlásky T:

Tato hláska se tvoří stejným způsobem, ale s mnohem menším tlakem na dásně. Používáme větší plochu jazyka než u předchozích dvou hlásek. Jazyk měkce pokládáme za horní řezáky.

Hláska L:

Při tvoření této hlásky potřebujeme pohyblivý jazyk, jehož pohyblivost zlepšíme průpravnými artikulačními cvičeními. Jazyk je zapřený za horní řezáky a ústa jsou mírně otevřená. Hláska vznikne pohybem jazyka od horního patra směrem dolů.

Souhlásky C, S, Z:

Artikulace těchto hlásek je náročná a bývá častým problémem dětí i dospělých. Pro nácvik je důležité, aby jedinec dokázal dle sluchu tyto hlásky rozeznat. K vyšetření, zda dítě tyto sykavky slyší, můžeme použít například obrázky. Často může artikulaci těchto souhlásek ovlivnit postavení chrupu.

Hláska C:

Ústa jsou v širokém úsměvu a zuby jsou přirozeně stisknuté na sobě. Tuto hlásku můžeme trénovat tak, že šeptem vyslovíme hlásku „T“. Je třeba na ni zatlačit a ozve se „C“.

Hláska S:

Postavení je u této hlásky stejné jako u hlásky „C“. Hlásku „S“ zkusíme vyslovovat napodobením hada.

Hláska Z:

Aby byl jedinec schopný vyslovit hlásku „Z“, musí umět hlásku „S“. Nácvik probíhá tak, že vyslovíme „S“ a k tomu přidáme zvuk. Poznáme to tak, že si sáhneme na krk a ucítíme chvění.

Souhlásky Č, Š, Ž:

Opět je důležité, aby dítě dokázalo tyto jednotlivé hlásky rozlišit pomocí sluchu. Teprve potom může výslovnost hlásek nacvičit.

Hláska Č:

Jazyk leží volně a nesmí se při vyvozování hlásky dotýkat zubů. Zuby jsou u sebe a rty našpulené do kroužku. Hláska by se nám měla podařit vyslovit při šepotu a přidání důrazu u výslovnosti písmene „T“.

Hláska Š:

Hlásku „Š“ můžeme trénovat po nacvičení předchozí hlásky „Č“ a to tak, že vyslovíme „č“ a prodloužíme tuto hlásku. Mělo by se ozvat „Š“.

Hláska Ž:

Předchozí hlásku „Š“ prodloužíme a přidáme zvuk, v tom vznikne „Ž“.

Hláska R:

„R“ patří k nejobtížnějším hláskám a dělá obtíže mnoha dětem i dospělým. Ústa jsou mírně otevřená. Velice důležitou roli zde má pohyblivost jazyka, který by měl být těsně za horními řezáky, kde kmitá a tím vzniká tato hláska. Jednou z metod při nácviu může být nahrazování hlásky za jinou, hlásku „D“. Nejčastěji používáme souhlásky „td“. Například tdáva, tdnka, trpaslík, truhlík, apod.

Hláska Ř:

„Ř“ bývá také častým problémem dětí, ale i dospělých. Tato hláska je závislá na správné výslovnosti „R“, takže pokud dítě „R“ ještě neumí, není možné nacvičovat tuto hlásku. Ústa jsou našpulená a zuby na sobě. Šepotem vyslovujeme hlásku „R“ a následně se začne ozývat požadovaná hláska.

Souhlásky Ť, Ď, Ň:

Tyto souhlásky si jsou svoji výslovností podobné. Ústa jsou pootevřená a hrot jazyka se dotýká dolních řezáků, zbytek se dotýká tvrdého patra. Když potom vyslovíme „T, D a N“ a jazyk se takto dotýká horního tvrdého patra, vzniknou požadované hlásky.

BĚ, PĚ, VĚ:

Při nácviu využijeme hlásku „j“, kterou použijeme místo „ě“.

Hlásky K, G:

Při výslovnosti jsou ústa mírně otevřená a jazyk leží volně na spodní části dutiny ústní. Špička jazyka se nesmí při výslovnosti zvedat. Velkou funkci má zadní část jazyka, díky níž tyto hlásky vznikají. Pokud se výslovnost nedaří přirozenou cestou, je možné použít špachtli, kterou přidržíme špičku jazyka tak, aby se nezvedala. Potom zkusíme říkat „ta, te, ty, to, tu“.

Hláska „J“:

Ústa jsou volná a hrot jazyka se opírá o dolní řezáky. Tato hláska obvykle při výslovnosti nedělá dětem problémy. Pokud ano, je ji možné trénovat spojením samohlásek: íá, íé, íó, íú a potom zapojovat do slov a vět.

Hláska „H“:

Jako jediná je tato hláska tvořená v hrtanu. Ústa jsou mírně otevřená a jazyk volně leží na spodní straně dutiny ústní. Nacvičujeme tak, že se nadechneme a prudce

vydechujeme s přidáním hlasu. Abychom poznali, že jsme přidali hlas, můžeme si ohmatat krk, kde vibrace ucítí.

Hláška „CH“:

Tato hláška se tvoří na stejném místě jako hlásky „k a g“, tedy na měkkém patře. Nepotřebujeme na výslovnost tolik energie jako u hlásky „h“. Ústa jsou opět mírně otevřená a jazyk leží na spodině ústní. Při obtížích vyvození této hlásky, můžeme zkusit říkat dlouhé „k“, kdy vznikne „kchchch“.

U nácviu výslovnosti je třeba držet se rad odborníka a úsilí není pouze na straně dítěte, ale i na straně rodičů, kteří musí dítě podporovat a cviky s ním pravidelně zkoušet. Cvičení jednotlivých hlásek doplňujeme různými aktivitami. Různými hrami, obrázky, pohádkami, kresbou, vyprávěním příběhu, rytmizací slov nebo říkankami. Při nácviu je velice důležitou pomůckou zrcátko, do kterého se děti dívají a vidí, jak mají pohybovat jazykem a ústy. Vždy je nutné přihlídnout na individuální zvláštnosti jedince a poté teprve vybrat vhodnou metodu.

4.7.3 Nesprávná výslovnost

„Nesprávná výslovnost znamená, že dítě hlásku nahrazuje hláskou jinou nebo ji vynechává.“ (Kycltová, Bezděková 2014, s. 55)

Hlásku, kterou jedinec neumí, tedy nahrazuje jinou, ovšem správně vyslovenou hláskou. Například učitelka-učitelta, ruka-luka apod.

Souhrnně je nesprávná výslovnost souhlásek označována řeckým názvem hlásky s příponou „ismus“. Může jít například o betacismus, deltacismus, chiticismus nebo kappacismus. Dále gammacismus, lambdacismus, sigmatismus, rotacismus a rotacismus bohemicus.

O vadnou výslovnost se jedná tehdy, kdy jedinec tvoří hlásku nesprávným způsobem. Ve výslovnosti dítěte se tedy vyskytne hláška, která do hláskového systému jazyka nepatří. Může jít například o ráčkování, šlapání si na jazyk. Pokud se výslovnost po krátké době nelepší, je nutné včas vyhledat odborníka a provádět různá artikulační cvičení. Pokud necháme dítě dlouho bez pomoci, vada se více upevňuje a o to hůře půjde napravit. U vadné výslovnosti se vada spontánně zlepšuje minimálně. (Kutálková 2010)

Již několikrát zde bylo řečeno, že mají osoby s poruchou řeči vyhledat odbornou pomoc foniatra a logopeda. Je třeba tedy zmínit, kdo to vlastně foniatr a logoped je a v čem spočívá jeho práce.

4.7.4 Logoped a foniatr

Existuje klinický logoped, dále logoped ve školství a logopedická asistentka.

„Klinický logoped je vysokoškolsky vzdělaný specialista v oboru klinické logopedie a obsahem jeho práce je péče o osoby s poruchami řeči, sluchu a hlasu.“ (Kyclová, Bezděková 2014, s. 36)

Klinický logoped má tedy ukončené vysokoškolské vzdělání speciální pedagogiky se státní závěrečnou zkouškou z logopedie. Stejně jako je to u jiných lékařů, logoped ve zdravotnictví si dělá atestaci z oboru, která je povinná. To mu umožní otevřít si soukromou ordinaci a uzavřít smlouvy se zdravotními pojišťovny. Klinický logoped se tedy vyskytuje na klinikách či poliklinikách nebo může mít svoji soukromou ordinaci.

Na základě terapie vede logoped děti a jejich rodiče a využívá k tomu speciálních logopedických metod, dále metody pedagogické a psychotherapeutické. Jeho cílem je odstranit nebo zmírnit nedostatky v komunikaci. Velkou úlohu zde hrají rodiče, které musí s dítětem doporučené cviky a rady dodržovat a cvičit je i doma. (Kyclová, Bezděková 2014)

„Logoped ve školství může být učitel speciální školy, pracovník poradenského centra při speciální škole nebo pedagogicko-psychologické poradny.“ (Kutálková 1996, s. 188)

Logopedi, kteří pracují v poradnách, se většinou zabývají poruchami učení a logopedickými problémy. Logoped ve školství je rovněž vysokoškolsky vzdělaný a složil státní závěrečnou zkoušku z logopedie. Tito pedagogové mohou také pracovat ve speciálních třídách nebo speciálních mateřských školách. Existují i různá centra vedená speciálními školami nebo soukromé poradny v logopedické oblasti.

„Logopedická asistentka je většinou učitelka mateřské školy, která absolvovala krátkodobý logopedický kurs. Náplní kursu je stručné seznámení s nejčastějšími poruchami řeči a základními metodami odstraňování jednoduchých poruch výslovnosti.“ (Kutálková 1996, s. 188)

Prevenici poruch řeči má za úkol logopedická asistentka, což je její hlavní náplní. Také řízení fyziologického vývoje řeči a podávání informací rodičům nebo osobám, které o dítě pečují. Tyto asistentky nenajdeme v každé školce, v některých oblastech tedy může být logopedická péče omezená. V dnešní době existuje spousta logopedů a logopedických center a je tedy na rodičích, co si vyberou.

„Foniatr je odborník věnující se diagnostice a léčbě poruch řeči, funkce hlasivek. Zaměřuje se jak na vrozené zdravotní problémy, tak i na odstraňování následků úrazů apod. Foniatrie je jedním z oborů otorinolaryngologie“ (Superia 2010, s. 1)

4.7.5 Negativní vlivy působící na výslovnost

Negativní vlivy čekají na děti na každém rohu. Nejvíce aktuální jsou moderní informační technologie, jakými je například počítač, mobilní telefon či tablet. Děti tráví u televize a počítače velké množství svého volného času. Tyto pohlcovače času tak okrádají děti o sportování, aktivity na hřišti nebo v přírodě. Také o hudební či výtvarné aktivity a především o čtení knih, které je důležité nejen pro rozvoj jazyka, ale také pro rozvoj zrakového a sluchového vnímání.

Obrazovky televizí, počítačů nebo tabletu vysílají velké množství světelného záření, které způsobuje nadměrné dráždění očí a také mozku. Toto nadměrné záření připoutává děti a nutí je, aby hleděly na obrazovku.

„Pasivní sledování těchto rychle se střídajících obrazů má za následek útlum pozornosti a zahlcení nepřiměřeným množstvím vizuálních vjemů. Dětský mozek není na takovou činnost vybaven, a tak dochází ke snížení kapacity paměti, zhoršení pozornosti, k obtížím při vyjadřování, neschopnosti odlišit realitu od fikce.“ (Kyclovtová, Bezděková 2014, s. 7)

Informace z televizní obrazovky určitě nepřemohou ty informace, které si vyprávíme nebo čteme. Děti si dotváří příběh podle své fantazie a představ, kdežto v televizi je jim příběh přesně stanoven. Při čtení můžeme také kdykoliv do příběhu vstupovat, doplňovat jej otázkami nebo vysvětlovat.

Počítače a tablety nemají špatný vliv pouze na rozvoj řeči. Ovlivňují i chování jedince. Obzvláště chlapce lákají akční počítačové hry, při kterých zabíjí jiné smyšlené postavy a dosahují tak vysokého skóre. Někteří se mohou stávat i závislými na těchto

počítačových aktivitách a pokud to rodiče dovolují, tak tráví jejich hraním všechn svůj volný čas. Často je problém, aby odlišili fikci od reality a bohužel se snaží takto agresivně chovat i v běžném životě.

Je tedy nutné, aby rodiče dohlíželi na to, jaké hry a činnosti jejich děti na počítačích dělají a výrazně omezili jejich dobu používání. V dnešní době je zabavení dítěte pomocí tabletu, počítače nebo televize tím nejpohodlnějším způsobem. Bohužel to ale není pro dítě to nejlepší, co mu můžeme nabídnout. Mnohem lépe děti využijí čas, když si přečtou knihu, zaběhají si venku na hřišti na čerstvém vzduchu nebo si zahrají nějakou vědomostní hru. Je třeba dítěti nabídnout rozmanité činnosti a ukázat, že i bez těchto moderních technologií může být zábava.

5 PORUCHY ŘEČI

Řeč a správná výslovnost je jednou z podmínek pro školní úspěšnost a budoucí povolání. Je tedy velice důležitá. U některých profesí, především u těch, kde je potřeba styk s veřejností, je vyžadována přesná výslovnost, ale i dobrý mluvený projev.

Existuje mnoho poruch řeči. Zde je uvedeno řazení dle Jedličky a Škodové.

Poruchami vývoje řeči jsou:

- opožděný vývoj řeči,
- vývojová dysfázie.

Získané organické poruchy řečové komunikace:

- afázie,
- syndrom demence a poruch komunikace,

Získaná psychogenní nemluvnost:

- mutismus,

Poruchy při anomáliích orofaciálního systému:

- poruchy zvuku řeči v důsledku velofaryngeální insuficience,
- poruchy řeči při vrozených anomáliích orofaciálního systému.

Narušení plynulosti řeči:

- koktavost,
- breptavost.

Narušení článkování řeči:

- dysartrie,
- dyslalie.

Narušení grafické stránky řeči:

- poruchy čtené a psané řeči.

Symptomatické poruchy řeči:

- poruchy komunikace při mentální retardaci,
- poruchy komunikace při smyslových vadách,
- poruchy komunikace při tělesných postiženích,
- pervazivní vývojové poruchy,
- dětská epileptická afázie. (Škodová, Jedlička 2003, s. 6, 7)

5.1 Dyslalie

Vybrala jsem si tuto poruchu, jelikož patří dle výzkumů mezi nejčastější poruchy řeči, se kterými se často setkáváme. Tato porucha řeči se nazývá dyslalie neboli patlavost.

U dyslalie jde především o nesprávnou nebo vadnou výslovnost. Přičemž nesprávná výslovnost je přechodná záležitost nesprávného vyslovování ve vývoji řeči a vada výslovnosti přetrvává období, kdy dochází k ustálení výslovnosti, většinou kolem sedmého roku.

Anna Salomonová popisuje patlavost takto: *„Dyslalie je neschopnost používat jednotlivé hlásky či skupiny v mluvené řeči podle stanovených ortoepických norem. (Hála in Škodová, Jedlička, 2003, s. 328) Hláška je tvořena na nesprávném místě.“* (Škodová, Jedlička 2003, s. 328)

Jelikož je v předškolním věku výslovnost ještě neustálená a přizpůsobivá, je výchovně zvládnutelná. Pokud se ovšem neupraví, je potřeba vyhledat odbornou pomoc, tedy speciální logopedickou péči klinického logopeda.

Jak jsem zmiňovala již výše, dyslalie patří mezi nejčastější poruchy řeči. To platí nejen u dětí, ale i u dospělých. V padesátých letech statistiky uváděly asi 50% dětí trpících dyslalií. V roce 1973 uvádí Sovák na základně šetření Olchavové u dětí 1. stupně základní školy 42,8% dětí, které mají problém s výslovností – dyslalií. Janotková uvádí v roce 1999 36% dětí s dyslalií. (Škodová, Jedlička 2003, s. 328)

I přesto, že se tato čísla postupně snižují, děti s touto poruchou je pořád hodně, takže bychom neměli preventivní a výchovnou péči podceňovat.

5.1.1 Příčiny patlavosti

Na prvním místě je **vliv výchovného prostředí**, kde mohou být nesprávné mluvní vzory v prostředí dítěte. Rodiče mohou mít vady výslovnosti nebo mohou na dítě špatně vyslovovat úmyslně. Dítě je pro rodiče roztomilé a setkávám se často s tím, že rodiče na dítě šišljají a používají znetvořená slova. Dítě mohou ovlivňovat nejen rodiče, ale i kamarádi či spolužáci.

Vady sluchu také mohou ovlivnit výslovnost dítěte. *„Například u vady percepčního typu trpí slyšení vysokých tónů, což se projevuje na výslovnosti vysokých*

hlásek, kterými jsou sykavky. Poruchy schopnosti analyzovat a diferencovat jednoduché fonémy a odlišovat správné od zvukově nesprávných, při poruše fonemického sluchu, jsou také častou příčinou zdeformované výslovnosti.“ (Vyštejn 1979, s. 30)

Základ pro mezilidskou komunikaci jsou **citové vztahy**, takže pokud jich není dostatek ve výslovnosti, zůstávají nedostatky ve vyjadřování i výslovnosti.

V některých publikacích je uvedeno, že na mluvu má určitý vliv **dědičnost**. Lechta (1990) uvádí dědičný vliv jako nespécifickou dědičnost fonemické diferenciacce, které se projevují artikulační neobratností nebo snížením schopnosti nebo vrozené řečové slabosti, která pak způsobuje vadnou výslovnost. (Škodová, Jedlička, 2003)

Další příčinou může být i **nedostatek hudebního nadání**. Tyto děti nemají vrozenou schopnost rozeznávat slyšené zvuky. Také **potlačování přirozené laterality** může mít vliv na vadnou výslovnost stejně jako **motorická neobratnost**. (Sovák, 1984) Příčinou dyslalie mohou být **poruchy v centrálním nervovém systému** nebo **odchytky mluvních orgánů**, jako jsou například rozštěp rtu nebo patra, defekty chrupu, vady skusu či přirostlý jazyk.

Dále může ovlivňovat mluvu **nesprávný postoj okolí**. Někdy rodiče dávají špatné výslovnosti dítěte příliš velkou pozornost a kárají ho za to. Stává se, že dítě za nesprávnou výslovnost i trestají, což na něm může zanechat následky. Dítě může mít snížené sebevědomí, nebude si věřit a bude se nervovat tím, jak mluví, čímž se nesprávná výslovnost spíše fixuje než odstraňuje. Také mohou rodiče považovat vadnou výslovnost za něco výjimečného a naopak se tím cítí být před ostatními zajímaví. Špatný je také přístup rodičů, kteří naopak nevěnují nesprávné výslovnosti žádnou pozornost a nechávají ji na přirozenému vývoji.

5.1.2 Typy dyslalie

Dyslalie se klasifikuje dle různých způsobů, například podle příčin na:

- Orgánovou dyslalii – důsledkem jsou poruchy sluchu, zraku nebo vady mluvidel. Ty se mohou ještě dělit podle toho, který orgán výslovnost postihuje. Například dyslalie audiogenní (akustická), dále optogenní (podmíněná vadou zraku), centrální (vada v oblasti CNS), labiální (vada v oblasti rtů), dentální (postavení chrupu, ztráty nebo nevyvinutí zubů), addentální (přízubní), interdentalní (mezizubní), lingvální (neboli

jazykový), palatální (tvrdopatrový), velární (měkkopatrový), uvulární (čípek), laterální (boční nebo bokový), také nasální (nosový), stridens (ostrý sykavý nebo laryngální (hltanový) a faryngální (hrtanový).

- Funkční dyslalii – výslovnost, která nevzniká na základě patologicko-anatomického podkladu. (Krahulcová 2007, s. 41, 42)

Dyslalii neboli patlavost se může také dělit podle toho, zda postihuje jednotlivé hlásky, slabiky nebo slova. Tedy na dyslalii hláskovou, slabikovou a slovní. Přičemž hlásková dyslalie má tyto tři formy:

a) Mogilálie – dítě hlásku vůbec netvoří. Například místo slova ruka říká uka, místo slova guma řekne uma, apod.

b) Paralálie – v tomto případě dítě hlásku nahrazuje jinou hláskou. Například učitelka řekne učitelta, koruna – koluna, ...

c) Hlásky je vytvářena, ale nesprávně, v jiném artikulačním místě. Hlásky je potom v rozporu daného jazyka, hlásky je zvukově deformována. Tato hlásková porucha se vyznačuje řeckým pojmenováním hlásky s latinskou koncovkou – ismus. Například rotacismus, sigmatismus apod. (Klenková 2000, s. 28)

Také se můžeme setkat s dělením podle rozsahu, které uvádí například Jiřina Klenková:

- dyslalia universalis (neboli mnohočetná) - výslovnost je postižena u většiny hlásek, řeč je nesrozumitelná, pokud dítě nahrazuje souhlásky hláskou „T“ nazýváme to tetismem,
- dyslalia multiplex (také gravis) – vadně tvořených hlásek je méně než u předchozího typu, je postižena artikulace většího počtu hlásek,
- dyslalia levis (simplex) – vadná výslovnost jedné nebo více hlásek. Ta se může dělit ještě na monomorfní nebo polymorfní. (Klenková 1998, s. 17)

5.2 Prevence vad výslovnosti

„Prevence poruch a vad řeči je nedílnou součástí logopedické péče. V širším pojetí je chápána jako součást výchovného procesu probíhajícího v rodině, škole a sociálním či jazykovém prostředí od raného věku dítěte. Všechno, co od novorozeneckého věku dítěte prožívá – pozitivní citové vztahy v rodině, podnětné

motivační prostředí a přiměřený mluvní vzor atd., formuje nejen jeho osobnost, ale také komunikační schopnosti a dovednosti.“ (Zahálková in Škodová, Jedlička 2003, s. 354)

U prevence bychom neměli zapomínat na hygienu řeči. Také bychom měli dobře znát správný vývoj řeči. Základem je správná výchova výslovnosti, k níž je potřeba správný řečový vzor a vhodný postoj. Lidé si často myslí, že u dospělých nelze výslovnost upravit. To ale není pravda. K zmírnění či odstranění vady je důležitá motivace jedince.

V prevenci výslovnosti u dítěte má důležitou roli matka, která s dítětem tráví nejvíce času a měla by mu poskytovat správný mluvní vzor s hezkým citovým přístupem. Matka by také měla mít dostatek informací o řečových vadách a zákonitostech vývoje dětské řeči.

Všichni, kdo se podílí na výchově dítěte (učitelky v mateřských školách, sestry v jeslích, učitelé základní školy a vychovatelé), by se také měli na prevenci podílet.

Několik zásad podle Ritze-Radlinského:

- Podchycujeme i náhodně nesprávně vytvořený mluvní zvuk.
- Vyvozujeme hlásky a předvádíme správný vzor formou hry v dětském kolektivu.
- Chuť k mluvení podporujeme hlavně tím, že sami dáváme hojné mluvní podněty, které jsou vzorem a zároveň také popudem k procvičování, mluvení i opakování předříkávaných slov nebo vět.
- Upevňujeme mluvní sebevědomí a podněcujeme přirozenou sdílnost dětí.
- Vystříháme se kritizování, opravování výslovnosti, a hlavně výsměchu.
- Povzbuzujeme radost z úspěchu při odstraňování nedostatků výslovnosti.
- Nevyvíjíme na dítě nevhodný nátlak ani přemíru snahy a péče o správnou výslovnost.
- Pamatujeme, že zpěvem, rytmem a pohybem dosahujeme nezdídky v prevenci vad výslovnosti výborných výsledků.
- Je-li třeba, zařizujeme ošetření vad výslovnosti včas, nikoli však předčasně. (Vyštejn 1979, s. 34)

Děti bychom nikdy neměli násilně nutit do činností, které dělat nechtějí. Je třeba jim vysvětlit, co je čeká a motivovat je k činnosti.

Mezi metody, které se podílejí na prevenci poruch výslovnosti, můžeme zařadit rozvíjení obratnosti mluvidel. Při této metodě vždy dítěti názorně předvedeme, jak mají ústy nebo jazykem pohybovat. Řadíme sem pohyby jazyka, který má ve výslovnosti

velice důležitou roli, dále pohyblivost rtů a upevňování patrohltanového uzávěru. Jde například o cvik, při kterém děti kloktají vodu v puse.

Dana Kutálková (1996) uvádí metodu rozvoje fonemického sluchu, který nám umožňuje rozeznávat jednotlivé hlásky. Sluch rozvíjíme pomocí již zmíněných říkanek, písniček, básniček, rozhovorem nebo tleskáním. Vhodnou hrou je například slovní fotbal, kdy dítě vymýšlí slovo na slabiku, která byla u slova, který použil spoluhráč poslední. Také můžeme používat obrázky, u kterých má dítě za úkol předvést ten zvuk, který představuje předmět na obrázku.

Další metodou jsou různé logopedické básničky a říkanky, které jsou uvedeny v několika knihách. Rodiče by měli tyto knížky najít v každém knihkupectví nebo knihovně.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM VÝSLOVNOSTI U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU A NA POČÁTKU ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Cílem tohoto průzkumu bylo zjistit četnost výskytu poruch výslovnosti u předškolních dětí a žáků první a druhé třídy základní školy.

Předškolní období je nejdůležitější pro rozvoj řeči a již v tomto věku je velice důležitá intervence a prevence poruch výslovnosti. Včas vadu odhalit ovšem tomu všemu předchází. Tím, kdo na nesprávnou výslovnost upozorní, může být právě pedagog, který tráví s dítětem intenzivně spoustu času. Jelikož se řeč vyvíjí a upevňuje až do 7 let, je zde zahrnuto i období, kdy dítě vstoupí do povinné školní docházky. Správná výslovnost je pro školní úspěšnost velice důležitá. Může dítěti ovlivnit nejen vztahy se spolužáky, ale i hodnocení. Některé děti si dobře uvědomují, že jejich řeč není správná. Mluvení pro ně může být nepříjemné, a tak se mu raději vyhýbají. Je třeba mít stále na paměti, že je nutné tomuto dětskému trápení zamezit a hledat pro dítě správné řešení.

Pro výzkumnou část bylo stanoveno několik výzkumných otázek a následně hypotéz.

6.1 Výzkumné otázky a hypotézy

Výzkumné otázky:

Otázka č. 1: Vyskytuje se v mateřské škole více dětí s poruchami řeči nebo převažují děti, které správně vyslovují?

Otázka č. 2: Je dyslalie u vybraných dětí předškolního a mladšího školního věku nejčastější poruchou?

Otázka č. 3: Jaké hlásky dělají dětem ve výslovnosti největší obtíže?

Otázka č. 4: Navštěvují děti s poruchami řeči logopeda?

Hypotézy:

Hypotéza č. 1: Ve vybrané mateřské škole je více než 50% dětí s nesprávnou výslovností.

Hypotéza č. 2: Dyslalie je u vybraných dětí nejčastější poruchou.

Hypotéza č. 3: Nejčastěji dělají dětem ve výslovnosti obtíže hlásky „R a Ř“.

Hypotéza č. 4: Logopeda momentálně navštěvuje 40% dětí s poruchami řeči.

6.2 Metody zvolené pro výzkum

Abychom mohli odpovědět na výzkumné otázky a ověřit dané hypotézy, je třeba využít určitých metod. Pro tento průzkum byly zvolené tyto metody:

1. pozorování
2. rozhovor
3. dotazník

Pozorování

Pozorování bylo zaměřeno na děti předškolního věku a žáky 1. a 2. třídy, tedy žáky mladšího školního věku. Byl sledován verbální projev žáků. Pozorování bylo prováděno při řízených i volných činnostech dítěte.

Rozhovor

Tato metoda byla prováděna individuálně s každým jedincem zvlášť, opět s dětmi vybrané věkové kategorie, jako tomu bylo u předchozí metody pozorování. Byly zde využity také obrázky a básničky, které byly záměrně vybrány a představovaly jednotlivé hlásky. Tyto pomůcky sloužily k výzkumu výslovnosti dětí.

Dotazník

Pro zjištění informací o dítěti byla vybrána metoda dotazníku, který byl určený pro rodiče žáků 1. a 2. tříd a dětí z mateřské školy, kteří nesprávně vyslovují. Dotazník byl kombinovaný, tudíž v dotazníku byly otevřené i uzavřené otázky, které se zaměřovaly na zjištění rodinného prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Dále byly otázky kladeny tak, aby zmapovaly zdravotní stav dítěte, také vážné nemoci a především mluvní vzory dítěte, které by mohly vývoj řeči ovlivnit. Cílem dotazníku bylo zjistit, zda jsou nějaké společné příčiny, které ovlivňují řeč jedince a vznikají tak poruchy výslovnosti. Dále se sledovala návštěvnost logopedického odborníka. Přesněji kolik dotazovaných dětí s poruchou výslovnosti navštěvuje nebo navštěvovaly logopeda, který jim poskytuje odbornou péči.

6.3 Charakteristika zařízení

Výzkum byl prováděn v Základní a mateřské škole v Kojeticích, kde je mateřská i základní škola v jedné budově.

Mateřská škola je v přízemí budovy a skládá se ze dvou tříd - třídy motýlků, kam dochází nejmladší děti, tedy děti od 3 let. Druhé oddělení je třída berušek, která je určená pro předškolní děti. Dochází sem děti ve věku pěti a šesti let i starší, pokud mají odklad školní docházky. Kapacita mateřské školy je 44 míst.

V přízemí se také nachází kuchyň a školní jídelna, kam děti pravidelně chodí na svačiny a obědy. Dále je zde šatna pro mateřskou školu a také úložné prostory, kam si ukládají obuv a oblečení děti ze základní školy. V přízemí je také sociální zařízení pro děti z mateřské školy a provozní místnost s toaletou. V budově je i sklep, který se využívá jako skladové prostory. Na pozemku školy jsou také dvě zahrady, které jsou vybaveny různými zábavnými prvky pro děti. Děti z mateřské i základní školy tyto zahrady využívají velice často.

Režim dne mateřské školy je každý den přesně dodržován, výjimkami jsou různé akce a výlety, kterých se škola účastní. Od 6:30 hodin do 8:30 hodin přichází děti do mateřské školy, následuje řízená činnost pedagogem – obvykle se jedná o cvičení či

výtvarnou činnost. V 9:00 hodin mají děti svačinu a od 9:30 je opět činnost řízená pedagogem. Po této činnosti, pokud to počasí umožňuje, děti chodí na procházku do blízkého okolí nebo na školní zahradu, kde mají velké množství hraček a hracích prvků. Po venkovním pobytu následuje oběd a klidová odpočinková činnost na lůžku. Ve 14 hodin chodí děti na svačinu a potom si volí libovolné činnosti.

Mateřská škola se snaží děti co nejlépe připravit na vstup do povinné školní docházky a jejím cílem je maximální rozvoj jedince. Pravidelně dělají pohybové, výtvarné nebo hudební činnosti. Každý týden se učí nové písně, které zpívají s klavírním doprovodem. Také používají nástroje z Orffova instrumentáře a učí se k písni různě tanečky. V hudebních aktivitách jsou také zahrnuta průpravná cvičení pro prevenci poruch výslovnosti. Dále dechová, artikulační i hlasová cvičení. Předškoláci mají každý týden výuku anglického jazyka, kde se učí například čísla, barvy, ovoce, zeleninu a základní anglické fráze.

Základní škola je malotřídní a je určená pro 1. stupeň ZŠ. Základní škola sídlí ve stejné budově jako mateřská škola. Třídy základní školy jsou v prvním a druhém patře budovy. V prvním patře se dále nachází toalety pro žáky, toaleta pro personál a ředitelna. Ve druhém patře je jedna malá třída a dvě půdy, které slouží jako úložné prostory pro školní potřeby a vybavení. V základní škole je 30 žáků.

Vzdělávání ve škole probíhá podle Rámcově vzdělávacího programu „Škola pro Evropu“ a ke každému žákovi je kladen individuální přístup.

Adresa školy:

Základní škola a Mateřská škola Kojetice

Moravcova 26

250 72 Kojetice

Povozní doba:

ZŠ: 6:30 – 17:00

MŠ: 6:30 – 17:00

Ředitelka:

Mgr. Pavlína Komeščíková

Kontakty:

email: zs@skolakojetice.cz

tel: 315 684 077

ředitelka školy: komestikova@skolakojetice.cz

Zřizovatel: Obec Kojetice

6.4 Charakteristika respondentů

Výzkum byl prováděn s dětmi z mateřské školy a základní školy v Kojeticích. Výzkumu se zúčastnilo 64 žáků, u kterých byla vyšetřována jejich výslovnost. Součástí této školy není logopedická třída, ani sem nedochází klinický logoped či logopedický asistent.

Výzkum výslovnosti byl nejprve zjišťován u nejmladších dětí ve věku od 3 do 4 let. Ve třídě nejmladších dětí je celkem 23 žáků. Následně byl výzkum prováděn u dětí ve věku 5 a 6 let, tedy dětí předškolního věku. V této třídě je 21 žáků. Nakonec byl výzkum prováděn v základní škole u žáků z 1. a následně 2. třídy. Tedy u dětí ve věku od 6 do 8 let.

Předmětem zkoumání je zjištění četnosti poruch výslovnosti u dětí předškolního věku a na počátku školní docházky. Také využívání logopedické pomoci odborníkem a pomocí dotazníku odhalení možných příčin vzniku nesprávné výslovnosti.

Tabulka 1: Celkový počet žáků

<u>Věk</u>	<u>Počet dětí</u>
Předškoláci 3 – 4 roky	23
Předškoláci 5 – 6 let	21

Žáci 1. třídy	12
Žáci 2. třídy	7
CELKEM:	64

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Tabulka číslo 1 znázorňuje počet žáků v jednotlivých věkových kategoriích, kterými se zabývá výzkum této diplomové práce. Některé děti z mateřské školy se díky dlouhodobé absenci do výzkumu nezapojily.

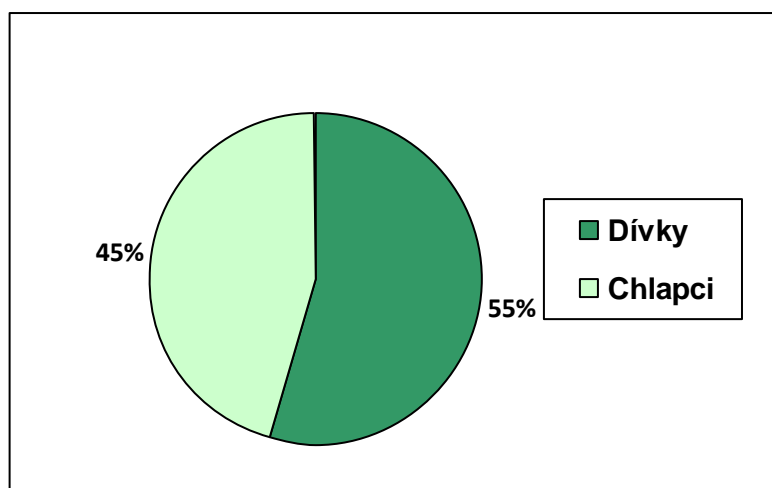
Tabulka 2: Počet dívek a chlapců z mateřské školy

Pohlaví	Počet	Vyjádření v %
Dívky	24	55
Chlapci	20	45
CELKEM:	44	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Tabulka zobrazuje počet dívek a chlapců z mateřské školy. V této skupině je více dívek, konkrétně je zde 24 dívek a 20 chlapců.

Graf 1: Procentuální vyjádření počtu dívek a chlapců z mateřské školy

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Graf číslo 1 zobrazuje procentuální vyjádření počtu dívek z mateřské školy, které činí 55% a chlapců, kterých je celkem 45%. Dívek je tedy o 10% více než chlapců.

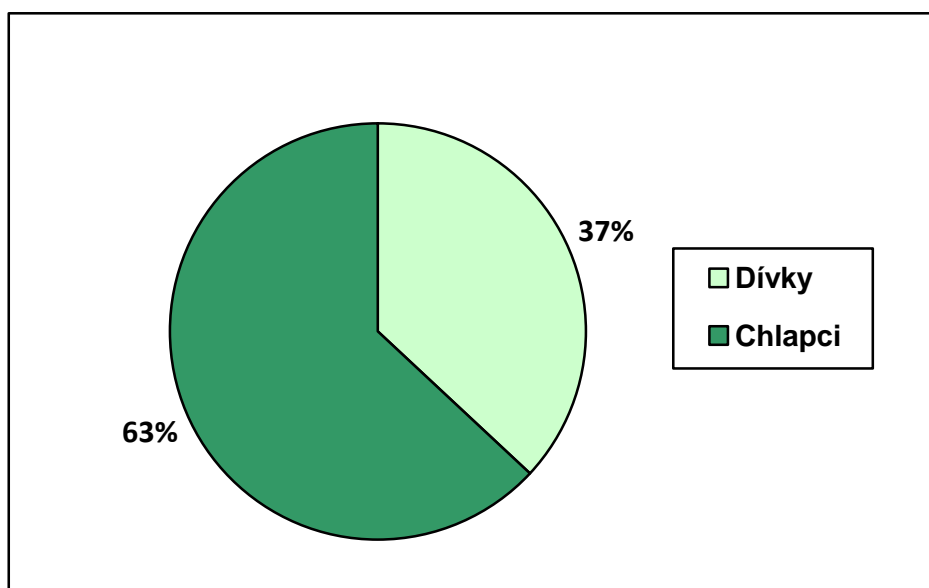
Tabulka 3: Počet dívek a chlapců z 1. a 2. třídy

Pohlaví	Počet	Vyjádření v %
Dívky	7	37
Chlapci	12	63
CELKEM:	19	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

V této tabulce je zobrazen počet dívek a chlapců z 1. a 2. třídy, přičemž chlapci zde mají větší zastoupení. Konkrétně je v 1. a 2. třídě 12 chlapců a 7 dívek.

Graf 2: Procentuální vyjádření počtu dívek a chlapců z 1. a 2. třídy

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Graf číslo 2 zobrazuje procentuální vyjádření počtu dívek a chlapců v základní škole. Konkrétně žáků a žákyň v 1. a 2. třídě. Větší zastoupení mají chlapci, kterých je 63% a dívek o 26% méně, celkem tedy 37%.

6.5 Průběh výzkumu

Pozorování dětí probíhalo od září 2013 do ledna 2015. Samotný výzkum výslovnosti probíhal od září 2014 do ledna 2015.

Nejprve byla vyšetřována výslovnost u dětí z mateřské školy. Jako první byly vyšetřovány děti ze třídy motýlků. Tohoto vyšetření se zúčastnilo 21 dětí ve věku 3 – 4 roky. Poté byla vyšetřována výslovnost u starších dětí ze třídy berušek, kterých bylo vyšetřeno 19. Některé děti z mateřské školy se díky dlouhodobé absenci výzkumu nezúčastnily.

Následně byla vyšetřována výslovnost u žáků z 1. a 2. třídy v Základní a Mateřské škole Kojetice. Zúčastnilo se 19 žáků – 12 žáků z první třídy a 7 žáků z druhé. Celkem tedy byla vyšetřena výslovnost u 59 dětí.

Po vyšetření výslovnosti byly rozdány dotazníky rodičům dětí, u kterých byla zjištěna během vyšetřování nesprávná výslovnost. Dotazník byl dobrovolný a anonymní, takže se rodiče mohli rozhodnout, zda se do výzkumu zapojí či ne. Po vyplnění rodiče odevzdali dotazník personálu školy. Výsledky, které z dotazníků vyplynuly, byly zpracovány a zveřejněny v praktické části této práce. Hlavním cílem zjišťování informací formou dotazníku bylo zjistit, zda děti s nesprávnou výslovností navštěvují odbornou pomoc logopedického pracovníka a také příčiny vzniku vadné výslovnosti.

Na závěr bylo pro ukázkou vybráno několik respondentů, jejichž výslovnost byla analyzována podrobněji v této diplomové práci.

Abychom mohli vyšetřovat výslovnost jedince, je důležité s ním nejprve navázat kontakt. S dítětem bychom se měli nejdříve seznámit a hovořit s ním, aby se uvolnila atmosféra a dítě se nemuselo ničeho obávat. Pokud nás dítě zná, má v nás důvěru, nemusí být ve stresu z cizího neznámého člověka.

Na úvod bylo dítě seznámeno s tím, co se od něho očekává a teprve potom mohlo dojít k samotnému vyšetřování. Děti z mateřské školy a žáci z první třídy byli vyšetřováni na základě rozhovoru a obrázkových karet, které si vyšetřující předem připravil. Na každé kartě byly obrázky, které znázorňují nějaký předmět, který začíná na určenou hlásku. Také předmět nebo věc, kde daná hláska je uprostřed nebo na konci slova. Vyšetřující pečlivě poslouchal slova, které dítě říká, popřípadě doplňoval rozhovor dalšími otázkami. Cílem vyšetřování bylo zjistit výslovnost všech hlásek. Obrázky vyjadřující nějaká slova byly seřazeny, co se tvorby hlásek týče, od nejjednodušších po ty složitější. Výslovnost dítěte a její nedostatky a poznámky byly zaznamenávány do tabulky, kterou si vyšetřující připravil.

Tento způsob vyšetřování obrázkovými kartami byl zvolen s ohlednutím na věk dítěte. V předškolním věku a na počátku školní docházky dítě ještě neovládá čtení a je tedy tato metoda pro něho nejsnazší.

U žáků z 2. třídy byla výslovnost analyzována na základě básniček, přičemž každá báseň je vhodná k procvičení určité hlásky. Tito žáci vybrané básně vždy přečetli a vyšetřující opět zaznamenával nedostatky řeči při jejich výslovnosti.

Ukázalo se, že děti se při řízených činnostech s učitelem více hlídají a jejich výslovnost je mnohem lepší než při činnostech a hrách, které si samy vybraly a činnosti s nimi neprovádí učitel.

Při rozhovoru měli někteří žáci strach z neúspěchu, i když jim bylo vysvětleno, že nemohou dostat špatnou známku. Jejich projev byl tedy nejistý a hodně soustředěný. Mnoha dětem způsobila nervozita naopak nesoustředění se a nebyly se schopny plnohodnotně vyjádřit a říci, co na obrázku vidí.

Hlavním cílem výzkumu v praktické části bylo rozpoznat poruchy výslovnosti, které mají charakter dyslalie. Dyslalie je pojmenována ještě podle toho, zda je hláska nahrazována jinou hláskou, či je vynechávána, a nebo se tvoří nesprávně. V prvním případě se jedná o substituci. Pokud dítě hlásku vynechává, jde o eliminaci a špatnému tvoření se odborně říká distorze. Tato rozdělení nejsou při výzkumu určena, zájmem práce bylo pouze určit nesprávnou výslovnost žáků. Při vyšetřování výslovnosti vybraných respondentů se vyskytly i jiné vady řeči, ovšem ty nejsou zájmem této diplomové práce.

Každý jedinec má individuální zvláštnosti, proto je důležité ke každému dítěti uplatňovat individuální přístup. Výsledky výzkumu budou porovnávány jednotlivě dle tříd, jelikož je obzvláště u řeči nutné přihlížet k věku dítěte. Mezi jednotlivými věkovými etapami jsou rozdíly, které bude možné pozorovat ve výsledcích tohoto výzkumu. Nelze tedy děti srovnávat. Nejmladším dětem, které se výzkumu zúčastnily, jsou pouhé 3 roky. Nejstarším je 8 let. Věkový rozdíl je tedy 5 let, což je pro vývoj velice důležité. Tříleté dítě ještě z fyziologického hlediska nemůže mít osvojené všechny hlásky českého jazyka. Jsou pro něj na výslovnost náročné a děti se je učí až kolem 5 a 6 let. Jedná se například o hlásky „R a Ř“, které, jak můžeme vidět, dělají obtíže nejen takto malým dětem, ale i dětem v první i druhé třídě.

Tabulka 4: Vyšetření jednotlivých hlásek u dětí ve věku 3 – 4 roky

HLÁSKY:	Správná výslovnost	Nesprávná výslovnost
P – pes, papoušek, sloup	21	0
B – bábovka, babička, zub	21	0
M – myš, maminka, dům	21	0
V – vozík, sova, kov	20	1
F – fialka, kafe, haf	20	1
D – dort, dudy, led	18	3
T – tráva, táta, drát	20	1
N – nos, nanuk, klaun	21	0
L - les, kaluž, motýl	13	8
C – cibule, spacák, klec	11	10
S – sova, kapesník, les	8	13
Z – zvonek, Zuzana, bez	13	8
Č – čepice, kačer, louč	14	7
Š – šála, sušenka, slepýš	17	4
Ž – žížala, kožich, kaluž	16	5
R – rukavice, orel, kapr	6	15
Ř – ředkvička, koření, tchoř	4	17
Ť – ťapka, taťka, pout’	20	1
Ď – děda, loďka, hlemýžď	17	4
Ň – nit, sáňky, tuleň,	16	5
K – kost, kukačka, mlok	20	1
G – gumáky, Igor, droga	21	0
J – jahoda, kajak, čaj	20	1
H – housle, noha, postih	20	1
CH - chobotnice, mícha, hroch	20	1
BĚ – bělásek, oběd, hrábě	21	0
PĚ – pěst, zpěvačka, poupě	19	2

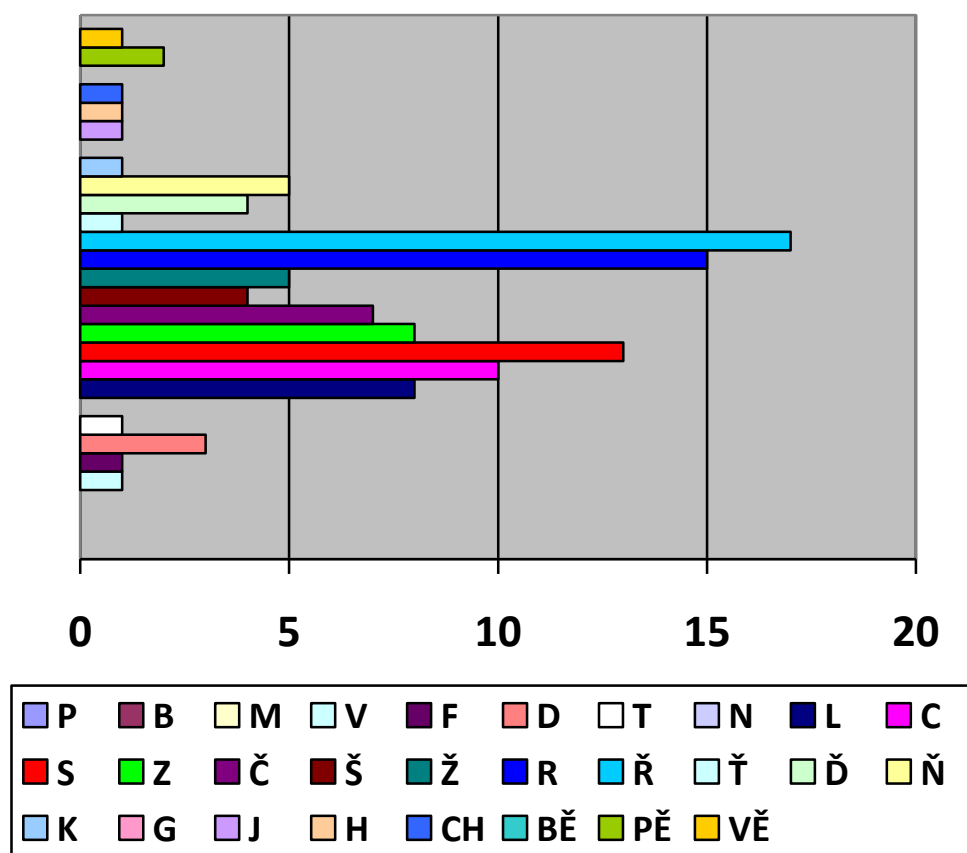
VĚ - větev, přívěšek, v trávě	20	1
-------------------------------	----	---

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Tabulka číslo čtyři znázorňuje jednotlivé hlásky, které byly vyšetřovány. Byla vytvořena pro účel vyšetřování výslovnosti dětí, kde byla následně použita a sloužila k přehledu získaných dat. U každého dítěte byla použita jedna tabulka, kam si vyšetřující psal poznámky o výslovnosti dítěte. Data potom byla zpracována pouze do jedné tabulky.

U každé hlásky jsou uvedena slova, ve kterých se hláska objevuje na začátku slova, uprostřed a na konci. Dále je v tabulce uvedený počet dětí, které hlásku vyslovují správně a také počet nesprávně vyslovujících dětí ve věku 3 – 4 roky.

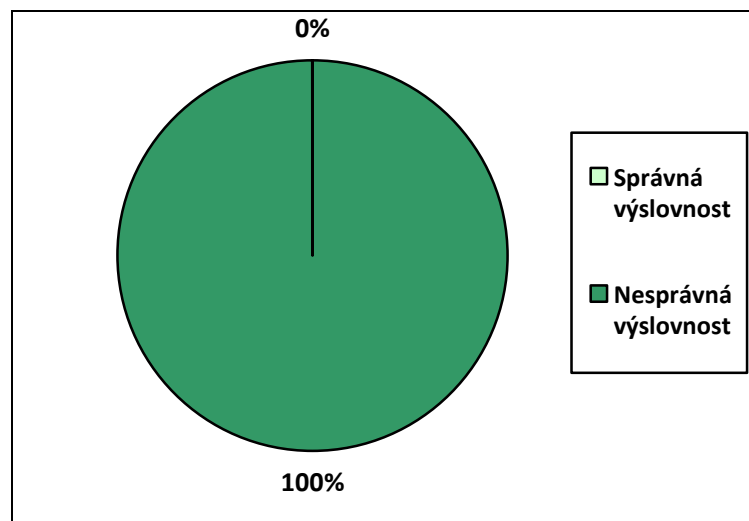
Graf 3: Vyjádření nejčastějších nesprávně vyslovujících hlásek u dětí ve věku 3 – 4 roky

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Z tohoto grafu je zřejmé, že největší obtíže dělá tříletým a čtyřletým dětem hláska „Ř“, kdy z 21 vyšetřených dětí 17 vyslovuje hlásku nesprávně. Hned po této hlásce mají děti problém s výslovností hlásky „R“ v počtu 15 nesprávně vyslovujících tuto hlásku. Na třetím místě je hláska „S“, kterou nepravěně vyslovuje více než polovina, tedy 13 dětí. Čtvrtá v pořadí nesprávně vyslovujících hlásek je hláska „C“. Z této skupiny je to 10 dětí. 8 dětem dělají obtíže hlásky „L“ a „Z“. Hlásky „Ž“, „Š“, „Ň“ se v této třídě dětí vyskytují v podobném počtu. U zbylých hlásek se vadná výslovnost nevyskytuje buď vůbec, nebo v malém množství.

Graf 4: Procentuální vyjádření nesprávné výslovnosti u 3 – 4letých dětí

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Tento graf znázorňuje procentuální vyjádření nesprávně vyslovujících dětí z oddělení motýlků, kde jsou nejmladší děti ve věku 3 – 4 roky. Z grafu je zřejmé, že nikdo z dětí nevyslovuje bezchybně. Ovšem v tomto věku je třeba brát ohled na výslovnost některých hlásek, jejichž výslovnost se teprve vyvíjí.

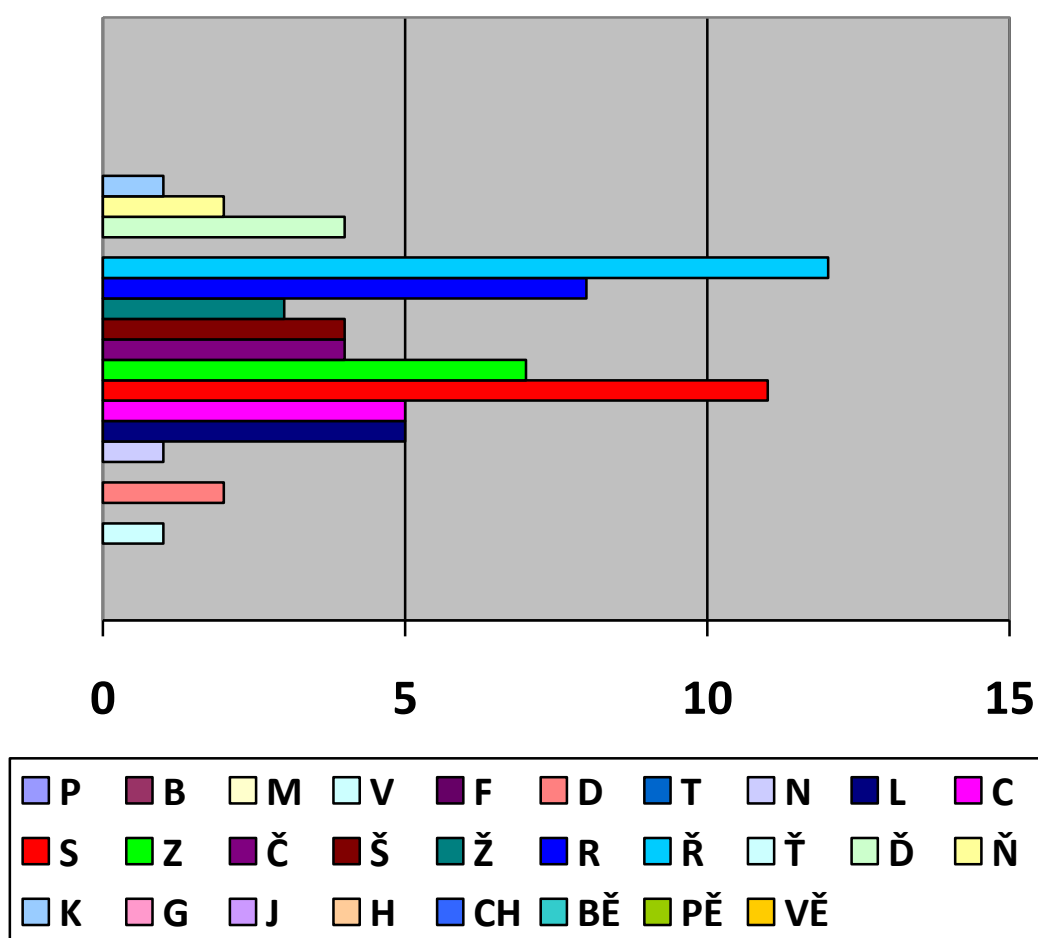
Tabulka 5: Vyšetření jednotlivých hlásek u dětí ve věku 5 – 6 let

HLÁSKY:	Správná výslovnost	Nesprávná výslovnost
P – pes, papoušek, sloup	19	0
B – bábovka, babička, zub	19	0
M – myš, maminka, dům	19	0
V – vozík, sova, kov	18	1
F – fialka, kafe, haf	19	0
D – dort, dudy, led	17	2
T – tráva, táta, drát	19	0
N – nos, nanuk, klaun	18	1
L - les, kaluž, motýl	14	5
C – cibule, spacák, klec	14	5
S – sova, kapesník, les	8	11
Z – zvonek, Zuzana, bez	12	7
Č – čepice, kačer, louč	15	4
Š – šála, sušenka, slepýš	15	4
Ž – žížala, kožich, kaluž	16	3
R – rukavice, orel, kapr	11	8
Ř – ředkvička, koření, tchoř	7	12
Ť – ťapka, taťka, pout’	19	0
Ď – děda, loďka, hlemýžď	15	4
Ň – nit, sáňky, tuleň,	17	2
K – kost, kukačka, mlok	18	1
G – gumáky, Igor, droga	18	1
J – jahoda, kajak, čaj	19	0
H – housle, noha, postih	19	0
CH - chobotnice, mícha, hroch	19	0
BĚ – bělásek, oběd, hrábě	19	0
PĚ – pěst, zpěvačka, poupě	19	0
VĚ – větev, přívěšek, v trávě	19	0

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Tato tabulka znázorňuje jednotlivé hlásky, které byly vyšetřovány. U každé hlásky je znázorněný počet dětí, které hlásku vyslovují správně a také počet nesprávně vyslovujících dětí ve věku 5 – 6 let.

Graf 5: Vyjádření nejčastějších nesprávně vyslovujících hlásek u dětí ve věku 5 – 6 let

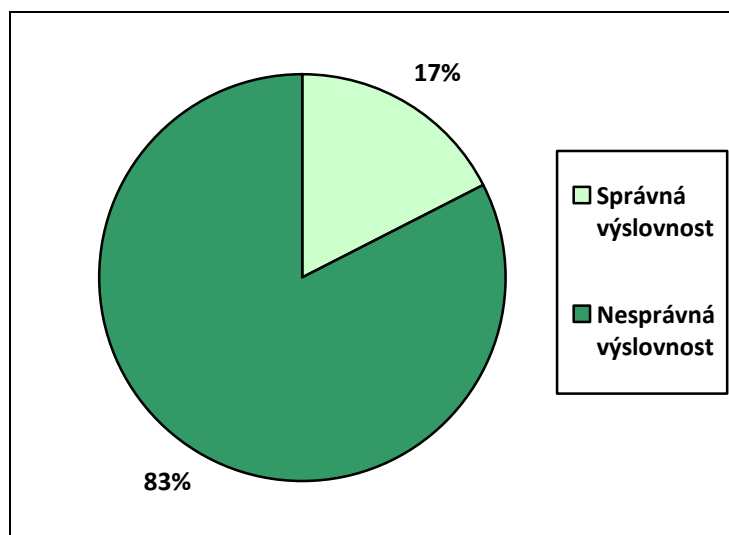

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

U předškolních dětí převažuje hláska „Ř“, což znamená, že jim dělá při výslovnosti největší obtíže. To je ovšem z vývojového hlediska správné, v tomto věku se tato hláska tvoří a upevňuje. Po této hlásce je nejčastějším problémem ve výslovnosti

sykavka „S“, kterou nesprávně vyslovuje více než polovina dětí v předškolním věku. Dále následuje hláska „R“, kterou dle grafu neumí vyslovit asi polovina dětí. Za hláskou „R“ je v grafu znázorněna hláska „Z“. Dalšími hláskami dělající některým dětem obtíže jsou „C“ a „L“. Ostatní nesprávně vyslovující hlásky se neobjevují v tak velkém počtu.

Graf 6: Procentuální vyjádření nesprávné výslovnosti u 5 – 6letých dětí

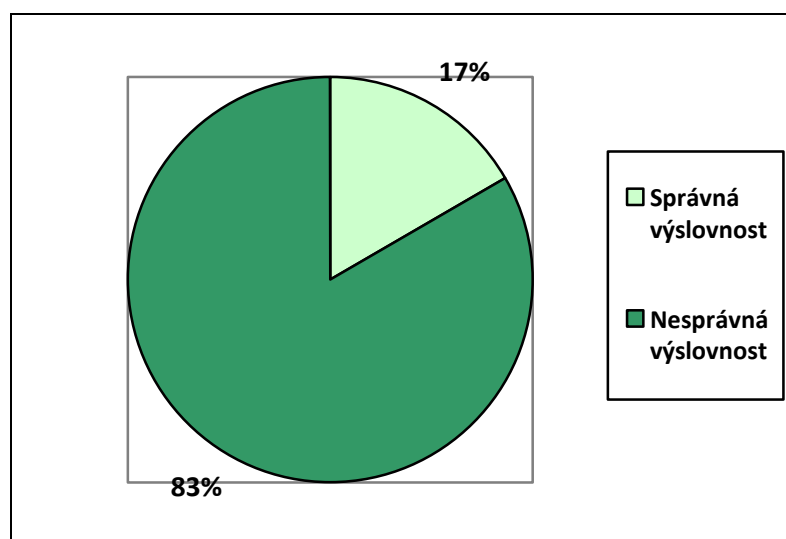
Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Ve třídě předškoláků pouze 4 děti z 19 vyslovují bezchybně. Procentuální vyjádření znázorňuje graf č. 5. 83% dětí má poruchu výslovnosti a pouze 17% nemá s výslovností problém. Toto zjištění není příliš příznivé. Děti v tomto věku jdou k zápisu do prvních tříd a jejich výslovnost by měla být v pořádku a na školu by měly být připraveny po všech stránkách.

Tabulka 6: Vyšetření jednotlivých hlásek u žáků 1. třídy

HLÁSKY:	Správná výslovnost	Nesprávná výslovnost
P – pes, papoušek, sloup	12	0
B – bábovka, babička, zub	12	0
M – myš, maminka, dům	12	0
V – vozík, sova, kov	12	0
F – fialka, kafe, haf	12	0
D – dort, dudy, led	11	1
T – tráva, táta, drát	12	0
N – nos, nanuk, klaun	12	0
L - les, kaluž, motýl	12	0
C – cibule, spacák, klec	8	4
S – sova, kapesník, les	7	5
Z – zvonek, Zuzana, bez	9	3
Č – čepice, kačer, louč	12	0
Š – šála, sušenka, slepýš	12	0
Ž – žížala, kožich, kaluž	12	0
R – rukavice, orel, kapr	11	1
Ř – ředkvička, koření, tchoř	10	2
Ť – ťapka, taťka, pout’	12	0
Ď – děda, loďka, hlemýžď	12	0
Ň – nit, sáňky, tuleň,	11	1
K – kost, kukačka, mlok	12	0
G – gumáky, Igor, droga	12	0
J – jahoda, kajak, čaj	12	0
H – housle, noha, postih	12	0
CH – chobotnice, mícha, hroch	12	0
BĚ – bělásek, oběd, hrábě	12	0
PĚ – pěst, zpěvačka, poupě	12	0

Graf 8: Procentuální vyjádření nesprávné výslovnosti u dětí z 1. třídy

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

V této zkoumané skupině nesprávně vyslovuje celkem 83% z celkového počtu vybraných žáků z 1. třídy a 17% žáků s výslovností nemá problémy. I přesto, že by výslovnost v tomto věku neměla dětem dělat obtíže, je vidět, že při nástupu do školy převažují žáci s nesprávnou výslovností.

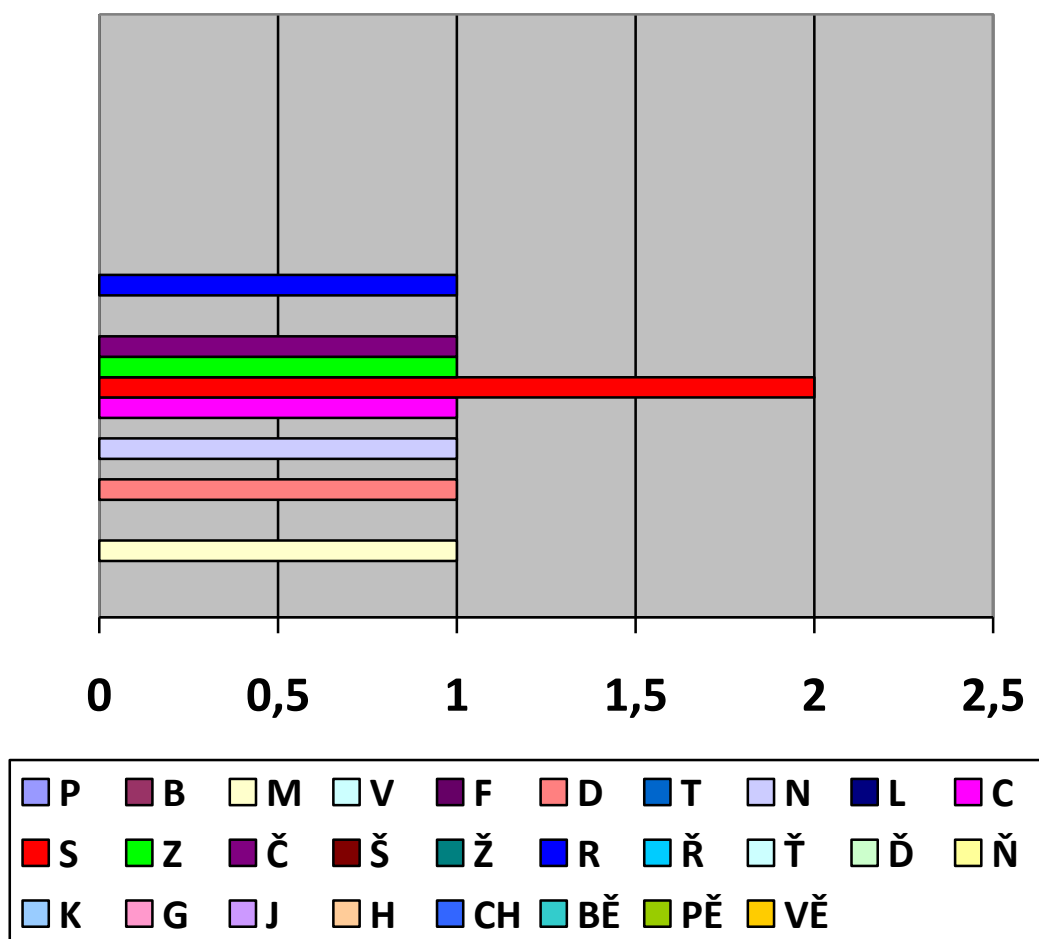
Tabulka 7: Vyšetření jednotlivých hlásek u žáků 2. třídy

HLÁSKY:	Správná výslovnost	Nesprávná výslovnost
P – pes, papoušek, sloup	7	0
B – bábovka, babička, zub	7	0
M – myš, maminka, dům	6	1
V – vozík, sova, kov	7	0
F – fialka, kafe, haf	7	0
D – dort, dudy, led	6	1
T – tráva, táta, drát	7	0
N – nos, nanuk, klaun	6	1
L - les, kaluž, motýl	7	0
C – cibule, spacák, klec	6	1
S – sova, kapesník, les	5	2
Z – zvonek, Zuzana, bez	6	1
Č – čepice, kačer, obruč	6	1
Š – šála, sušenka, slepýš	7	0
Ž – žížala, kožich, kaluž	7	0
R – rukavice, orel, kapr	6	1
Ř – ředkvička, koření, tchoř	7	0
Ť – ťapka, taťka, pout’	7	0
Ď – děda, loďka, hlemýžď	7	0
Ň – nit, sáňky, tuleň,	7	0
K – kost, kukačka, mlok	7	0
G – gumáky, Igor, droga	7	0
J – jahoda, kajak, čaj	7	0
H – housle, noha, postih	7	0
CH - chobotnice, mícha, hroch	7	0
BĚ – bělásek, oběd, hrábě	7	0
PĚ – pěst, zpěvačka, poupě	7	0

VĚ - větev, přívěšek, v trávě	7	0
-------------------------------	---	---

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

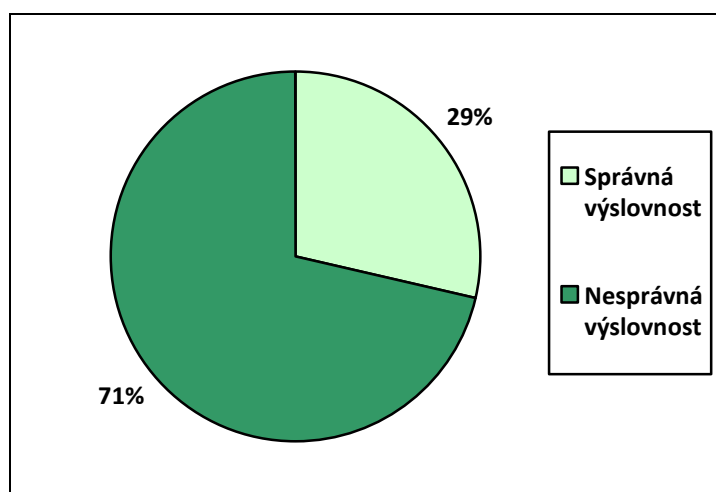
Graf 9: Vyjádření nejčastějších nesprávně vyslovujících hlásek u dětí z 2. třídy

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Ve druhé třídě dělá žákům největší obtíže hláska „S“, jak znázorňuje graf číslo 7. Ostatní hlásky jsou vyrovnané a nevyskytují se tak často. Oproti předchozímu grafu je vidět zlepšení u výslovnosti písmene „Ř“.

Graf 10: Procentuální vyjádření nesprávné výslovnosti u žáků 2. třídy

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Zde můžeme vidět rozdíl oproti mladším dětem, kdy se počet nesprávně vyslovujících žáků o něco zmenšil. Přesto správná výslovnost je pouze u 29% žáků a se 71% převažují stále ti, kteří mají s některými hláskami ještě obtíže.

6.6 Výsledky výzkumného šetření pomocí dotazníku

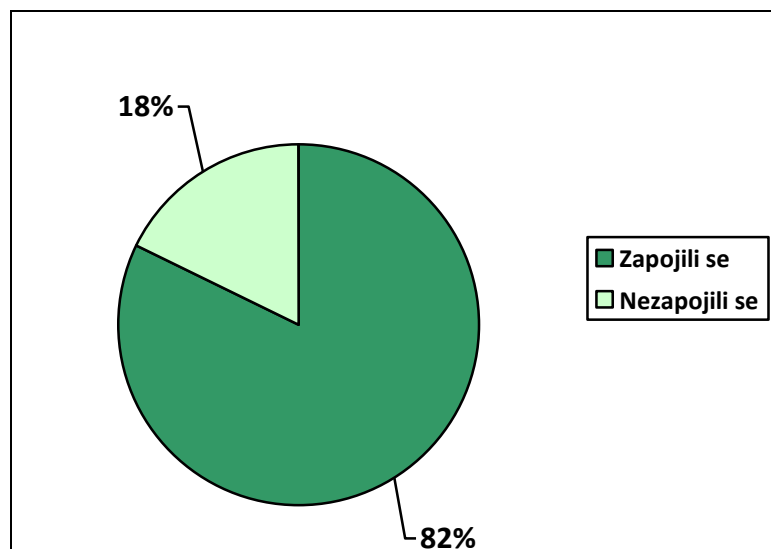
Dotazníky byly určeny pro rodiče dětí s nesprávnou výslovností. Byly vytvořeny dva typy dotazníků. Jeden pro rodiče dětí z mateřské školy a druhý typ dotazníku pro rodiče žáků z první a druhé třídy. Oba typy dotazníku byly tvořeny kombinovanou formou otevřených a uzavřených otázek a byly dobrovolné a anonymní.

U obou typů dotazníků se otázky týkaly rodinného prostředí dítěte, také zjišťovaly zdravotní stav jedince, který mohl ovlivnit řečový vývoj, dále v dotazníku byly otázky, jejichž cílem bylo zjistit, zda mají řečové vzory dítěte logopedické problémy. Další otázky mapovaly komunikaci a činnosti v rodině, které řeč dítěte mohou ovlivnit. Poslední otázky v dotazníku byly zaměřeny na poskytovanou logopedickou péči.

Celkem bylo rozdáno 51 dotazníků. Z toho 21 dotazníků rodičům dětí ze třídy motýlků, 15 dotazníků rodičům dětí z oddělení berušek a 15 dotazníků rodičům žáků 1. a 2. třídy.

Jelikož byly dotazníky dobrovolné, ne všichni rodiče se výzkumu zúčastnili.

Graf 11: Zapojení rodičů do výzkumu

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Jak lze vypočítat z grafu číslo 10, rodiče se ve velké většině do výzkumu zapojili a dotazníky vyplnili. Z 51 dotazníků bylo odevzdáno 42 vyplněných dotazníků. Zapojilo se tedy 82% a nezapojilo se pouze 18%.

Odpovědi na otázky, které byly uvedeny v dotaznících, budou vyhodnoceny jednotlivě. Některé otázky se v obou dotaznících shodují, proto nebudou u těchto otázek odpovědi rozdělené podle věku dětí.

Otázka č. 1: Má vaše dítě sourozence?

Tabulka 8: Sourozenci

	Počet	Procenta %
Děti se sourozenci	34	81
Děti bez sourozenců	8	19
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Na vývoj řeči dítěte má vliv nejbližší okolí, tedy lidé, kteří s dítětem tráví nejvíce času. Proto sem patří například sourozenci, kteří s bratrem/sestrou často komunikují a dítě tak jejich mluvu často poslouchá.

Z 42 dotazovaných dětí má 34 dětí jednoho nebo více sourozenců. To je 81% z celkového počtu dětí, které se na výzkumu podílely. Zbýlých 8 dětí vyrůstá v rodině pouze s rodiči bez sourozence. Tedy 19% dětí.

Otázka č. 2: Vyskytla se ve vaší rodině sluchová vada?

Tabulka 9: Sluchová vada

	Počet	Procenta %
Vyskytla se sluchová vada	38	90
Nevyskytla se sluchová vada	4	10
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Jak lze vidět v tabulce číslo 9, převažuje počet dětí, v jejichž rodině se sluchová vada nevyskytla. Těch je celkem 38 a tedy 90%. Sluchová vada v rodině dítěte se vyskytla u 4 dětí, tedy u 10% z celkového počtu dotazovaných.

Otázka č. 3: Vyskytují se u matky logopedické problémy?

Tabulka 10: Výskyt vady řeči u matky

	Počet	Procenta %
U matky se vyskytla vada řeči	2	5
U matky se nevyskytla vada řeči	40	95
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Jelikož rodiče tráví s dětmi nejvíce času, mají na jejich vývoj řeči velký vliv. Jsou řečovým vzorem, ale ani oni nemusí mít bezchybnou výslovnost, kterou si dítě snadno častým posloucháním matky či otce osvojí a bude se jí snažit napodobit. Mluva rodičů je tedy důležitá a cílem této otázky je zjistit, kolik rodičů nesprávně vyslovujících dětí má vadu řeči. Pro některé lidi je nepříjemné přiznat, že mají nějakou vadu, jiní zase nevědí, že se o vadu řeči v jejich případě jedná, takže výsledky nemusí být úplně přesné. Vada řeči u matky se vyskytla pouze u dvou dotazovaných respondentů. To je pouhých 5% z celkového počtu. U 40 zbylých dotazovaných a tedy 95% se u matky nevyskytla žádná řečová vada.

Otázka č. 4: Vyskytují se u otce logopedické problémy?

Tabulka 11: Výskyt vady řeči u otce

	Počet	Procenta %
U otce se vyskytla vada řeči	5	12
U otce se nevyskytla vada řeči	37	88
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

U otce se logopedické problémy vyskytly ve 12%, tedy o 7% více než v předchozí tabulce u matky. Ovšem stále převažuje počet otců, kteří nemají vadu řeči. Vyjádření v procentech činí 88% z celkového počtu dotazovaných.

Otázka č. 5: Pokud má vaše dítě sourozence, vyskytují se u nich logopedické problémy?

Tabulka 12: Výskyt logopedických problémů u sourozenců

	Počet	Procenta %
Vyskytují se	10	29
Nevyskytují se	24	71
Celkem:	34	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Nejen rodiče, ale i sourozenci mohou být pro dítě řečovým vzorem, který se snaží bratr/sestra napodobit. Ne vždy jsou sourozenci správným řečovým vzorem, protože i oni mohou mít s výslovností problémy. Je tedy dobré vědět, jak jsou na tom s výslovností sourozenci zkoumaných dětí a poukázat tak na další možnou příčinu nesprávné výslovnosti. U 29% sourozenců dětí, které jsou předmětem výzkumu, se vyskytují logopedické problémy. U zbylých 71% se logopedické problémy nevyskytly.

Otázka č. 6: Vyskytly se nějaké zvláštnosti v průběhu těhotenství nebo při porodu?

Tabulka 13: Komplikace v průběhu těhotenství/porodu

	Počet	Procenta %
S komplikací (předčasný porod, přidušení, apod.)	11	26
Bez komplikací	31	74
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Rizikové těhotenství i komplikace v průběhu porodu může mít také vliv na vývoj řeči. Proto byla do dotazníku zahrnuta i tato otázka. Z odpovědí vyplývá, že větší počet (31/74%) dětí neprodělalo během prenatálního a perinatálního vývoje žádné komplikace, který by mohly řeč ovlivnit. Objevily se zde i případy dětí, jejichž narození neprobíhalo zcela normálně. Tyto děti se narodily například dříve, nebo byly při porodu přidušeny, měly omotanou pupeční šňůru apod. Jejich množství také není zanedbatelné, činí 26% z celkového počtu zkoumaných respondentů.

Otázka č. 7: Prodělalo vaše dítě nějakou vážnější nemoc, operaci či úraz?

Tabulka 14: Prodělání vážné nemoci, operaci či úrazu

	Počet	Procenta %
ANO	5	12
NE	37	88
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

S 88% převažují děti, které neprodělaly žádnou vážnou nemoc, operaci ani úraz. Vážnější nemoc, operaci nebo úraz prodělalo 12%, celkem tedy 5 dětí z celkového počtu dětí s nesprávnou výslovností.

Otázka č. 8: V kolika letech začalo dítě mluvit?

Tabulka 15: Vznik řeči u dětí s nesprávnou výslovností

	Počet	Procenta %
Před 12. měsícem	10	24
Ve 12. měsících	9	21
V 1,5 roce	15	36
Později	8	19
Celkem	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Vývoj řeči a používání prvních slůvek je u každého jedince různý a může se tedy lišit. Nejvíce dotazovaných respondentů začalo mluvit v 1,5 roce. Celkem 36% dětí. Druhou nejčastější odpovědí (24%) bylo, že dítě začalo mluvit již před 12. měsícem. Začátek mluvy ve 12. měsíci života uvedlo 24% a 19% uvedlo pozdější věk, než je uveden.

Otázka č. 9: Má vaše dítě zájem o básničky, pohádky, písničky nebo říkadla?

Tabulka 16: Průzkum zájmu o básničky, pohádky, písničky nebo říkadla

	Počet	Procenta %
ANO	36	86
NE	6	14
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Většina dětí (86%) má o básničky, pohádky, písničky a říkadla zájem a rády tyto činnosti dělají. Pouze 14% dětí nejeví o tyto aktivity zájem. Otázkou je, zda jsou tyto činnosti doma dětem nabízeny a jsou k takovým činnostem správně motivovány, to ale není předmětem zkoumání této diplomové práce.

Otázka č. 10: Hraje si vaše dítě na počítači, telefonu nebo tabletu?

Tabulka 17: Používání tabletu, počítače a telefonu dětmi

	Počet	Procenta %
ANO	36	86
NE	6	14
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Z tohoto grafu vyplývá, že velká většina i takto malých dětí používá moderní technologie, jakými je tablet, telefon, počítač nebo televize. Tato elektronická zařízení jsou dnes na takové úrovni, že například chytré telefony nejsou určeny pouze k telefonování či posílání SMS zpráv, je možné stáhnout si do nich různé aplikace a hry, které je možné neomezeně hrát. Děti tedy tato moderní zařízení používají ke hře a zaplňují tak svůj volný čas. Výsledek je takový, že 86% dětí s nesprávnou výslovností používá tato jmenovaná zařízení. Je dobré připomenout, že jsou zde zahrnuty i ty nejmladší děti, ve věku 3 let, které již také umí používat telefon, tablet a počítač. Menšina dětí (14%) si s výše uvedenou elektronikou nehraje.

V následující tabulce bude vyobrazeno, kolik volného času u počítače, tabletu, telefonu a televize děti tráví.

Tabulka 18: Četnost používání tabletu, počítače a telefonu dětmi

	Počet	Procenta %
Denně	11	31
6 – 4 krát týdně	8	22
3 – 1 krát týdně	9	25
Méně	8	22
Celkem:	36	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Děti, které nepoužívají tuto jmenovanou elektroniku, nejsou již v této tabulce zahrnuty. Časté používání má bohužel negativní účinky i pro vývoj řeči. Pokud děti veškerý svůj volný čas tráví hraním na tabletu nebo telefonu, nezbyvá jim čas na čtení knih, povídání si s rodiči nebo hraní si s kamarády. Při všech těchto jmenovaných činnostech děti komunikují a jejich řeč se vyvíjí.

Největší procentuální zastoupení (31%) má každodenní používání tabletu, počítače nebo telefonu zkoumanými dětmi s nesprávnou výslovností. Z celkového počtu zkoumaných dětí 9 hraje hry na těchto zařízeních 3 – 1 krát týdně. To je celkem 25%. Dalších 8 dětí a (22%) 6 – 4 krát týdně. Méně než je uvedeno používá 22%.

(dotazník pro rodiče dětí předškolního věku)

Otázka č. 11: Čtete dětem pohádky nebo vyprávíte příběhy?

Tabulka 19: Čtení pohádek a vyprávění příběhů dětem předškolního věku

	Počet	Procenta %
ANO	24	96
NE	1	4
Celkem:	25	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Tato otázka byla zaměřená pouze na děti předškolního věku. Výsledek je velice příznivý, protože 96% rodičů čte dětem pohádky nebo vypráví příběhy, což je pro jejich vývoj řeči dobrým podnětem. Pouze 4% rodičů dětem nečtou knihy.

Tabulka 20: Četnost čtení pohádek, vyprávění příběhů

	Počet	Procenta %
Denně	14	58
6 – 4 krát týdně	2	8
3 – 1 krát týdně	8	33
Méně	0	0
Celkem:	24	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

U této otázky bylo cílem zjistit, jak často rodiče svým dětem vyprávějí příběhy a pohádky nebo čtou knihy. 58% rodičů svým ratolestem čte denně, 33% čte 1 až 3 krát týdně a 8% 4 – 6 krát týdně.

(dotazník pro rodiče dětí z 1. a 2. třídy)

Otázka č. 11: Čte vaše dítě doma knihy, články nebo časopisy?

Tabulka 21: Průzkum zájmu o čtení knih, časopisů

	Počet	Procenta %
ANO	15	88
NE	2	12
Celkem:	17	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Tato otázka se týká dětí školního věku, konkrétně dětí z 1. a 2. třídy. Výsledky jsou opět pozitivní – 88% žáků má o čtení zájem. Zbýlých 12% knihy ani časopisy nečte a svůj volný čas tráví jiným způsobem.

Otázka č. 12: Zpíváte si doma písničky?

Tabulka 22: Zpěv písní

	Počet	Procenta %
ANO	35	83
NE	7	17
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Jak bylo již v této práci zmíněno, i zpěv písní může hodně řeč dítěte ovlivnit. Pro řečový rozvoj je zpěv důležitý a pro většinu dětí je oblíbenou a zábavnou činností. Nejenže si při zpěvu trénujeme správný dech, také rozvíjíme paměť, protože se učíme neustále nové texty, které se díky zpívanému textu snadněji zapamatují. Rovněž díky hlasovým a artikulačním cvičením zlepšujeme obratnost mluvidel a správné nasazení hlasu.

Sedm školních dětí (17%) si doma písne nezpívá, ostatní děti, kterých je 83% ze školy i školky, písne zpívají.

Tabulka 23: Četnost zpěvu písni

	Počet	Procenta %
Denně	15	43
6 – 4 krát týdně	9	26
3 – 1 krát týdně	6	17
Méně	5	14
Celkem:	35	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Výsledky šetření jsou takové, že 43% zkoumaných dětí si doma zpívá písničky denně, 26% pak zpívá 4 – 6 krát týdně, 17% vyhledává zpěv písni 1 – 3 krát týdně a zbytek dětí (14%) zpívá méně, než 1 krát týdně. Je dobré, že převažují děti, které zpěv mají rády a vyhledávají ho denně. Aniž by si to děti uvědomovaly, pro vývoj řeči je to důležité.

Otázka č. 13: Povídáte si s dítětem o jeho zážitcích z celého dne každý den?

Tabulka 24: Komunikace v rodině

	Počet	Procenta %
ANO	42	100
NE	0	0
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Celých 100% dotazovaných rodičů s dětmi denně komunikuje a vyptává se, jaký prožilo jejich dítě den. Ptá se na nové zážitky, nové informace, které se dozvědělo během dne apod. Díky komunikaci také rodič zjistí stav dítěte a vztahy ve skupině dětí. Komunikace v rodině je tedy nutnou podmínkou pro společné soužití všech členů.

Otázka č. 14: Sleduje vaše dítě televizi?

Tabulka č. 25: Sledovanost televize dětmi

	Počet	Procenta %
ANO	41	98
NE	1	2
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Televize je v dnešní době součástí téměř každé domácnosti, takže sledování televize je pro ně ve většině případů každodenní činností. Na otázku, jak často děti televizi sledují, bude odpovězeno v následující tabulce.

Jak lze vypočítat z této tabulky 98% dětí sleduje televizi. Pouze 2% dětí televizi nesleduje vůbec.

Tabulka č. 26: Četnost sledování televize

	Počet	Procenta %
Denně	32	78
6 – 4 krát týdně	8	20
3 – 1 krát týdně	1	2
Méně	0	0
Celkem:	41	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Potvrdilo se, že každodenní sledování televize bylo nejčastější odpovědí. Ze všech zkoumaných dětí 78% sleduje televizor denně, 20% 4 až 6 krát týdně. Nejmenší zastoupení, pouze 2% dětí sledují televizi pouze 1 až 3 krát týdně.

Následující otázky obsažené v dotazníku se týkají odborné logopedické péče a toho, jak jsou rodiče s touto péčí spokojeni, tedy pouze v případě, že již navštívili se svým dítětem logopeda.

Otázka č. 15: Navštívili jste již logopedického odborníka?

Tabulka 27: Návštěvnost logopeda

	Počet	Procenta %
ANO	15	36
NE	27	64
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Z celkového počtu zkoumaných dětí, které mají nesprávnou výslovnost, již navštívilo logopeda 15 dětí (36%), z toho 10 dětí z 1. a 2. třídy a 5 dětí z mateřské školy ze třídy berušek ve věku 5 – 6 let. Více je tedy dětí (64%), které doposud logopedickou péčí nevyhledalo.

Otázka č. 16: Je v současné době vaše dítě v péči logopeda?

Tabulka 28: Současná péče logopeda

	Počet	Procenta %
ANO	4	10
NE	38	90
Celkem:	42	100

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

Pouze 10% dětí s nesprávnou výslovností je v současné době v péči logopeda a na konzultace dochází 1 krát za měsíc. Rodiče těchto dětí uvedli, že jim to takto vyhovuje a s logopedem jsou spokojeni. Otázkou pro rodiče dětí, které v současné době navštěvují logopeda, bylo, zda provádí doma s dítětem logopedem doporučené cviky. Z uvedených 10% uvedli všichni rodiče, že cviky doma procvičují. Zbýlých 90% nyní v péči logopeda není. Některé děti již logopeda vyhledaly a docházely k němu v předchozí době, ale v současnosti ho již nenavštěvují.

6.7 Závěr průzkumného šetření

Hlavním cílem práce bylo zmapování výskytu nesprávně hovořících dětí v předškolním věku a žáků z 1. a 2. třídy základní školy. Dalším úkolem bylo porovnat v mateřské škole počet dětí s patlavostí a dětí bez řečové poruchy a zjistit, jaké hlásky dělají dětem největší obtíže. Pomocí dotazníkového šetření také poukázat na logopedickou péči u dětí s poruchou řeči.

Výzkum byl proveden na základě pozorování, rozhovoru a také formou dotazníku, který byl určen pro rodiče dětí s nesprávnou výslovností.

Na základě těchto cílů byly stanoveny 3 výzkumné otázky a hypotézy:

Otázka č. 1: Vyskytuje se v mateřské škole více dětí s poruchami řeči nebo převažují děti, které správně vyslovují?

Hypotéza č. 1: „Ve vybrané mateřské škole je více než 50% dětí s nesprávnou výslovností.“

Mateřská škola se skládá ze dvou oddělení, oddělení motýlků, kde jsou nejmladší děti a oddělení berušek, do kterého chodí děti ve věku 5 – 6 let. Jak vyplynulo z výsledků v grafech číslo 4 a číslo 6, tato hypotéza se potvrdila. U nejmladších dětí nesprávně vyslovuje celých 100%, to znamená, že všechny děti z tohoto oddělení mají s výslovností obtíže. V druhém oddělení berušek má 83% poruchu výslovnosti a pouze 17% vyslovuje bezchybně.

Otázka č. 2: Je dyslalie u vybraných dětí předškolního a mladšího školního věku nejčastější poruchou?

Hypotéza č. 2: „Dyslalie je u vybraných dětí nejčastější poruchou.“

Tato hypotéza se opět potvrdila, protože dyslalie neboli patlavost je u vybrané skupiny dětí opravdu nejčastější poruchou. Jiné poruchy se vyskytují také, ale v malém množství. Z celkového počtu 59 vyšetřených dětí mají 3 děti jinou poruchu, než je patlavost.

Otázka č. 3: Jaké hlásky dělají dětem ve výslovnosti největší obtíže?

Hypotéza č. 3: „Nejčastěji dělají dětem ve výslovnosti obtíže hlásky „R a Ř“.“

U grafu číslo 3 lze vidět, že tříletým a čtyřletým dětem dělá největší obtíže ve výslovnosti hláska „Ř“ a na druhém místě hláska „R“. Nejvíce předškolních dětí neumí vyslovit rovněž hlásku „Ř“ a druhou nejsložitější hláskou je pro pětileté a šestileté děti hláska „S“. To je vyobrazeno v grafu číslo 5. V grafu číslo 7 a 9 je vidět, že nejobtížnější hláskou na výslovnost je také hláska „S“. Ta dělá největší obtíže žákům první i druhé třídy. Hypotéza se tedy potvrdila jen z poloviny. U dětí z mateřské školy dělá opravdu tato hláska největší obtíže. U starších dětí, které již chodí do povinné školní docházky, je to hláska „S“.

Otázka č. 4: Navštěvují děti s poruchami řeči logopeda?

Hypotéza č. 4: „Logopeda momentálně navštěvuje 40% dětí s poruchami řeči.“

Tato hypotéza se nepotvrdila. Otázky a jejich odpovědi týkající se logopedické péče, které vyplývají z dotazníkového šetření, jsou uvedeny v tabulce číslo 27 a 28. V tabulce 27 je uvedeno, že 36% dětí již logopedickou péčí vyhledalo. V současné době je ale v péči logopeda pouze 10%. To můžeme nalézt v tabulce číslo 28.

6.8 Ukázka logopedické chvílky s dětmi předškolního věku

Pro takto malé děti, které ještě neumí číst, je ideální zapojit řeč do písně. Tato logopedická chvílka bude tedy spojena se zpěvem vybrané písně.

Již lidé v dávných dobách se dorozumívali pomocí různých zvuků, ze kterých následně vznikala řeč. Zvuky a zpěv jsou pro dítě přirozené. To ve své knize zmiňuje i Rosmarie Felber: „*Zpěv je nejpřirodnější a nejpůvodnější hudební nástroj člověka.*“ (Felber 2005, s. 37)

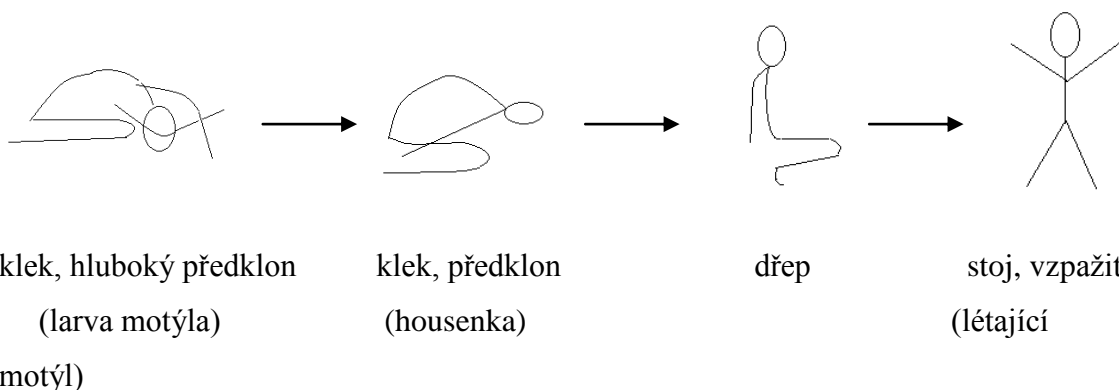
Někteří jedinci tvrdí, že zpívat neumí. Ke zpěvu je využíván lidský hlas, který je nástrojem každého člověka. Záleží na tom, jak se s ním zachází. Zpívání by mělo být v předškolním věku pravidelnou činností. Děti v tomto věku ve většině případů rády zpívají a často se právě zpěv stává jejich nejoblíbenější činností nejen v mateřské škole. Důležité je děti do činnosti zapojit a přitom je zaujmout. Motivace je tedy nutnou součástí nácviku písně, tedy i správné výslovnosti. Nezáleží na tom, zda zpívá falešně nebo krásně čistě, důležité je, aby bylo dítě spokojené a činnost dělalo s radostí. Při zpěvu by se nemělo zapomenout na několik zásad, které by se měly dodržovat. Tím je myšleno například správné držení těla, hlasová, artikulační a dechová cvičení, která jsou úzce spjata i s logopedickými cviky.

1. Uvolnění těla

Aby se dětem dobře zpívalo, tělo nesmí být v křeči. Na úvod je tedy vhodné zařadit několik cviků, díky kterým se nám tělo i obličej uvolní.

- Vývoj motýlka

Obrázek 2: Popis cviků

2. Dechová cvičení

Nejprve děti upozorníme, aby si narovnal záda a rovně se posadily. To je totiž při zpěvu důležité. Ideální je pro zpěv stoj, ovšem to je pro takto malé děti velice obtížné, proto je lepší na delší dobu volit zpívání v sedu. Dechových cvičení je spousta, pro malé děti úplně stačí jednoduché, krátké cvičení, u něhož děti upozorníme, aby při nádechu nezvedaly ramena. Názorně ukážeme, jak má správné dýchání vypadat. Dětem dáme pokyn, aby si daly ruce na břicho. Při nádechu sledují ruce, jak se zvedají, protože se břicho nafukuje. Při výdechu se zase vydechuje. Dětem to můžeme pro lepší představu předvést i s nafukovacím balonkem.

- Tlakový hrnec

Abychom dětem cvik vysvětlili, tak se jich nejprve zeptáme, zda jejich maminka vaří polévku. Má na to velký hrnec? A už jste viděli, jak z něho uniká pára? Zkusíme si to předvést. Přitom dáваме pozor na správný dech a ruce si dáme na břicho, abychom ho mohli zkontrolovat. Nadechneme se a předvádíme tlakový hrnec, ze kterého uniká pára. Zkusíme vydržet co nejdéle. „Pššššš, ššššš, ššššš, ššššš“

- Zamrzlý ptáček

Ptáček, kterého máme v ruce, je zamrzlý a my ho musíme zahřát, aby mohl zase létat. Foukáme tedy do dlaní na ptáčka, který po chvílce určitě vzlétne.

3. Artikulační cvičení

Nejen tělo, ale i obličej a ústa musí být uvolněná. Pro rozvoj jemné motoriky mluvidel existují různé cviky, já vyberu pouze některé z nich.

- Kačena

Děti, viděly jste už někdy kačenu? Má velký zobák a takhle mlaská. Zkusíme si ji předvést. Rukama se chytíme za tváře a budeme s nimi hýbat do strany a zase zpět. Pokud vám to jde, můžeme to zkusit i rychleji.

- Králík

Králík je zvířátko, které má rádo travičku, a aby mu ji někdo nesnědl, musí rychle při jídle hýbat pusinkou. Tento cvik je náročný a každému se nemusí podařit. Komu se nebude dařit, může místo králíka zkusit napodobit rybičku, která hýbá pusinkou nahoru a dolů. Cvik králíka se provádí tak, že chytíte zuby část tváře z obou stran a potom hýbete rty nahoru a dolů.

- Alarm

Když nám zloději chtějí ukrást auto, začne houkat alarm. Zkusíme si ho napodobit? Tento cvik se provádí tak, že otevřeme ústa, jazykem jezdíme od jednoho koutku k druhému a do toho přidáváme hlas. Aby vznikl alarm, je nutné jazykem hýbat opravdu rychle.

4. Hlasová cvičení

I hlas se potřebuje před výkonem rozcvičit. Tudíž je dobré zařadit několik málo cviků, které na zpěv náš hlas připraví. Je nutné brát ohled na zkušenosti zpěváka a také na jeho momentální stav, protože nemoc, fyzická námaha nebo unavenost mají na hlas velký vliv

- Mia, máma, Mia, máma, Mia, máma, Mia máma má

Toto hlasové cvičení se provádí ve velmi rychlém tempu a jde především o rozpohybování mluvidel. Melodie je jednoduchá, v tomto cvičení se zpívá pouze rozsah sekundy.

- Já jó, já jó, já

Toto hlasové cvičení se nemusí zpívat tak rychle jako to předchozí. Melodie není těžká na zapamatování, je klesavá v rozsahu kvinty. (Napodobuje píseň „Kočka leze dolů“).

5. Nácvič písňě

Vzhledem k tomu, že je nácvič prováděň s malými dětmi ve věku od 3 do 6 let, musíme volit jednoduchou písň se snadno zapamatovatelným textem. Pro začátek by písň neměla být příliš dlouhá.

- Písnička o zdraví

Text: Máme rádi ovoce, (3 krát tlesknutí)

koupeme se v potoce, (3 krát tlesknutí)

zeleninu rádi jíme (kývání hlavou)

a doktora se nebojíme. (dlaněmi kroutíme nad hlavou ze strany na stranu)

Pokud již děti umí text písňě, můžeme ho spojit s melodií. Písň dětem nejprve zazpíváme. Pro ozvláštňění můžeme k písni zvolit i tleskání a pohyb.

6.9 Ukázka logopedické chvílky s dětmi 1. a 2. třídy

U starších dětí lze využívat i různé básničky nebo jazykolamy.

1. Uvolňění těla

U starších dětí můžeme k uvolňění těla použít například písň s pohybem. V tom případě by děti měly znát melodií této písňě, aby se mohly soustředit na samotné cviky.

- Otec Abrahám

Tato píseň se může několikrát opakovat a je na pedagogovi, jaké pohyby zvolí. Pohyb se dělá vždy po dozpívání textu „takhle dělali“. Pohyby mohou být různé, například tleskání rukou, hýbání jedné a poté druhé nohy, kývání hlavou, apod.

Text písně:

Otec Abrahám měl 7 synů,
7 synů měl otec Abrahám,
oni nejedli ani nepili
jenom takhle dělali

2. Dechová cvičení

Nezapomeneme dětem opět připomenout, aby byly narovnané a při nadechnutí nezvedaly ramena. Pro kontrolu správného dýchání si děti mohou položit ruku na břicho a sledují, zda se při nádechu břicho zvedá.

- Počítání vran

U tohoto cvičení se trénuje výdrž dechu. Úkolem dítěte je nadechnout se a říkat tento text na jedno nadechnutí: „První vrána dobře oře, druhá vrána dobře oře, třetí vrána dobře oře, atd.“ Každý říká pouze doté doby, dokud mu vystačí dech. Při trénování děti dokážou napočítat více vran, než dokázaly říci poprvé a mají z toho radost.

3. Artikulační cvičení

Důležité je uvolnit obličej a rozpohybovat mluvidla. I zpěvačky, zpěváci nebo televizní hlasatelé musí správně artikulovat, aby jim bylo rozumět. Do artikulačních cvičení lze také zahrnout například různé jazykolamy, které děti obvykle baví, jelikož zkomolená slova, která vznikají, jsou pro ně legrační.

- Táta, máma, Táňa, Máňa

Byla jedna rodina, které nebylo rozumět. Tatínek s maminkou měli dvě dcery. První se jmenovala Táňa a druhá Máňa. Táta měl pusku nakřivo, takže mu při

mluvení nebylo příliš rozumět. Děti, zkusíme si, jak asi táta mluvil. Zkřívíme ústa a zkusíme říci: „Táta, máma, Táňa, Máňa“. Máma měla také pusku nakřivo, ale na opačnou stranu než táta. Vyzkoušíme si, jak asi mluvila máma. „Táta, máma, Táňa, Máňa“. Dcery mluvily také špatně. Táňa měla předkus. Horní čelist vysuneme a opět si zkusíme, jak Táňa mluvila. No a poslední dcera Máňa, ta měla zase zákus. Dolní čelist vysuneme dopředu a řekneme: „Táta, máma, Táňa, Máňa“. Tato činnost se dětem velice líbí, protože takovéto mluvení je opravdu legrační.

4. Hlasová cvičení

Hlasová cvičení slouží k rozezpívání před písní. U začátečníků volíme jednodušší cvičení a vždy bereme ohled na hlasový rozsah a vhodnou polohu dětí.

- **Brumendo**

Brumendo je technika, při které jsou zavřená ústa a stoličky se nesmí dotýkat. Než začneme toto cvičení, vyzkoušíme si toto postavení úst. Cvičení se provádí v nižší poloze v rozsahu sekundy, maximálně tercie.

- **„CÉ“**

Při tomto hlasovém cvičení je důležité udržet stále stejnou polohu. Na jednom tónu zpíváme text: „Tohle to je cé, to je přece cé“. Dětem můžeme pomoci tím, že jim řekneme, ať si představí vlak jedoucí na dlouhé rovné koleji.

5. Nácvik písně

U nácviku písně postupujeme stejným způsobem jako u mladších dětí. Nejprve dětem názorně píseň zazpíváme a potom se učíme text, který následně přidáme k melodii.

- **Když jsi kamarád**

Tato píseň je spojena s pohybem a její text se zpívá na známou melodii písně „Chodím po Broadway“. Text je možné obměňovat a vymýšlet různá slova, zvuky nebo pohyby.

Text písně:

Když jsi kamarád, tak pozdrav se s námi – ahoj, (ruce se pohybují ze strany na stranu)

když jsi kamarád, tak pozdrav se s námi,

když náladu máš, je ti dobře,

když náladu máš, pozdrav se s námi. (ahoj, ruce se pohybují ze strany na stranu)

Píseň může mít několik slok, text „pozdrav se s námi“ se vymění za něco jiného.

Například: „Mňaukej si s námi, štěkej si s námi, chrochtej si s námi, zavrč si s námi,

houkej si s námi, pískej si s námi, tleskej rukama, luskej prstama, dupej nohama, apod.“

ZÁVĚR

Řečová komunikace bezpochybně ovlivňuje život každého jedince. Působí především na kvalitu žití a významně se podílí na osobní i profesní dráze člověka. To bylo jedním z motivačních faktorů, proč se zabývat tématem o poruchách řeči. Dalším důvodem byl i přibývajícím počet dětí s nesprávnou výslovností, která může mít na přechod do povinné školní docházky negativní dopad. Nejenže může mít vliv na školní úspěšnost žáka, ale dítě se také může stát díky jeho nedostatkům v řeči posměchem spolužáků, takže dopad je veliký.

Tato práce si kladla za cíl zjistit počet nesprávně vyslovujících dětí předškolního a mladšího školního věku, konkrétně se zaměřila na žáky z 1. a 2. třídy ZŠ. Výzkum diplomové práce probíhal v základní a mateřské škole, která sídlí v menší obci. Praktická část práce se zaměřila na výskyt dyslalie, která je, jak se již u tohoto věkového období potvrdilo, nejčastější řečovou poruchou. Jak vyplynulo z výzkumu, děti s nesprávnou výslovností výrazně převažují nad dětmi se správně vyvinutou řečovou schopností. Nejčastější možnou příčinou, která může mít na vývoj řeči vliv, je časté sledování elektronických zařízení, jakými jsou například televizory, mobilní telefony, tablety nebo počítače. Děti s těmito prostředky tráví většinu svého volného času a nezbývá jim čas na hry a komunikaci s kamarády či rodinnými příslušníky. Dotazníkové šetření také ukázalo, že pouze 10% nesprávně vyslovujících dětí navštěvuje v současné době logopeda. Toto zjištění vede k zamyšlení, proč je situace taková, jaká je. Je snad nedostatečné množství logopedů? Není rodičům jejich péče nabízena? Nebo snad rodiče nezajímá, jak jejich dítě mluví? To jsou otázky, které na základě jedné práce nedokážeme zodpovědět. Možná by se mělo začít přemýšlet o tom, jak poruchám řeči předejít. Jednoduchá preventivní logopedická cvičení, z nichž některá jsou v této práci uvedena, by mohla být zahrnuta do činností každé mateřské školy i rodin dětí, které s nimi tráví nejvíce času. To by jistě nezabránilo vzniku poruch, ale mohlo by například zmírnit jejich výskyt.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Seznam použitých českých zdrojů

- ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- DOLEJŠÍ, P. *Jak se naučit správně vyslovovat*. 1. vyd. Humpolec: Pavel Dolejší, 2001. ISBN 80-86480-05-4.
- DRAPELA, V., J. *Přehled teorií osobnosti*. 5. aktual. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-505-9.
- HÁLA, B., SOVÁK M. *Hlas, řeč, sluch*. 2. uprav. a rozš. vyd. Praha: Česká grafická unie, 1947.
- JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie II. a III.* Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-62-1.
- KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1110-9.
- KLENKOVÁ, J. *Možnosti stimulace preverbálních a verbálních schopností vývojově postižených dětí*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-91-5.
- KRAHULCOVÁ, B. *Dyslalie/patlavost*. 1. vyd. Praha: Beakra, 2007. ISBN 978-80-903863-0-3.
- KURIC, J. *Vývojová psychologie: Učebnice pro pedagogické instituty*. 1. vyd. Praha: SPN, 1963.
- KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-115-0.
- KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3080-6.
- KYCLTOVÁ - BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*. Brno: Arista Books, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-87867-10-5.

- LANGMEIER, J., KREJČÍKOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Grada publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- LECHTA, V. a kol. *Logopedické repetitorium*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1990. ISBN: 80-08-00447-9.
- LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-433-5.
- MATULOVÁ, S. *Knížka o zpívání*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 1994. ISBN 80-85883-01-5.
- ROBERTSOVÁ, A. *Kompletní lidské tělo*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2012. ISBN 978-80-242-2958-4.
- ROUBÍČKOVÁ, P. Zpěv dětí mladšího školního věku z pohledu pedagoga volného času. Liberec, 2013. bakalářská práce (Bc.). TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.
- SOVÁK, M. *Logopedie*. 3. upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.
- SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. ISBN 14-434-84.
- ŠKODOVÁ, E., JEDLIČKA, I. *Klinická logopedie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-546-6.
- SKORUNKOVÁ, R. *Úvod do vývojové psychologie*. 3. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-490-3.
- TEYSCHL, O., BRUNECKÝ, Z. *Duševní vývoj a výchova dítěte*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1973.
- VALÍŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.
- VALÍŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. 2. rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.
- VANČUROVÁ – FRAGNEROVÁ, E. *Psychologie předškolního dítěte a jeho výchova v rodině*. 2. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1964.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie : Dětství, dospělost a stáří*. Praha: Portál. 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VRCHOTOVÁ - PÁTOVÁ, J. *Didaktika zpěvu pro sólisty, sborové pěvce a budoucí pěvecké pedagogy*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2002. ISBN 8070828420.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-297-2.

VYŠTEJN, J. *Vady výslovnosti*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. ISBN 14-496-83.

VYŠTEJN, J. *Dítě a jeho řeč*. Beroun: Baroko & fox, 1995. ISBN 80-85642-25-5.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *By the Ages: Behavior & Development of Children Pre-Birth Through Eight*. 1. edition. Wadsworth: Copyright, 2000. ISBN-10: 0766820483.

FELBER, R., REINHOLD, S., STÜCKERT, A., 2001. *Musiktherapie und Gesangstherapie*. 2. durchges. Aufl. Deutsch: Urachhaus, 2001. ISBN-10: 3825173372.

KÁBELE, F., FILCÍKOVÁ, M. *Logopédia: učebný text pre pedagogické školy*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1965.

Seznam použitých internetových zdrojů

OPRAVILOVÁ, Eva, Miluše HAVLÍNOVÁ, Alice BLÁHOVÁ a Věra KREJČOVÁ. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha, 2004 [cit. 2015-01-08]. Dostupné z:<http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani>. RVP. VUP.

SUPERIA. *Kdo je to* [online]. 2010 [cit. 2015-01-07]. Dostupné z:<http://kdojeto.superia.cz/lekarstvi/foniatr.php>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obr. 1	Jiráskova modifikace Kernova testu školní zralosti	22
--------	--	----

Seznam tabulek

Tab. 1	Celkový počet žáků	62
Tab. 2	Počet dívek a chlapců z mateřské školy	63
Tab. 3	Počet dívek a chlapců z 1. a 2. třídy	64
Tab. 4	Vyšetření jednotlivých hlásek u dětí ve věku 3 – 4 roky	67
Tab. 5	Vyšetření jednotlivých hlásek u dětí ve věku 5 – 6 let	70
Tab. 6	Vyšetření jednotlivých hlásek u žáků 1. třídy	73
Tab. 7	Vyšetření jednotlivých hlásek u žáků 2. třídy	76
Tab. 8	Sourozenci	79
Tab. 9	Sluchová vada	80
Tab. 10	Výskyt vady řeči u matky	80
Tab. 11	Výskyt vady řeči u otce	81
Tab. 12	Výskyt logopedických problémů u sourozenců	81
Tab. 13	Komplikace v průběhu porodu/těhotenství	82
Tab. 14	Prodělání vážné nemoci, operace či úrazu	83
Tab. 15	Vznik řeči u dětí s nesprávnou výslovností	83
Tab. 16	Průzkum zájmu o básničky, pohádky, písničky nebo říkadla	84
Tab. 17	Používání tabletu, počítače a telefonu dětmi	84
Tab. 18	Četnost používání tabletu, počítače a telefonu dětmi	85
Tab. 19	Čtení pohádek a vyprávění příběhů dětem předškolního věku	86
Tab. 20	Četnost čtení pohádek, vyprávění příběhů	86
Tab. 21	Průzkum zájmu o čtení knih, časopisů	87
Tab. 22	Zpěv písní	87
Tab. 23	Četnost zpěvu písní	88
Tab. 24	Komunikace v rodině	88
Tab. 25	Sledovanost televize dětmi	89
Tab. 26	Četnost sledování televize	89
Tab. 27	Návštěvnost logopeda	90

Tab. 28	Současná péče logopeda	90
---------	------------------------------	----

Seznam grafů

Graf 1	Procentuální vyjádření počtu dívek a chlapců z mateřské školy	63
Graf 2	Procentuální vyjádření počtu dívek a chlapců z 1. a 2. třídy	64
Graf 3	Vyjádření nejčastějších nesprávně vyslovujících hlásek u dětí ve věku 3 – 4 roky	68
Graf 4	Procentuální vyjádření nesprávné výslovnosti u 3 – 4letých dětí	69
Graf 5	Vyjádření nejčastějších nesprávně vyslovujících hlásek u dětí ve věku 5 – 6 let	71
Graf 6	Procentuální vyjádření nesprávné výslovnosti u 5 – 6letých dětí	72
Graf 7	Vyjádření nejčastějších nesprávně vyslovujících hlásek u žáků z 1. třídy	74
Graf 8	Procentuální vyjádření nesprávné výslovnosti u žáků z 1. třídy	75
Graf 9	Vyjádření nejčastějších nesprávně vyslovujících hlásek u žáků z 2. třídy	77
Graf 10	Procentuální vyjádření nesprávné výslovnosti u žáků 2. třídy	78
Graf 11	Zapojení rodičů do výzkumu	79

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník pro rodiče dětí z mateřské školy.....	I
Příloha B – Dotazník pro rodiče dětí z 1. a 2. třídy.....	II

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník pro rodiče dětí z mateřské školy

Dotazník pro rodiče dětí z mateřské školy

Vážení rodiče, ráda bych vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku. Veškerá Vámi vyplněná data budou použita pouze v mé diplomové práci, ve které se zabývám průzkumem výslovnosti u dětí předškolního věku a na počátku školní docházky. Vaše jména nebudou nikde zveřejněna.

Mnohokrát děkuji za váš čas a spolupráci.

Pavla Roubíčková

Jedná se o dotazník, kde jsou otázky otevřené i uzavřené. U uzavřených otázek nehodící se škrtněte.

1. Má vaše dítě sourozence? ANO – NE

Pokud ano, kolik?

2. Vyskytla se ve vaší rodině sluchová vada? ANO – NE

3. Vyskytují se u matky logopedické problémy? ANO – NE

Pokud ano, jaké? (záměna hlásky za jinou, huhňavost, koptavost, rotacismus = ráčkování, apod.)

4. Vyskytují se u otce logopedické problémy? ANO – NE

Pokud ano, jaké? (záměna hlásky za jinou, huhňavost, koptavost, rotacismus = ráčkování, apod.)

5. Pokud má vaše dítě sourozence, vyskytují se u nich logopedické problémy?

ANO – NE Pokud ano, jaké?

6. Vyskytly se nějaké zvláštnosti v průběhu těhotenství nebo při porodu? ANO – NE

Pokud se vyskytly komplikace, uveďte prosím které: (předčasný porod, přidušení, apod.)

.....
7. Prodělalo vaše dítě nějakou vážnější nemoc, operaci či úraz? ANO – NE

Pokud ano, jakou?

8. V kolika letech začalo dítě mluvit?

Před 12. měsícem – Ve 12 měsících – V 1,5 roce – Později

9. Má vaše dítě zájem o básničky, pohádky, písničky nebo říkadla? ANO – NE

10. Hraje si vaše dítě na počítači, telefonu nebo tabletu? ANO - NE

Pokud ano, jak často? denně; 6 – 4 krát týdně; 3 – 1 krát týdně; méně

11. Čtete dětem pohádky nebo vyprávíte příběhy? ANO - NE

Pokud ano, jak často? denně ; 6 – 4 krát týdně; 3 – 1 krát týdně; méně

12. Zpíváte si doma písničky? ANO – NE

Pokud ano, jak často? denně; 6 – 4 krát týdně; 3 – 1 krát týdně; méně

13. Povídat si s dítětem o jeho zážitcích z celého dne každý den? ANO – NE

14. Sleduje vaše dítě televizi? ANO – NE

Pokud ano, jak často? denně; 6 – 4 krát týdně; 3 – 1 krát týdně; méně

15. Navštívili jste již logopedického odborníka? ANO – NE

16. Je v současné době vaše dítě péči logopeda? ANO - NE

17. Pokud ano, jak často s dítětem docházíte na konzultace s logopedem?

1krát týdně; 1krát za čtrnáct dní; 1krát za 3 týdny; 1krát za měsíc; méně

18. Vyhovuje vám to takto? ANO – NE

Pokud ne, chtěli byste navštěvovat logopeda častěji než teď nebo méně často?

častěji; méně

19. Jste s logopedem spokojeni? ANO - NE

20. Provádíte s dítětem doma cviky, které Vám logoped doporučil? ANO – NE

Příloha B – Dotazník pro rodiče dětí z 1. a 2. třídy

Dotazník pro rodiče dětí z 1. a 2. tříd

Vážení rodiče, ráda bych vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku. Veškerá vámi vyplněná data budou použita pouze v mé diplomové práci, ve které se zabývám průzkumem výslovnosti u dětí předškolního věku a na počátku školní docházky. Vaše jména nebudou nikde zveřejněna.

Mnohokrát děkuji za váš čas a spolupráci.

Pavla Roubíčková

Jedná se o dotazník, kde jsou otázky otevřené i uzavřené. U uzavřených otázek nehodící se škrtněte.

1. Má vaše dítě sourozence? ANO – NE

Pokud ano, kolik?

2. Vyskytla se ve vaší rodině sluchová vada? ANO – NE

3. Vyskytují se u matky logopedické problémy? ANO – NE

Pokud ano, jaké? (záměna hlásky za jinou, huhňavost, koptavost, rotacismus = ráčkování, apod.)

4. Vyskytují se u otce logopedické problémy? ANO – NE

Pokud ano, jaké? (záměna hlásky za jinou, huhňavost, koptavost, rotacismus = ráčkování, apod.)

5. Pokud má vaše dítě sourozence, vyskytují se u nich logopedické problémy?

ANO – NE Pokud ano, jaké?

6. Vyskytly se nějaké zvláštnosti v průběhu těhotenství nebo při porodu? ANO – NE

Pokud se vyskytly komplikace, uveďte prosím které: (předčasný porod, přidušení, apod.)

.....

7. Prodělal vaše dítě nějakou vážnější nemoc, operaci či úraz? ANO – NE

Pokud ano, jakou?

8. V kolika letech začalo dítě mluvit?

Před 12. měsícem – Ve 12 měsících – V 1,5 roce – Později

9. Má vaše dítě zájem o básničky, pohádky, písničky nebo říkadla? ANO – NE

10. Hraje si vaše dítě na počítači, telefonu nebo tabletu? ANO - NE

Pokud ano, jak často? denně; 6 – 4 krát týdně; 3 – 1 krát týdně; méně

11. Čte vaše dítě doma knihy, články nebo časopisy? ANO - NE

Pokud ano, jak často? denně ; 6 – 4 krát týdně; 3 – 1 krát týdně; méně

12. Zpíváte si doma písničky? ANO – NE

Pokud ano, jak často? denně; 6 – 4 krát týdně; 3 – 1 krát týdně; méně

13. Povídáte si s dítětem o jeho zážitcích z celého dne každý den? ANO – NE

14. Sleduje vaše dítě televizi? ANO – NE

Pokud ano, jak často? denně; 6 – 4 krát týdně; 3 – 1 krát týdně; méně

15. Navštívili jste již logopedického odborníka? ANO – NE

16. Je v současné době vaše dítě péči logopeda? ANO - NE

17. Pokud ano, jak často s dítětem docházíte na konzultace s logopedem?

1krát týdně; 1krát za čtrnáct dní; 1krát za 3 týdny; 1krát za měsíc; méně

18. Vyhovuje vám to takto? ANO – NE

Pokud ne, chtěli byste navštěvovat logopeda častěji než teď nebo méně často?

častěji; méně

19. Jste s logopedem spokojeni? ANO - NE

20. Provádíte s dítětem doma cviky, které Vám logoped doporučil? ANO - NE

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavla Roubíčková

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Poruchy výslovnosti u dětí předškolního věku a na počátku školní docházky

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 96

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 34

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 2

Počet ostatních zdrojů: -

Vedoucí práce: PaedDr. Viola Rašínová